

Інститут глобальних стратегій управління

Серія: «Громадянське суспільство»

УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ: глобальні виклики та альтернативи

Збірник наукових праць

Острог – 2014

УДК [351:32] (4+477)

ББК 60

У – 67

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол №5 від 19 грудня 2013 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ:

Пасічник І. Д., доктор психологічних наук (*співголова редколегії*);

Бакуменко В.Д., доктор наук з державного управління;

Вербець В.В., доктор педагогічних наук;

Зайцев М.О., доктор філософських наук;

Кралоук П. М., доктор філософських наук;

Руденко О.М., доктор наук з державного управління (*співголова редколегії*);

Юськів Б.М., доктор політичних наук;

Штурхецький С.В., кандидат наук з державного управління (*відповідальний секретар*).

Рецензенти:

Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет;

Зайцев М.О., доктор філософських наук, професор, Національний університет «Острозька академія».

Серія «Громадянське суспільство» заснована Інститутом глобальних стратегій управління Національного університету «Острозька академія» у 2012 році. Випуск 8.

У – 67   Управління суспільним розвитком: глобальні виклики та альтернативи [зб. наук. пр. Інституту глобальних стратегій управління / за заг. ред. О. М. Руденко, С.В.Штурхецького]. – Острог, ІГСУ, Видавництво НаУ «Острозька академія», 2014. – 204 с. – (Серія : «Громадянське суспільство» Вип. 8).

Видання містить наукові доповіді та повідомлення вітчизняних та зарубіжних дослідників, які вивчають різні аспекти управління соціально-економічними системами з урахуванням глобалізації впливів та чинників суспільного розвитку.

Наукове видання призначене для науковців, викладачів вищої школи, студентів – для усіх, хто цікавиться актуальною проблематикою управління суспільним розвитком.

ISBN 978-966-2254-76-1

© О.М. Руденко, С.В.Штурхецький, заг.ред.
© ІГСУ НаУ «ОА», 2014

Частина перша

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Амосов О.Ю.,

д.е.н., проф., Перший заступник директора Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України;

Гавкалова Н.Л.,

д.е.н., проф., завідувач кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА СТВОРЕННЯ ДІЄВОГО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток України в сучасних умовах господарювання визначається складним шляхом перетворень: від молододі незалежної держави у 90-х до країни, яка за наші часи претендує на паритетне місце серед Європейських країн. Додамо до цього структурні перетворення, трансформації, модернізацію на рівні державного управління, що впливає на посилення впливу інститутів, які забезпечують дієвість публічного адміністрування. В Україні, як молодій незалежній країні, публічне адміністрування переживає реформування та трансформацію, що визначається Законом про Адміністративну реформу. Необхідність реформування та трансформації викликана низкою проблем, які стосуються створення науково-методологічного підґрунтя публічного адміністрування та створення передумов для його реалізації, визначення рівня владних повноважень на місцях, формування місцевих бюджетів та їх цільового розподілу, формування та розподілу синтезованого (людського, інтелектуального і соціального) капіталу. Означене вище визначає актуальність і своєчасність питань, розглянутих у даному дослідженні.

Зазначені проблеми відображені в питаннях, що розглядаються в рамках нещодавно сформованого наукового напрямку, що назване публічним адмініструванням. Теорією і практикою публічного адміністрування в Україні займаються М. Білинська, Ю. Ковбасюк, А. Колодій, О. Оболенський, С. Сєрьогін, В. Сороко, В. Толкованов, та ін. Незважаючи на численні публікації, в Україні відбувається процес еволюції моделі публічного адміністрування та існують протиріччя у визначеннях публічного управління та публічного адмініструван-

ня, що визначає доцільність представлення авторської дефініції явища, що досліджується.

Підкреслимо, що у наш час, коли країна переборює наслідки нещодавньої рецесії, що, в свою чергу, супроводжується процесами поглиблення інтеграції та глобалізації, посилюється вплив модернізаційних чинників на всі сфери життєдіяльності, а інноваційно-інвестиційна модель розвитку формується в нашому суспільстві, особлива увага теоретиків та практиків приділяється модернізації як забезпеченню такого стану системи, що сприяє оновленню, відродженню та набуттю нових рис суспільства, економіка якого має бути не лише сталою та конкурентоздатною, а й соціально відповідальною, що здебільшого забезпечується створенням ефективних механізмів взаємодії влади – бізнесу – громадськості. Таким чином, дослідження питань дієвості публічного адміністрування в межах модернізації відповідають сучасним викликам розвитку вітчизняної наукової думки, а тема даної роботи є важливою та актуальною.

Щодо модернізації, то закордонні дослідники почали досліджувати це питання у ХХ ст., а у вітчизняній теорії та практиці дослідження цієї проблеми беруть початок в кінці 90-х рр. та продовжуються до нашого часу. 7 квітня 2011 року Президент України В. Ф. Янукович виступив із щорічним посланням до Верховної Ради України. Розширена доповідь «Модернізація України – наш стратегічний вибір» складається з чотирьох великих блоків: «Модернізація держави», «Гуманітарний розвиток суспільства», «Становище в економічній сфері та стратегічні пріоритети соціально-економічної політики», «Україна в посткризовому світі» [1]. Сучасні доробки представлені у численних працях провідних вітчизняних вчених.

Оперуючи категорією «модернізація», науковці все частіше відводять увагу від її змістовного навантаження та погоджуються з тим, що не існує єдиного підходу до сприйняття модернізації, а безпосередньо модернізація розглядається через призму різних сценаріїв майбутнього суспільства та пов'язується з забезпеченням політично стабільної, правової демократичної держави з високотехнологічною економікою, високорівневою соціальною відповідальністю та розвинутою соціальною сферою, що визначається дієвістю публічного адміністрування.

Публічне адміністрування трактується у широкому та вузькому сенсі. У вузькому значенні публічне адміністрування пов'язане з виконавчою гілкою влади та розглядається як професійна діяльність державних службовців та осіб, що працюють у соціальній сфері, у неурядових організаціях, в установах та в організаціях, що мають

бюджетне фінансування та існують на спонсорські кошти з метою забезпечення життєдіяльності країни на рівні державного, регіонального, місцевого управління; як вивчення, розробка і впровадження публічної політики.

Публічне адміністрування у широкому сенсі пов'язане з функціонуванням всіх гілок влади: законодавчою, виконавчою, судовою. Ми вважаємо при цьому, що публічне адміністрування – це модифікація класичного менеджменту в різних сферах життєдіяльності всього суспільства, тобто планування, організація, мотивація з акцентом на контроль за формуванням ресурсів з метою їх ефективного використання органами влади (у тому числі, регіональними та місцевими), бізнесом, громадянами (всі зацікавлені сторони) за процесом надання публічних послуг. Таким чином, представимо авторське бачення публічного адміністрування – це сукупність безпосередньої взаємодії громадян, державного та неурядового секторів, це планування, управління загальними справами міста, регіону, це – відносини, які включають офіційні інституції, неформальні домовленості, синтезований (людський, інтелектуальний, соціальний) капітал громадян. Таким чином, публічне адміністрування – це залучення всіх зацікавлених громадян до процесів, що відбуваються на рівні міста, району, регіону, країни з метою використання їх права, здібностей, можливостей здійснювати народну владу, самостійно приймати рішення та реалізовувати функції публічного адміністратора – соціального контролера, що має здатність до самоорганізації.

Природа поняття «публічне адміністрування» носить значно ширший характер від більш звичного «державне управління». В сучасній організації суспільного життя управлінські дії здійснюють окрім спеціальних інститутів держави також органи місцевого самоврядування, громадські та приватні організації. Адміністрування передбачає особливий вид розпоряджень, що видаються повноважними органами в умовах демократії, коли існує багатосторонність взаємозв'язків між політичними й суспільними інститутами.

Публічна адміністрація це система органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів, наділених адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому, а також сукупність цих адміністративно-управлінських дій та заходів, встановлених законом.

Наведемо приклади пріоритетних напрямів в публічному адмініструванні, реалізація діяльності в межах яких створює підґрунтя

для модернізації у зазначеній сфері. Більшість систем місцевого самоврядування держав сьогодення мають за основу сформований адміністративно-територіальний устрій що є важливішою складовою організації держави. Здійснюючи децентралізацію держава так чи інакше стикається з проблемою коригування адміністративно-територіального устрою, а саме змінює його елементи або проводить відповідні реформи в суспільстві. Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що без удосконалення територіальної організації держави побудувати систему публічного адміністрування неможливо. Децентралізована держава з місцевою та регіональною автономією на сьогодні стає панівною формою західноєвропейської державної організації [5, 6].

Проведення адміністративної реформи в Україні в межах модернізації суспільства потребує визначення способу конституційно-правового регулювання повноважень органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей правосвідомості українського суспільства та службовців публічної адміністрації при збереженні спеціальнодозвільного принципу діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування для здійснення делегованих державою повноважень та для реалізації самоврядних завдань застосувати загальнодозвільний принцип. Тому необхідно враховувати співвідношення централізації та децентралізації для структурної побудови та діяльності апарату управління. Таких прикладів – безліч, а сфера публічного адміністрування, що відноситься до основних сфер життєдіяльності, потребує реформування в межах загальної модернізації.

Щодо модернізації, то класичні праці, що описують модернізацію, належать О. Конту, Г. Спенсеру, М. Веберу, Е. Дюркгейму і Ф. Тьоннісу. У більшості класичних концепцій модернізації акцент робиться на формуванні індустріального суспільства, модернізація розглядається як процес, паралельний індустріалізації, перетворення традиційного аграрного суспільства в індустріальне розглядається під кутом зору трансформації системи господарства, технічного озброєння й організації праці.

Оскільки нас цікавлять шляхи забезпечення дієвості публічного адміністрування, то зазначимо, що у циклі соціальних наук модернізація розглядається як процес, що забезпечує еволюційну трансформацію від традиційного до модернізованого суспільства, тобто забезпечує обґрунтування модернізації шляхом оперування до суспільних теорій еволюціонізму. Серед останніх привертає увагу соціокультурна теорія єдиної цивілізації, що ґрунтується на ліберальній ідеї про

поступовий рух усіх країн світу до єдиного політичного, соціального та економічного устрою — ліберальної демократії. Зразком є західні країни. Досягнення цієї мети іншими країнами, на думку американського вченого Ф. Фукуями, приведе до перетворення усього світу в єдине суспільство, «закінчення історії» [7]. Підґрунтям для таких тверджень є інтернаціоналізація економіки, що переростає в глобалізацію через транснаціоналізацію та інтеграцію. Риси сучасного постіндустріального суспільства поширюються на всі країни світу, а забезпечення соціальної відповідальності є невід'ємною складовою ефективного управління в такій системі.

Дослідниками запропоновано ряд моделей, використання яких стимулює визначення критеріїв модернізації та які будуються на принципі лінійності. Так в соціальній сфері соціально-демографічні аспекти модернізації пропонуємо описувати поняттям «соціальна мобілізація», а в економічній – супроводжуються технологічним ростом, засадами якого є наукові знання, що зумовлює стрімкий перехід від індустріального до постіндустріального суспільства. Засадами виникнення наукових знань, в свою чергу, є процеси управління формуванням, акумулюванням та використанням інтелектуального, людського та соціального капіталів, які є складовими синтезованого. Тобто високий рівень соціальної відповідальності в суспільстві забезпечується ефективністю управління синтезованим капіталом. У цьому зв'язку згадаємо постулати моделі нового публічного адміністрування: однією із основних задач, яку має вирішувати уряд країни найближчим часом, є створення «вартості країни», подібно тому, як бізнесмен створює вартість компанії при дотриманні принципу соціальної відповідальності. Така політика на рівні держави має забезпечувати поступове зростання її авторитету, посилювати дієвість публічного адміністрування, що має відбиватися підвищенням рівня соціально-економічних показників, що презентують розвиток країни та досконалість відносин у сфері публічного адміністрування.

Таким чином, зазначене вище дало нам можливість визначити ряд пропозицій:

- нагромадження синтезованого (людського, інтелектуального та соціального) капіталу країни з подальшим його розподілом на національному рівні (мова йде про створення національних та регіональних інтегрованих структур, ТНК та кластерів, до складу яких можуть входити всі організації, що надають публічні послуги);

- управління процесами надання публічних послуг у напрямі підвищення їх рівня та поширення охоплення громадян суспільства публічними послугами;

- створення умов для трансформації синтезованого капіталу у геоелектронний капітал країни, який має забезпечувати водночас ефективність створення інноваційної моделі розвитку підприємств та соціально-економічний розвиток країни з посиленням впливу публічного адміністрування на суспільні процеси;

- удосконалення процесів реалізації функцій публічного адміністрування, зокрема соціального контролю та регулювання з метою забезпечення дієвості публічного адміністрування.

Урахування представлених пропозицій, що сприяють забезпеченню дієвості публічного адміністрування, дає можливість визначити стратегічні напрями розвитку країни в напрямі забезпечення сталості її соціально-економічної конфігурації шляхом модернізації.

Список використаних джерел:

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rda.sarny.rv.ua/node/1414>.
2. Головка В. «Модернізація» як метанарратив української історії // Проблеми Історії України: факти, судження, пошуки. – 2003. – № 9. – С. 410–427.
3. Зеленько Г. І. Україна і Польща: моделі політичної модернізації. Автореф. дис... канд. політ. наук. – К., 2001. – 16 с.
4. Михальченко М. І., Горелов М. Є., Дергачов О. П. та ін. Політичні зміни в Україні в контексті трансформаційної і модернізаційної парадигм: порівняльний аналіз // Сучасна українська політика: Аналітичні доповіді Ін-ту політич. і етнонац. дослід. ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2008. – С. 7–88.
5. Багмет М. Базові принципи діяльності територіальних інститутів управління в контексті Європейської хартії місцевого самоврядування / М. Багмет, О. Євтушенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 69. – Вип. 56. – Політичні науки. – Миколаїв: Вид. МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – С. 56–60.
6. Бусигіна І. сучасне й майбутнє «Європи регіонів» (проблеми європейського регіоналізму) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n23text/busygina.htm>
7. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль 1. Світова система господарювання. Навчально-практичний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 386 с.

Бакуменко В. Д.,

*проректор з наукової роботи Академії муніципального управління,
д. держ. упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України*

АЛЬТЕРНАТИВНІ МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ОСНОВІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Постановка проблеми. В процесах управління суспільним розвитком широко використовуються системний, ситуаційний, а в останні роки й синергетичний підходи, які на сьогодні набули характеру управлінських парадигм. В той же час, діяльнісний підхід значно менше знайомий як науковцям, так і фахівцям, й, на думку автора, ще не використовується у тій мірі, на яку заслуговує. Насамперед, це пов'язано з недостатньою розробленістю його методології, зокрема розроблення простих і доступних в аналітичній роботі загальних моделей його представлення.

Мета даного дослідження полягає в ознайомленні наукової громадськості з альтернативними моделями дослідження на основі діяльнісного підходу та можливостями їх застосування в процесах управління суспільним розвитком.

Аналіз наукового доробку. При написанні цієї статті автор спирався як на результати широко відомих наукових розвідок [1-5], так і на власні розробки [6-8].

Виклад основного матеріалу. Управління суспільним розвитком завжди нерозривно пов'язане з певним об'єктом управління – суспільством у цілому, його сферами та галузями, територіальними утвореннями, а також з діяльністю в ньому. Саме властивості об'єкта управління та процесів, що відбуваються в ньому, визначають особливості управлінської діяльності. Це обумовлює доцільність використання альтернативних моделей діяльності як інструменту дослідження в процесах управління суспільним розвитком.

Найдільш відому модель процесу діяльності можна представити за схемою: мета (цілі) ® засоби ® процес (процеси) ® результат, в якій враховано системний, а, за умови повторюваності, й циклічний характер процесу діяльності (циклічна модель). Конкретизація такої моделі, яку можна вважати класичною, досягається визначенням пев-

ної головної мети та її складових цілей, а також урахуванням можливих засобів їх досягнення. Для досягнення запланованих результатів цілі діяльності мають бути реальними, тобто враховувати об'єктивний стан та перспективи розвитку суспільства, виходити з реальних можливостей на визначену перспективу, передусім з ресурсних.

Діяльність – це основний стан існування людської спільноти. Вона різноманітна та багатогранна. На думку російського вченого Г.Щедровицького, засновника наукової школи «культурної політики», діяльність завжди є системою, притому дуже складною. Ним, для повноти представлення, запропоновано охарактеризувати діяльність, як і будь-яку іншу систему, з різних боків, зокрема, окрім цілей, засобів та результатів, ще й як процеси, функціональні структури, організованість матеріалу та морфологію, на якій склалася та існує ця система. Відповідна модель є модифікованим варіантом першої загальної класичної моделі діяльності [1]. Оскільки в даній роботі розглядається управлінська діяльність, то доцільно оцінювати її організованість за ієрархією цілей. Тоді неорганізованість (відхилення від заданих цілей) може бути використана в системах зворотного зв'язку.

Без перебільшення все поле (простір) діяльності, притаманне суспільству, можна розглядати як найбільш загальну модель діяльності. Таке відображення діяльності надає нам ще одну модель діяльності. Така модель відповідає системному та ситуаційному підходам в управлінні. Вона набуває певного рівня конкретизації залежно від сфери, виду, напрямку діяльності, вектора цілей та ситуацій, що розглядаються під час вирішення проблемних завдань. Більш за те, можливість виявлення та аналізу проблем виникає лише за умови наявності структурно-функціонального відображення систем мислення та діяльності. При цьому можна погодитися з фундаментальною тезою французького вченого Ж.Рішара, що інтерпретація проблеми спрямована на конструювання простору пошуку [2]. Таким чином реалізується предметність діяльності як основна її характеристика.

Типовим прикладом конкретизації поля діяльності є проекція на нього дерева цілей, побудованого для визначення пріоритетних шляхів розвитку певних видів діяльності (робіт, завдань). Результатом цього маємо виділення у полі діяльності "дерева діяльності", яке вже є моделлю конкретної діяльності.

Ще однією загальною моделлю діяльності можна вважати модель, утворену шляхом декомпозиції діяльності на основну, забезпечуючу та управлінську складові (підсистеми) та їх віднесення до суб'єкта (управлінська діяльність) і об'єкта (основна та забезпечую-

ча діяльність) управління. Однією з можливих варіацій такої моделі є розклад діяльності на продуктивну, репродуктивну та організаційну функції, запропоноване російським вченим О.Генісаретським [3]. У багаторівневій ієрархічній системі суб'єкт-об'єктних відносин можна з певним рівнем спрощення також виділити суспільну, колективну (групову) та індивідуальну форми діяльності як елементи ще однієї загальної моделі діяльності.

Наступна загальна модель заснована на основі просторового представлення у вигляді сфер впливу. При такому відображенні кожній соціальній системі ставиться у відповідність своя сфера впливу з межами (кордонами), які можуть змінюватися в процесі діяльності. Сфера впливу – це інтегроване поняття, яке може стосуватися певних: напрямів і видів діяльності (наприклад, сфера економічного, політичного, правового, науково-технологічного впливу), їх сукупності або окремих комбінацій; територій (країн, адміністративно-територіальних утворень); організацій формальних (органи влади, установи, підприємства, політичні партії, профспілки та інші громадські об'єднання тощо) і неформальних (групи за інтересами, родинними або іншими зв'язками). Виходячи з цього, під сферою впливу соціальної системи слід розуміти комплексну область її дії, узагальнені межі поширення її впливу.

Як відомо, розвиток – це незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, внаслідок чого виникає новий якісний їх стан. Для відображення розвитку об'єктів (їх поведінки), як правило, використовується так званий простір фазових станів діяльності. Для наведеної моделі на основі просторового представлення у вигляді сфер впливу координатами фазового простору обрані поширення (просторовий показник) та збільшення (показник інтенсивності, кількості) результатів діяльності, які свідчать про розвиток або занепад держави, інших суспільних систем, оскільки є проявом ефективності їх діяльності. За висловом відомого вченого – футуролога А.Тоффлера, ми маємо якнайменше два аспекти «будущості» – як далеко та як багато [4].

Для соціальних систем розвиток передусім проявляється у підвищенні ефективності діяльності, в основному за рахунок впровадження нових технологій, удосконалення управління і, як наслідок, у підвищенні якості та результативності діяльності. Останнє у загальному випадку приводить до збільшення результатів діяльності та їх поширення у просторі та часі. Якщо поширення результатів діяльності соціальної системи сприяє поширенню сфери її впливу, то збільшення результатів діяльності – зростанню ступеня (інтенсив-

ності) її впливу. Це може стосуватися як окремих видів діяльності (у цьому разі необхідно зазначати цей вид), так і діяльності соціальної системи у комплексі (у цьому разі будемо відносити це поняття безпосередньо до даної системи).

Ще одна загальна модель діяльності заснована на системному взаємозв'язку теорії та практики, насамперед, через види та способи організації діяльності, які мають загальносистемний характер і без яких збіднюється або унеможливується розгляд проблем діяльності. Серед таких видів діяльності, методологія, тобто відповідь на запитання «Як організувати і побудувати (систематизувати) діяльність та забезпечити її методами і засобами?»; дослідження, тобто відповідь на запитання «Як виробити (створити) нові знання, що сприятимуть удосконаленню діяльності?»; навчання, тобто відповідь на запитання «Які знання, вміння та навички необхідно мати та як їх донести до людей?»; комунікація, тобто відповідь на запитання «Як отримувати, передавати, накопичувати, зберігати та обробляти дані (інформацію)?»; технологія, тобто відповідь на запитання «Як цілеспрямовано, системно (використовуючи сукупність методів обробки; виготовлення; зміни стану, властивостей, форми тощо) використати знання для досягнення практичних цілей?»; культура, тобто відповідь на запитання «Як відобразити в діяльності досягнуті знання, вміння, навички, рівень інтелекту, моральний та етичний розвиток, світогляд, ефективні способи та форми спілкування людей у їх взаємодії?».

Заслужують на увагу питання прикладного застосування моделей діяльності для дослідження процесів управління суспільним розвитком.

Загальна модель діяльності, утворена шляхом декомпозиції діяльності на основну, забезпечуючу та управлінську складові (підсистеми), призначена для застосування при реалізації функції планування на стадії програмування та забезпечує на цій стадії управління приведення у відповідність різноманіття суб'єкта (управлінську складову) та об'єкта (основну та забезпечуючу складові діяльності) управління, вирішуючи при цьому завдання синхронізації та балансу як проблемно-орієнтованого, організаційного, нормативно-правового, так і ресурсного проектування. Серед основних умов застосування цього методу доцільно зазначити наступні: можливість побудови дерева цілей, тобто здійснення структурування цілей для проблеми державного (регіонального, територіального) рівня, яку необхідно вирішити; відповідність обраної проблеми та побудованого дерева цілей стратегії розвитку держави (регіону, те-

риторії) на момент постановки завдання; формування дерева діяльності в межах прийнятої п'ятирівневої ієрархії системи діяльності; виділення адекватних базових моделей забезпечуючої діяльності, наприклад, для нормативно-правового забезпечення це може бути ієрархія нормативно-правових актів за їх юридичною силою, для організаційного забезпечення – ієрархія структурних елементів тощо.

З погляду можливості практичного застосування моделі діяльності на основі просторового представлення у виді сфер впливу найбільший інтерес становить пошук підходів та методів отримання якісних та кількісних оцінок сфери та ступеню впливу соціальної системи. Для надання цій моделі характеру інструменту дослідження та отримання практично корисних результатів, передусім, необхідна її конкретизація для певних соціальних систем шляхом введення параметрів сфер впливу та способів їх оцінки, зокрема визначення меж (кордонів) сфер впливу та оцінки ступеня впливу. Такий підхід дозволяє провести об'єктивне обґрунтування визначення «точок і центрів зростання» як дійсно пріоритетних об'єктів адресування ресурсів держави в умовах їх обмеження з перспективою суттєвого та швидкого покращання загальних економічних показників країни, зокрема конкурентоздатності.

Практичне застосування цієї моделі діяльності, як правило, пов'язується з розробленою автором на її основі матрицею станів і тенденцій розвитку соціальної системи. Кожному стовпцю цієї матриці у відповідність поставлені можливі основні стани зміни у просторі результатів діяльності, а саме: згорання, стан стабілізації та поширення результатів діяльності. Кожному рядку матриці у відповідність поставлені можливі основні стани зміни кількості (обсягу) результатів діяльності, а саме: їх зменшення, стан стабілізації (рівноваги) та їх збільшення. Кожна клітина матриці відображає окремий стан розвитку, якому відповідає певна множина значень основних параметрів (показників) соціальної системи. Виявлення характеру зміни стану такої матриці свідчить про зміну тенденції розвитку об'єкта управління та необхідність зміни стратегії та/або тактики управління ним. Аналіз динаміки моделей сфер впливу дає змогу визначити нові або уточнити старі цілі та сформувані необхідні управлінські рішення, спрямовані на покращання показників управління суспільним розвитком.

Метод «оцінювання тенденцій розвитку» на основі матриці станів і тенденцій розвитку дозволяє знижувати різноманіття об'єкта управління при прогнозуванні та плануванні й може бути застосованим, якщо: йдеться про розвиток діяльності у певних сфері, галузі,

або з напрямку, проблеми, яким характерна зміна станів, що передбачені відповідною матрицею станів і тенденцій розвитку, та які на момент дослідження описуються одним із цих станів матриці; розвиток соціальної системи не обмежується тільки зміною її якісних показників, а й супроводжується збільшенням і поширенням кількісних результатів діяльності, що досліджується; можливе визначення та оцінювання інтегрованих показників збільшення та поширення результатів діяльності або того з них, який обов'язково враховується за умовами поставленого завдання.

Запропоновані вище умови не є жорсткими, оскільки вони можуть бути прийнятними для кількох основних груп (класів) програм державного та регіонального рівнів, наприклад, соціально-економічних, виробничо-економічних, інвестиційних, організаційно-господарських, екологічних. Саме на вибір альтернатив цілей та етапів їх реалізації й зорієнтовано даний метод.

Існують численні завдання, які становлять значний практичний інтерес і можуть бути розв'язані засобами геоінформаційних систем з використанням моделей соціальних систем у вигляді сфер впливу, зокрема: – у сфері геополітики: визначення тенденцій зміни сфер впливу країн у різних галузях діяльності; попередження негативних тенденцій впливу відповідними політичними та економічними засобами; визначення нових більш досконалих модифікацій індексу людського розвитку (доречі, така модифікація відбулася у 2010 р.), інших інтегральних порівняльних показників розвитку країн; – у сфері державного управління: визначення напрямів удосконалення державного управління шляхом визначення тенденцій його розвитку через розвиток різних сфер діяльності; – у сфері національної безпеки: з'ясування загроз національним інтересам (у різних напрямках основних інтересів держави) шляхом зіставлення умовних оцінок сфер впливу та основних параметрів, що забезпечують національну безпеку країни; виявлення тенденцій (динаміки) зміни сфер впливу в різних галузях діяльності, що відповідають національним інтересам держави, та їх врахування при проведенні структурної та промислової політики; вирішення проблем продовольчої, енергетичної, технологічної та демографічної безпеки; виявлення організацій і підприємств, що найбільш позитивно впливають на зміни сфер впливу в галузі національних інтересів, та їх державна підтримка; – у сфері екологічної безпеки: визначення сфер негативного впливу на навколишнє природне середовище, виявлення та попередження їх причин; отримання інтегральних оцінок стану екологічної безпеки в країні, регіоні, області, районі.

Практичне застосування загальної моделі діяльності на основі системного взаємозв'язку теорії та практики безпосередньо пов'язане із застосуванням розробленого автором на її основі методу «типізації структур і завдань програмно-цільових рішень». Такий метод дозволяє комплексно, і, що дуже важливо з погляду практичного застосування, уніфіковано підійти до вирішення таких поширених проблем:

– планування наукових досліджень, виходячи як з безпосередніх потреб розвитку науки та вдосконалення практики в певній предметній області, так і з розвитку загальносистемних видів і способів організації діяльності, а саме, комунікації, методології, технології, навчання і культури як обов'язкових складових процесу досягнення необхідного рівня розвитку даної основної сфери діяльності;

– створення типової програми навчального курсу для будь-якої предметної області з певним базовим набором навчальних модулів, серед яких вивчення на необхідному та достатньому рівні у цій предметній області сучасного стану та перспективних напрямів розвитку теорії та практики, а також елементів методології, технології, комунікації, навчання, культури і управління, що забезпечують розвиток основної діяльності;

– вибір системи заходів (проблемних завдань) і побудова структури основної частини програмно-цільових документів, які спрямовані на ефективне вирішення певних проблем;

– розроблення класифікаторів видів діяльності, зокрема, державного управління, а також паспортів професій.

Наведемо приклад гіпотетичної типової структури цільової програми, що побудована на основі методу «типізації структур і завдань програмно-цільових рішень». *Приклад 1.* Гіпотетична типова структура цільової програми у певній сфері діяльності. 1) Концепція програми (підстава для розробки, актуальність, характеристика вихідного стану, основні принципи та ідеї побудови, етапи реалізації, прогнозування результатів реалізації). 2) Основна частина, яка містить заходи щодо: розвитку практики у відповідній сфері діяльності; розвитку технології здійснення відповідної діяльності. 3) Допоміжна частина, яка містить заходи щодо: наукових розробок у даній сфері діяльності; методологічних розробок у даній сфері діяльності; розвитку комунікації у даній сфері діяльності; підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у даній сфері діяльності; підвищення рівня професійної культури в даній сфері діяльності. 4) Обґрунтування ефективності заходів (техніко-економічне). 5) Механізми реалізації програми, які передбачають заходи стосовно таких видів забезпечен-

ня: організаційного (управління розробленням і реалізацією програми); правового; фінансового; матеріально-технічного; кадрового; інформаційного; способів, завдання та технологічної схеми контролю.

Висновки. Розглянуто низку альтернативних моделей дослідження на основі діяльнісного підходу в процесах управління суспільним розвитком та можливості їх застосування. Наявність різних варіантів (альтернатив) загальних моделей діяльності дає змогу використовувати на різних етапах управління ті з них, які найбільш підходять для цього. Зазначені у статті моделі діяльності засновані на науково обґрунтованих положеннях науки управління й апробовані у практиці суспільного управління в Україні, що підтверджує їх достовірність та адекватність.

Список використаних джерел:

- Щедровицкий Г. П. Философия. Наука. Методология / Г. П. Щедровицкий // Редакторы составители : А. А. Пископель, В. Р. Ракитянский, Л. П. Щедровицкий. – М. : Школа Культурно-политики, 1997. – 656 с.
- Ришар Ж. Ф. Ментальная активность : Понимание, рассуждение, нахождение решений / Ж. Ф. Ришар // Сокр. пер. с франц. Т.А. Ребеко.- М. : Изд-во Ин-та психол. РАН, 1998. – 232 с.
- Стратегическое управление в муниципальном управлении. Введение в предмет. Учебное пособие для муниципальных управляющих // Составление и редакция : А.Е. Балабанов, О.И. Генисаретский. Серия «Библиотека местного самоуправления». – Вып. 19. – М. : Моск. обществ. фонд. – 2000. – 292 с.
- Тоффлер А. Футурошок / А. Тоффлер. – СПб.: Лань, 1997. – 464 с.
- Мескон М. Х. Основы менеджмента : / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури // Пер. с англ. – М : Дело ЛТД, 1994. – 702 с.
- Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні : Навчальний посібник [у 2 ч.] / В. Д. Бакуменко // Ч. 1. Теоретико-методологічні засади. – К. : ВПЦ АМУ, 2010. – С. 135-170.
- Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
- Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.

Бульба В.Г.,

д.держ.упр., декан факультету підготовки магістрів державного управління, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Радченко О.В.,

д.держ.упр., проф. кафедри державної служби, адміністрування та управління, Луганський державний університет ім. Т.Шевченка

Федченко О.В.,

аспірант кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. До глобальних викликів, які ускладнюють процес управління соціальним розвитком, відносяться процеси загострення негативних наслідків транснаціональної інтеграції і пов'язаний з цим перерозподіл владних повноважень із національного на транснаціональний рівень. До таких наслідків треба віднести кризу національної державності як дієздатної форми соціальної організації, деформацію інститутів влади, зниження ролі публічної політики і представницьких органів, зрощення політичних та економічних функцій держави у сучасному світі, формування на цьому базисі системи стратегічних взаємодій та основ глобального управління [3]. Представлені процеси формують соціальне замовлення на пошук оптимальних механізмів забезпечення сталого розвитку суспільства та створення для людини сприятливого середовища життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження соціальної складової суспільних процесів в умовах глобальних викликів присвятили свої роботи С. Бабаєв, В. Габер, Ю. Романенко, Б. Кістяківський, Г. Вдовіна, А. Сіленко, В. Солових, О. Радченко, О. Копиленко та інші науковці. Взаємодію влади і інститутів громадянського суспільства в реалізації соціальних функцій держави досліджують Н. Діденко, В. Корженко, О. Крюков, П. Петровський, Є.

Ромат, О. Руденко. Водночас все ще залишається малодослідженим вивчення інституційних передумов розвитку соціальних функцій держави.

Мета статті. Нова диспозиція в системі національних та наднаціональних відносин, яка сформувалась під впливом глобалізації, надає особливої актуальності питанню з'ясування сутності змісту та тенденціям розвитку суспільних відносин і визначенню перспектив розвитку держави та її інституцій. Соціальної складової проблеми присвячене дане дослідження.

Виклад основного матеріалу. Сучасна держава має специфічну функціональну характеристику, котра дозволяє вивчати державу конкретного типу в певний історичний період. Розглядаючи розвиток сучасної держави та зміну її функцій, можна визначити, як розвивалась та змінювалась сама державна організація суспільства в історичному процесі державотворення. Урахування проблематики становлення державності в Україні, яка на історичній шкалі віддзеркалюється доволі незначними в історичному сенсі періодами, дозволить зрозуміти та успішно вирішити сучасні проблеми організації діяльності сучасної Української держави.

Формування тих чи інших нових функцій на різних етапах державності конкретних суспільств не має суворо визначеного причинно-наслідкового характеру та не є жорстко детермінований новою формою держави. Разом із тим така причинна залежність характеризує ті функції держави, котрі являють собою найважливіші напрямки її діяльності в певних сферах – економічній, політичній, соціальній та ін. Основні функції, котрі, за великим рахунком, є нічим іншим, як певним набором найбільш важливих напрямків діяльності держави, досить чутливі до глобальних змін основних характеристик держави. При цьому, як зазначає відомий польський дослідник Г. Колодко, «найкраще сполучення – це правильна політика і гарна інституційна структура, а найгірше – зворотний випадок. На жаль, у постсоціалістичних країнах другий випадок мав місце набагато частіше. Ось найкраще пояснення, чому трансформаційна рецесія перетворилась на велику трансформаційну депресію» [1, с. 92].

Треба відмітити, що водночас, інші функції в деяких своїх аспектах зазнають потужного впливу стабільних етнокультурних пластів життя суспільства, національних, територіальних особливостей, традицій та ін. Тому новий тип держави, який утворюється у процесі розвитку конкретного організованого суспільства, може в тій чи іншій прихованій формі зберігати, і навіть розвивати, деякі історично усталені функції. Очевидно, що в державності того чи іншого

суспільства зберігаються деякі традиційні функції, але одночасно діє механізм їхнього оновлення. Зокрема, на прояв нових функцій впливають самоорганізаційні, суб'єктивні й синергетичні процеси, а не тільки та чи інша ступінь залежності функцій від зміни основних ознак, перш за все форми держави.

Аналіз сутності та змісту соціальних функцій держави актуалізується наявністю низки факторів демократичного державотворення в українському суспільстві, яке з урахуванням інституціонального та географічного факторів є орієнтованим за цивілізаційною належністю на європейський вектор. Водночас, участь України в загальносвітовому цивілізаційному процесі зумовлює необхідність пошуку та винайдення справедливого суспільного устрою, встановлення ефективного балансу між державою та індивідом. Це є однією з головних проблем соціальної політики держави, оскільки у глобалізованому світі третього тисячоліття лише ефективна реалізація людського потенціалу може дати Україні шанс відбутися як незалежній, цивілізованій державі.

Демократичні перетворення в системі суспільних відносин, залучення громадян до процесу розробки і прийняття рішень не означають зменшення ролі держави як регулюючої субстанції і не знімають з неї місію відповідальності за політичну стабільність і безпеку життєдіяльності населення тієї чи іншої країни. Загалом, концепція соціальної відповідальності, на думку європейських учених, дозволяє здійснити найбільш точний підхід для встановлення нових рамок для досліджень щодо зміни вектору дії держави, та сфер спрямування ресурсних потенціалів, з урахуванням співвіднесення політичних трендів зі структурними проблемами нерівності. По-друге, право на достойний рівень добробуту кожен працездатний індивід може мати тільки в тому випадку, якщо він виконує свої обов'язки громадянина, зокрема в частині здійснення трудової діяльності.

Вирішення проблем, що постають на шляху демократичних перетворень українського суспільства, має спиратися у своєму розвитку на європейську людиноцентричну систему цінностей, котра вже не раз доводила свою ефективність. Виходячи зі свого європейського «статусу», Україна започаткувала процес змін, поділяючи основні ідеї та принципи Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини [2], із поправками, внесеними відповідно до Протоколу № 11, та, відповідно до Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини і втілення в життя ідеалів і принципів, котрі є спільним надбанням країн – членів Ради Європи, які йдуть шляхом економічного та соціального прогресу,

су, збереження та подальшого здійснення прав людини та основних свобод [9]. Перш за все, це стосується пошуку оптимальних співвідношень традиційних і новітніх функцій держави, дослідження їхньої природи, мети та наслідків для розвитку суспільства, що, у свою чергу, потребує різнобічного дослідження генезису сутності та змісту сучасних функцій держави.

Реорганізація держав і зміна політичних форм регулювання не є виключно українським або європейським феноменом. Інституційні й політичні регуляторні трансформаційні процеси спостерігаються в усіх розвинених капіталістичних суспільствах. У контексті глобалізації та на основі глибоких суспільних змін – нових технологій, змін форм виробництва й організації держави – окреслюються інші цілі, критерії та механізми державного втручання. Ці особливості впливають на загальну динаміку реорганізації, яку можна описати як перехід від «кейнсіанської держави загального добробуту» до «національної конкурентної держави» [8, с. 337–338].

Важливою ознакою сучасного політичного життя України стала активізація євроінтеграційних процесів. Тому низка усталених положень теорії функцій держави сьогодні потребує нових підходів до розуміння їхньої сутності, що надає підстави виокремити низку нових напрямків у розробленні проблеми. Крім того, незважаючи на те, що рівень знань про суспільство незмірно зріс, у жодному разі не варто зневажливо розглядати ідеї минулих сторіч, які не відкинуті життям і справедливі дотепер, деякі з яких свого часу вважалися абсурдними і лише згодом знайшли практичне підтвердження.

Реалізація соціальних функцій держави здійснюється соціальними інститутами на різних організаційних рівнях. Причому це не обов'язково мають бути органи публічного управління. Різноманітні інститути громадянського суспільства можуть бути задіяними державою задля вирішення своїх соціальних завдань та реалізації своїх соціальних функцій. Але в перехідному суспільстві все ще існує застаріле уявлення щодо розуміння інституційного забезпечення соціальної політики, як прерогативи тільки державних установ [6].

В Україні саме такий підхід до соціальної політики реалізовувався останніми десятиріччями в діяльності держави та структур громадянського суспільства, що формуються. Це призвело до самообмеження соціальних функцій держави, відсутності національної стратегії у сфері соціальної політики, а також до різкого зниження ефективності в цілому соціальної політики, що реалізується, і зокрема соціальних витрат. По суті, держава зняла з себе відповідальність за ті соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві, за формуван-

ня соціальних відносин між різними соціальними групами, за створення національного соціального капіталу, за соціокультурний розвиток громадян і підвищення якості їхньої життя. На тлі згорання останніми десятиріччями традиційних для радянського періоду соціальних програм у сферах освіти, охорони здоров'я, культури відбувалося заміщення всіх можливих напрямків соціальної політики постійним розширенням кількості різноманітних видів соціальних допомог і пільг. Це призвело до того, що фактично склалася парадоксальна ситуація, за якої соціальна політика із засобу зменшення соціальної напруги перетворилася на один з істотних чинників її нагнітання [7].

Оскільки держава своєю соціальною політикою інтегрує цілі різних суб'єктів, вона прагне до підпорядкування їхньої діяльності своїм визначеним цілям, спрямованим на задоволення потреб більшості населення в соціальному прогресі. У такій якості соціальна політика держави є узагальненою соціальною функцією, у межах якої реалізуються окремі соціальні функції.

В даному дослідженні ми спираємося на усталеному в науці державного управління розумінні характеру і видів функцій державного управління і відрізняємо дефініцію «функції держави», яка за структурою включає в себе політичну, економічну і соціальну функції та поняття «функції державного управління», до яких ми відносимо: політико-адміністративні функції; економічні функції; соціальні функції. Останні позначаються як головні функції державного управління. Враховуючи, що предметом вивчення є саме соціальні функції, зупинимося на їх аналізі більш докладно.

Ускладнення завдань управління соціальними процесами в умовах інформаційного суспільства і глобалізації вимагає від влади удосконалення підходів до реалізації своєї місії. Система державного управління в нових умовах мусить перетворитися в інноваційний механізм стратегічного розвитку, в якому ефективно діють на засадах партнерства інституції влади та громадянського суспільства. Для забезпечення такої логіки розвитку соціальних відносин і враховуючи пріоритет держави в їх регулюванні стоїть завдання більш детального, або «інструментального» підходу в обґрунтування соціальних функцій. Мова може йти вже не про соціальні функції, а про групи соціальних функцій, склад яких, при збереженні певної базової основи, може змінюватись, або міняти пріоритети. Представимо авторське розуміння такої теоретичної конструкції.

На наш погляд, головна соціальна функція держави в системі державного управління структурується на чотири соціальні функції:

функцію соціального відтворення населення; регулятивну функцію; соціально-захисну функцію; стабілізаційно-адаптивну функцію. Вони організаційно забезпечують магістральні напрями державної політики (функції), а для їх реалізації мають у своєму арсеналі відповідні безпосередні підфункції.

Змістом кожної із соціальних підфункцій є ціль державної політики, яка залежить від об'єктивних законів розвитку суспільства, суб'єктивних його можливостей і наявності необхідних для реалізації такої цілі засобів. Кожна соціальна підфункція «відповідає» за реалізацію включених до даного напрямку завдань (підфункцій другого рівня). І якщо конкретна соціальна функція має універсальний характер і в ході реалізації впливає на загальний стан суспільних відносин, то дія підфункції є реакцією на конкретне соціальне явище, торкається певних соціальних груп і цілеспрямовано гармонізує їх взаємовідносини в системі задоволення спільних і власних інтересів.

З точки зору такого розуміння процесу організації управління соціальним розвитком представимо сучасний стан інституційно забезпечення реалізації соціальних функцій держави в Україні, спираючись на табл. 1.

Представлене нами розуміння процесу інституційного забезпечення реалізації соціальних функцій держави, при усіх умовних недоліках, має на меті запровадження функціонального підходу до управління соціальним розвитком. Видається, що це дозволить більш предметно і цілеспрямовано зосередити ресурси суспільства на досягнення основної місії державного управління. Виконання соціальних функцій держави як мета державного управління – це той кінцевий результат, якого необхідно досягти у процесі суспільного розвитку, шляхом захисту і зміцнення тих демократичних інститутів, від яких залежать свобода людини і громадянина зокрема та прогрес усього суспільства загалом. Зокрема, для державного управління в Україні на пріоритетний рівень має виходити стабілізуючо-адаптивна функція, основною метою якої є здійснення впливу на систему державного управління, що «призводить до її самоорганізації, дозволяє покращити її функціонування і розвиток, тобто відбувається безпосередня взаємодія, в процесі якої формуються різні варіанти вирішення проблем і здійснюється їх вибір, що є головною ознакою будь-якого управління взагалі. Державно-управлінські механізми забезпечення суспільної стабільності за такого підходу утворюють єдиний комплекс збереження, підтримки та захищення суспільної системи від негативних впливів, що її дестабілізують [5].

Таблиця 1.
Інституційне забезпечення реалізації соціальних функцій держави в Україні

Функції	Підфункції	Завдання підфункції та назва провідної державної установи або органу, на які покладене виконання	Зміст та характер реалізації в державному управлінні в Україні
1	2	3	4
Соціального відтворення населення	демографічна	поступова стабілізація чисельності населення та формування передумов наступного демографічного зростання	соціальні, економічні, юридичні та ін. заходи, спрямовані на якісні зміни в процесі відтворення населення
		Міністерство освіти і науки України Міністерство соціальної політики України	
	охорони здоров'я	профілактика, попередження, лікування захворювань з метою продовження активного життя людини, поліпшення репродуктивного здоров'я населення, попередження й зниження захворюваності, інвалідності, смертності, поліпшення спадковості	система державних та громадських заходів щодо розвитку системи охорони здоров'я та впровадження пріоритетів здорового способу життя
		Міністерство охорони здоров'я України	
	гармонізації сімейних відносин	усебічне зміцнення інституту сім'ї як форми найбільш раціональної життєдіяльності особистості та її нормальної соціалізації посилення ролі сім'ї в системі соціально-гуманітарних відносин	система державних і громадських заходів, спрямованих на створення, підтримку та розвиток сім'ї, забезпечення в суспільстві сприятливого морально-психологічного клімату для її розвитку, підтримка материнства, дитинства й відповідального батьківства
		Провідну державну установу не визначено	

Соціального відтворення населення	екологічна	раціональне використання та відтворення природних ресурсів забезпечення створення сприятливого для життєдіяльності населення навколишнього середовища	регулятивні дії з метою запобігання техногенних явищ, погіршення екологічної ситуації і забезпеченню поліпшення стану навколишнього середовища економічне стимулювання природоохоронних заходів, формування екологічної свідомості, екологічної культури та екологічної відповідальності за допомогою екологічного виховання громадян держави
		Міністерство екології і природних ресурсів України	
	культури споживання	задоволення матеріальних та духовних потреб населення на рівні європейських стандартів	створення правового поля та організаційна робота по формуванню у населення високої культури споживання, орієнтованої на європейські норми і стандарти
		Провідну державну установу не визначено	
	Освітня	створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя забезпечення соціального середовища, яке генерує потребу в якійсій освіті для громадян та надає можливості в її отриманні	формування механізмів державного регулювання системи безперервної освіти на засадах наукового прогнозування очікуваних змін в структурі трудових ресурсів і їх відповідності стратегічним пріоритетам соціально-економічного та духовного розвитку суспільства
		Міністерство освіти і науки України	
культурна	забезпечення формування гуманістичних засад державної політики та відповідної інфраструктури для	система заходів органів державного управління та місцевого самоврядування по нормативно-правовому і організаційному забезпе-	

Соціального відтворення населення	культурна	духовного розвитку особистості, задоволення її потреб у сфері культури, мистецтва, корисного використання дозвілля	ченню розвитку культури
		Міністерство культури України	
Регулятивна	Соціальної стандартизації	розробка системи соціальних стандартів та створення соціально-економічних умов для їх запровадження	здійснення заходів по створенню та запровадженню системи соціальних стандартів та гарантій з метою регулювання рівня життя населення
		Міністерство соціальної політики України	
	Дистрибутивна, соціальної справедливості	створення системи розподілу та перерозподілу матеріальних, соціальних і духовних благ на основі принципу соціальної справедливості	розробка національних і регіональних соціальних програм, направлених на стимулювання економічної і громадської активності малоденармічних груп населення, активізації роботи з ними благодійних фондів та громадських організацій
		Міністерство соціальної політики України	
	Боротьби з бідністю	збільшення кількості джерел економічного самозабезпечення громадянина, збільшення доходів і рівня заробітних плат, гарантування соціального захисту громадян	система заходів, спрямованих на пом'якшення соціальних наслідків тривалого безробіття, розвиток системи перекваліфікації громадян, реформування системи допомог з безробіття, розробка спеціальних програм, спрямованих на розширення зайнятості окремих соціальних груп.
		Міністерство соціальної політики України, Міністерство молоді та спорту України, Державна служба з питань інвалідів та ветеранів, Державна інспекція з питань праці, Пенсійний фонд України	

Регулятивна	Соціальної реінтеграції	забезпечення повернення до активного соціального життя осіб, які опинились в складних життєвих обставинах через втрату житла, захворювання, повернулись після відбуття ув'язнення і т.і.	координація діяльності державних установ, громадських організацій та спеціальних служб і закладів по створенню нормативно-правових, організаційних та інституційних умов для реінтеграції осіб, які з різних причин опинились в складних життєвих обставинах
		Міністерство соціальної політики України, Міністерство юстиції України	
Регулятивна	Регулювання трудових відносин та оплати праці	стимулювання трудової активності громадян через створення ефективного механізму узгодження інтересів у сфері трудових відносин та оплати праці	здійснення заходів по забезпеченню регулювання трудових відносин та оплати праці на підприємствах і установах усіх форм власності та запобіганні трудових конфліктів
		Міністерство соціальної політики України, Державна інспекція з питань праці	
Стабілізаційно-адаптивна	Соціального прогнозування	використання в управлінні досліджень перспектив, тенденцій розвитку соціальних відносин, процесів, явищ для підвищення ефективності соціального планування, проектування та програмування	розробка наукових прогнозів у вигляді варіантів або альтернатив розвитку соціальних процесів з урахуванням управлінського впливу
		Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України	
Стабілізаційно-адаптивна	Інтеграції і солідаризації	подолання протиріч між суб'єктами суспільних відносин в інтересах соціального прогресу	організація процесу взаємоприспосовування та погодження дій між різними соціальними групами, особистостями в системі суспільних відносин
		Провідну державну установу не визначено	

Легітимізації та погодження інтересів	забезпечення соціальної стабільності на підставі визнання населенням органів влади як авторитетних і справедливих інститутів	приведення реального соціального життя у відповідність до задекларованих норм і стандартів, узгодження та впорядкування інтересів представлених в суспільстві соціальних верств населення;
	Провідну державну установу не визначено	
Гармонізації суспільних відносин	забезпечення примирення, залагодження, зняття суперечностей між соціальними групами, особисто стями заради єдності, цілісності суспільства відповідно до ідеалів добра, справедливості, гуманізму	соціально-виховні заходи по забезпеченню свободи морального вибору й відповідальності людини, регулюванню поведінки як окремої людини у всіх сферах її життєдіяльності так і різних соціальних суб'єктів, суспільства в цілому
	Провідну державну установу не визначено	
Соціального партнерства	зниження гостроти соціальних конфліктів, сприяння погодженню інтересів роботодавців і найманих працівників	регулювання трудових і пов'язаних з ними економічних і політичних стосунків на основі рівноправної взаємодії, співпраці представників найманих працівників, роботодавців і держави
	Міністерство соціальної політики України	
Інформаційного супроводження	забезпечення роботи механізму взаємодовіри між населенням і владними інституціями і можливість корегувати управлінські рішення з урахуванням думки громадян	заходи по організації діалогу між владою і суспільством, PR- супроводження виконання органами управління своїх функцій
	Провідну державну установу не визначено	

Для України цей напрямок є актуальним і важливим ще й тому, що разом із визначенням функцій держави, яка фактично залишається на шаблях перехідного періоду та в умовах трансформаційних процесів, зумовлених перманентними політичними й економічними

кризами, формування їхніх ознак дозволяє розкрити безпосередню залежність від низки факторів, у тому числі й від суті та соціального призначення держави, історичних та ментальних особливостей народу, геополітичних факторів, науково-технічного прогресу та міжнародних відносин тощо.

Усвідомлення сучасного змісту соціальних функцій держави є важливим науковим та практичним завданням, яке сьогодні стоїть перед політичною, управлінською та науковою елітою України, що засвідчується тісною кореляцією порушеної проблеми із завданнями, окресленими на Парламентських слуханнях «Стратегія гуманітарної політики сучасної України» 6 жовтня 2010 р., за результатами яких було прийнято рішення щодо необхідності розроблення проекту Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 р. [4].

Водночас майже сімдесятирічна історія радянського періоду не могла не залишити свого відбитку на формування свідомості сучасного українського суспільства. Зокрема, сформований у 1980-х роках патерналістичний підхід до соціальної функції держави, як до гаранта загальної рівності та забезпечення мінімального рівня добробуту кожного індивіда, зберігається в українському суспільстві і дотепер.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства соціальні функції держави перебувають в точці біфуркації: пошуку оптимального стану, відповідно до існуючих соціально-економічних умов. Причому, критичний момент визначається низкою трансформаційних чинників, які відбулися у суспільстві саме за останнє десятиріччя. Не дивлячись на історичні та ментальні проблеми, які суттєво впливають на діяльність практично всіх органів державної влади, процеси глобалізації невідворотно призводять до нових загальних рис і тенденцій розвитку соціальних функцій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку суспільства державі належить важлива роль у формуванні змісту і суті соціальних функцій. Але в процесі їх реалізації відбувається коригування діяльності управлінських інституцій під впливами недержавних організацій та суспільних настроїв. Соціальні функції і, як ми визначили логікою даного дослідження, підфункції по напрямкам виконання місії державного управління, забезпечують соціально-гуманітарний розвиток суспільства, стають механізмом його соціального відтворення, гарантують політичну стабільність, безпеку життєдіяльності громадян. Реалізація соціальних функцій держави здійснюється за допомогою соціальних інститутів на різних організаційних рівнях.

Важливо усвідомлювати й те, що ані Україна, так і жодна держава, незалежно від рівня соціально-економічного розвитку, ніколи не зможе задовольнити всі потреби індивіда. Тому особлива роль в реалізації соціальних функцій належить органам державного управління та місцевого самоврядування, професіоналізм, майстерність і креатив яких ми розглядаємо як важливий ресурс управління соціальним розвитком.

Список використаних джерел:

1. Колодко Г. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн / Г. Колодко ; [пер. з пол. О. М. Палій]. – К.: Основні цінності, 2002. – 248 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [від 4 листоп. 1950 р.] // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 32. – Ст. 2371.
3. Неклеса О. Реконфігурація світу [Електронний ресурс] / О. Неклеса, Р. Дарендорф // Соціальна глобалістика : навч. посіб. / [за наук. ред. Е. А. Афоніна, В. Д. Бондаренка, А. Ю. Мартинова]. — К. : Освіта України, 2011. – 1 електрон. опт. диск (CD ROM) ; 12 см.
4. Парламентські слухання «Стратегія гуманітарної політики сучасної України» [від 6 жов. 2010 р.]. [Електронний ресурс] // Офіц. портал Верховної Ради України. – Режим доступу : http://www.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl061010.htm
5. Руденко О. Теоретико-методологічні засади дослідження суспільної стабільності та напрями її забезпечення в державному управлінні [Електронний ресурс] / О. М. Руденко / Науковий вісник академії муніципального управління; Електронне фахове видання : серія «управління»; за заг.ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. – К., 2011. – Випуск 2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/16.pdf.
6. Социальная политика : Толковый слов. / Рос. акад. гос. службы при Президенте Рос. Федерации; Под общ. ред. Н. А. Волгина. – 2. изд., дораб. – М. : Изд-во РАГС, 2002. – 453 с.
7. Тенденції та перспективи європейської інтеграції України: державно-управлінські виміри: Моногр. / В.В. Корженко, Н.М. Мельтюхова, Г.С. Одінцева та ін.; За заг. ред. В.В. Корженка, Н.М. Мельтюхової. – Х. Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2007. – 268 с.
8. Європейська інтеграція / уклад. : М. Яхтенфукс, Б. Колір-Кох ; [пер. з нім. М. Яковлева]. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – 394с.
9. Європейська соціальна хартія (переглянута) [від 3 трав. 1996 р.] // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2006.– № 7.

Головчук О. В.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи Карпатського інституту підприємництва Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДІА-ХОЛДІНГІВ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Постановка наукової проблеми та її значення. Телебачення досі так і не змогло утвердитися в статусі самостійного суспільного інституту, що бере відповідальність за ті чи інші рішення на себе, має власну позицію з усіх питань до політичних включно, і ні від кого не залежить, лише як від суспільної думки. Й складається враження, що поки представницька, і виконавча гілки влади в нашій державі знаходять способи контролю над телебаченням, телеорганізації й самі віддають перевагу адміністративній залежності.

Вважаємо необхідним для подальшого дослідження критично аналізувати процеси концентрації та монополізації засобів масової інформації та проблеми формування нової комунікативної спільноти з характерними незалежним ЗМІ ознаками та цілями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси концентрації та монополізації засобів масової інформації в Україні досліджені в недостатній мірі, а якщо і були певні спроби зробити узагальнення щодо питань функціонування медіахолдінгів, то вони, як правило, зроблені лише на основі зовнішніх спостережень дослідників, без врахування думок самих телевізійників. Наприклад, Дугин Е.Я. аналізує фактори формування телевізійних програм в умовах функціонування державного і приватного телебачення. Перспективи політичного телебачення за умови вільної конкуренції між телеканалами досліджують Крос К., Гакет Р. Порівняльне співставлення Закону України «Про телебачення і радіомовлення» з аналогічними актами 12-ти зарубіжних країн подано у праці Машенка І.Г.

Основна частина. До другої половини 90-х рр. питання концентрації ЗМІ в Україні були на слуху: «Олігархи скуповують газети, теле- і радіостанції по всій країні!» Обговоренню цього питання були присвячені «круглі столи» дослідників, журналістів, юристів і управлінців. Аналітики розрізняли дві різні форми концентрації

ЗМІ. Перша полягала в об'єднанні багатьох джерел заробляння грошей в рамках однієї медіа-структури. Ознаки таких процесів було видно: так працювали певні видавничі дома і т.д. Паралельно цьому йшов і інший процес: збирання ЗМІ в один кулак для нанесення політичних ударів. Після кризи переважати може тільки другий вид концентрації, оскільки медіа-бізнес в чистому вигляді, мабуть, в Україні не дуже прибутковий, а політична залежність від ЗМІ в переддень виборів тільки посилюється. Тому зараз найбільш актуальним є питання про концентрацію ЗМІ, яка не є монополізацією в комерційному сенсі.

Практично всі без виключення респонденти, яких ми опитували в регіонах, в анкетах написали, що свої комерційні звіти вони не публікують і, більш того, і не рахують потрібним це робити, тому що це – комерційна таємниця. Із статутами своїх співробітників теж вважають за краще не знайомити. Найчастіше регіональні мовники працюють на замовлення – пряме державне фінансування, десь – фінансування держави або політичних угруповань через комерційні структури.

На наше запитання: У чому ж все-таки причина непрозорості? У недосконалості законодавства або в тому, що воно не виконується? – окремі керівники телестудій зазначали, що причина в іншому і пояснювали її так: скільки років існує процес структуризації в наших ЗМІ зверху вниз після розпаду Радянського Союзу, стільки років ми обговорюємо проблему концентрації в основному в політичній площині. А якщо виходити з постулату, що це все треба розглядати в аспекті конкурентної боротьби і вважати її природною формою існування на ринку, то потрібно говорити про фінансово-управлінські параметри. «Тоді ми, – зазначали опитані, – абсолютно по-іншому сприйматимемо і саму прозорість, і її допустимість, і її межі. потрібно визначити зони, в яких можна допускати регулювання, і в яких важливий сам процес регулювання, тобто зони, де існують природні монополії, і зони, де їх немає, де монополія взагалі фізично неможлива». Доведення думки, що можливість переділити медіаринок за наявності певного політичного і економічного потенціалу знайдеться завжди, знаходимо у праці Бергера П. та Лукмана Т. [3, с.34].

Нашим наступним запитанням було таке: Холдинг – це добре?

Аналізуючи ситуацію в регіонах, а також результати опитування, ми виявили, що впевненіше за всіх в умовах кризи почувають себе холдинги, у яких, припустимо, є телебачення, радіо, газети, кабельне мовлення, рекламні агентства. Ось вони-то останніми йдуть на уклін до влади. «З цього боку, – зазначають Багіров Э. та Кацев И., – в

принципі саме по собі утворення холдингів та корпорацій є явище позитивне» [2, с.12].

Ситуація така, що якщо в Україні дійсно диверсифікований бізнес у області ЗМІ, він дозволяє значно краще маневрувати і має значно вищу антикризову виживаність. «Там, де медіа-гравці, з одного боку, диверсифікують свій бізнес, а з іншою – починають запускати відтворювальний процес. Те, що вони, скажімо, накопичили якийсь жирок за рахунок попередніх виборчих компаній, ще не говорить про те, що вони реально існуватимуть на цьому ринку» [8, с.17-18].

Тут ми стикаємося з такою несподіваною двозначністю: холдинг, заснований на економічних інтересах, – це добре, а холдинг, заснований на політичних інтересах, – це погано. Причому, хороший холдинг – це холдинг, де існує плюралізм, де є незалежність редакційної політики. А то, що він більш живучий, оскільки стоїть не на одній нозі, а на чотирьох, п'яти або десяти, це річ достатньо очевидна. До речі як показує практика, абсолютно не обов'язково, щоб це був саме «чистий» медіа-холдинг. Це найчастіше конгломерат, в який входить і банк, і кілька комерційних фірм, і великий торговий дім, і ще чотири газети.

Отже, логічним кроком є з'ясування того, чи є така ситуація загрозливою у плані проблем для перспектив телебачення. Відповіді опитаних журналістів в дев'яти регіонах України дуже несподівані.

У більшості випадків журналісти відзначають, що вони не готові обговорювати це питання. Вважаємо, це не означає, що проблеми все-таки бачать, але лише у одному конкретному аспекті – в небезпеці концентрації державних ЗМІ. І навіть не стільки державних – новий термін вже з'явився – вони бачать небезпеку в «номенклатурній монополізації». Деталі можуть різнитися, але загальна картина концентрації така: губернатор або мер за допомогою різного роду пільг прагнуть «підім'яти» під себе районні, міські газети, маленькі телестудії, і у такий спосіб зробити ЗМІ «кишеньковими». Така тенденція у більшій частині опитаних – це в основному приватні мовці – викликає побоювання. Деякі редактори і власники газет побоюються фінансової залежності від мера-губернатора, і лише зовсім невелике число наших респондентів бачить загрозу в просуванні на ринок київських гравців. Йдеться про так звані мережеві телекомпанії, про які мова піде трохи далі.

Якщо говорити про державну монополію, то потрібно розуміти під поняттям «державна» абсолютно різні рівні влади. Державна це не тільки уряд у Києві, адже місцева влада – теж уособлює державну

владу. І журналісти в регіонах, якраз і бачать, що місцева влада, тобто держава на регіональному рівні, прагне до монополії. Насправді, до виникнення монополії веде все, що може завдати збитку конкуренції. Досить буде просто відсутність вільної боротьби ринкових сил або наявність чинника, який їх нейтралізує – і ось вже готові умови для виникнення монополії. «При цьому монополія зовсім не обов'язково повинна бути глобальним «ультраімперіалізмом» в масштабах всієї країни і у всіх сферах діяльності. Монополія цілком може сформуватися в межах одного регіону, якщо ми говоримо про регіональний ринок» [4, с.68]. Підтвердження цієї думки знаходимо серед результатів нашого опитування. «Свого часу хтось захопив телевізю, хтось захопив друкарню, коли це все було практично «нічим», і тепер паразитує на цій, що повалилася з неба, власності. А цікавіше, потрібніше людям видання, просто фізично не може забезпечити таких умов, які дісталися дарма цим монополістам, оскільки «приватизувати» вже нічого. Це – класичний приклад монополії». Такою була відповідь одного з опитаних телевізійників.

Дійсно, якщо говорити про телебачення, то «все вже захоплено». І не треба питати, у кого воно в руках. Певною монополією телевізійники вважають служби телевізійних веж, обласні радіо-телевізійні передавальні центри. Причому це державна монополія. Проте і тут ситуація не безнадійна. Часто як приклад монополії наводять випадок, коли в місті є єдина телевізійна вежа. У деяких містах передавачі, що належать приватним компаніям, встановлені не на вежах, а на будинках, на високих спорудах.

А у Росії навіть і монополія на вежі в деяких містах зруйнована: є кілька приватних веж. Скажімо, в Казані побудували башту і збираються «перетягнути» до себе всіх приватних мовців. Така ж ситуація і в Іркутську, будується приватна телевежа в Красноярську. Монополія починає руйнуватися» [5, с.15].

Проте економічна ситуація українських телекомпаній навряд чи дозволить зробити цей процес достатньо швидким.

Цікаво, як процес регулювання монополізму у сфері телебачення бачать самі телевізійники. Дехто з опитаних наводить у якості прикладу процеси регулювання телебачення в США і у Франції ще до того, як почався процес концентрації. У цих країнах були прийняті певні закони, стримуючі цей процес, які не дозволяли концентрації зайти далі, ніж це було необхідно. А у Великобританії, в Німеччині, в Північній Європі закони приймалися вже постфактум, і по визнанню самих авторів, юристів тих країн, серйозного впливу на процес концентрації зробити вже не змогли [8, с.17-18]. Виникає питання:

як в нашій ситуації, коли, принаймні, на центральному, на загальноукраїнському рівні, засоби масової інформації вже в значній мірі сконцентровані, можна було б вирішити проблему законодавчого регулювання і законодавчого обмеження при концентрації? Чи повинне воно розповсюджуватися тільки на знов виниклі холдинги, або також на старі? Якщо його застосовувати до тих, що вже існують, то як це можна здійснити і юридично, і фактично?

Холдинги і групи, які склалися сьогодні в ЗМІ, існують реально. Потрібно виробити правила гри, по яких і вони і ті, хто прийдуть до них на зміну, далі житимуть і працюватимуть. Такі правила існують. Наприклад, правило, що діє у Великобританії, передбачає, що в одних руках повинні знаходитися не більше 15% телевізійної аудиторії. У «Бі-бі-сі» – 40%. Проте, британці кажуть: «Це історична традиція, так склалося». Навіть британський закон про мовлення, прийняте в 1990 році і таке, що містить положення (що вважаються одними з найжорсткіших), які обмежують покупку різних ЗМІ однією особою, не зміг, наприклад, перешкодити американському медіамагнату Руперту Мердоку створити загальнобританську телемережу і прикупити декілька крупних газет, у тому числі і «Таймс». Спроби спеціальної Комісії по монополіях і злиттю фірм запобігти цим операціям закінчилися провалом [7, с.112-113].

Ми також зовсім не торкнулися ще однієї важливої теми. Багато спроб законодавчих заходів або інших рішень останніх років (у тому числі і антимонопольне регулювання, що не відбулося), які ми сприймаємо, як направлені на обмеження свободи ЗМІ, є насправді неадекватною реакцією на адекватне розуміння проблеми. А саме: преса, що розсмикнула між відкритими і прихованими господарями, виступає як інструмент маніпулювання і громадськістю, і владою, а не як поле для діалогу між ними. «Небезпечні наміри держави по втручання в справи ЗМІ можуть запобігти тільки якщо саме медіасередовище візьметься за саморегулювання і самоочищення» [1, с.15-16].

Наступним кроком вважаємо за потрібне визначити становище регіональних мовників, які працюють на умовах мережевого партнерства зі столичними студіями. Значення при цьому мають два фактора. Перший – право місцевих компаній на ретрансляцію передач свого партнера з іншого міста. Другий фактор – наявність у зовнішнього партнера мережі, тобто значної кількості локальних каналів, що вступили у партнерство.

Основний мотив такого партнерства з позиції місцевих каналів – знайти можливість не затратного наповнення ефіру. По суті – це

форма, близька до оренди: місцевий канал надає ефір, плата «гостя» за місце у ефірі – змістовне й цікаве наповнення мовлення, що позначається останнім часом модним словом «контент». Юридичне оформлення таких відносин відбувається через спільну ліцензію, де чітко обумовлюється, який об'єм мовлення займе зовнішній канал.

Ряд мовних каналів веде політику активного входження у регіони, тобто політику експансії. Тому такі канали ще називають «експансорами» [6, с.13]. Розширення аудиторії за рахунок захоплення все більшої кількості міст обіцяє суттєве збільшення політичного впливу і прибутків від реклами для комерційних каналів. Враховуючи, що основним способом розповсюдження мовлення поки що залишається ефірна трансляція, легко зрозуміти, що найбільший ефект досягається саме при впровадженні в ефір конкретного міста. Тут можливі два шляхи. Перший передбачає отримання каналом-експансором частоти у своє повне розпорядження – тоді всі затрати на отримання частоти і витрати по розповсюдженню сигналу лягають проблемою на його бюджет. Але часто перший шлях неможливий або вигідніше увійти у мережеве партнерство з місцевим мовним каналом, ділячи обсяг мовлення на заданій частоті, а разом з ним і витрати на мовлення.

Скільки ефірного часу місцеві мовники віддають каналам – експансорам? Відповідь на це питання було отримано на основі спеціального аналізу ліцензійних зобов'язань. В середньому канал-експансор отримує право на 83,5% ефірного часу в рамках мережевого партнерства. Це відповідає практично 20 годинам ефіру при цілодобовому мовленні. Відповідно, в середньому місцевий канал, що вступає у мережеве партнерство, залишає собі ліцензійне право не більше ніж на 4 години мовлення.

Серед регіональних каналів чимало і таких, які мережеве партнерство не практикують. Їх приблизно вдвічі менше.

Висновки. Узагальнені особливості регіонального телемовлення в Україні зводяться до наступного. Мабуть, треба погодитися з тим, що проблема концентрації в Україні, як і її регулювання, не зводиться просто до зосередження певної кількості ЗМІ в одних руках. Ефективніше ставити питання про заохочення конкуренції і плюралізму. Отже, частиною антимонопольних дій повинні бути заходи по забезпеченню прозорості медіа-ринку, а також по запобіганню практиці нечесної конкуренції. Повинні бути чітко визначені взаємостосунки між редакцією і власником. Нарешті, необхідне саморегулювання середовища – добровільне ухвалення учасниками ринку інформації ідей правил гри як в господарській, так і в редакційній сфері.

Безперечно, всі ми розуміємо, що тут йдеться про ідеальну модель. Проте прагнути до її матеріалізації слід, не відкладаючи.

Список використаних джерел:

1. Багиров Э., Борецкий Р., Юровский А. Основы телевизионной журналистики. Под ред. А. Я. Юровского. Издательство Московского университета. – 1987. – С. 15-16.
2. Багиров Э., Кацев И. Телевидение – XX век. Политика. Искусство. Мораль. – М.: Искусство, 1968. – С. 12.
3. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М.: Медиум, 1995. – 321 с.
4. Варганова Е. Л. Північна модель в кінці сторіччя. Друковані ЗМІ, ТБ і радіо країн Північної Європи між державним і ринковим регулюванням, М.: Вид-во Московського університету, 1997 р. – С. 68.
5. Виноградова Э. М. «Пульс-2002». Средства массовой информации: аудитория, оценки, предпочтения. (Мониторинг общественного мнения в Оренбуржье), 2002. – С. 15.
6. Дугин Е. Я. Местное телевидение: типология, факторы и условия формирования программ. – М., 1982. – С. 13.
7. Крос К., Гакет Р. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах: Перспективи конкуренції. – К.: Основи, 2000. – 142 с.
8. Машенко І. Г. Телебачення у законі: історія створення першого українського закону про ТБ і РМ та порівняльне його співставлення з аналогічними актами 12-ти зарубіжних країн. – Миколаїв, 1995. – С. 17.

Злотникова Л. М.,
к.э.н., доцент, доцент Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ В ПРОЦЕССЕ МОДЕРНИЗАЦИИ

Актуальность проблемы социальных компонентов модернизации, противоречий, возникающих в ходе реализации объявленной технико-технологической реорганизации производства, обусловлена многими причинами. Во-первых, экономическая политика многие десятилетия базируется на серьезно преувеличенной оценке материальных факторов производства. Во-вторых, при вербальном отрицании значимости марксизма, погоня за материальным богатством, увеличением темпов экономического роста остается главной целью государства и общества. В – третьих, техническое и технологическое перевооружение может осуществить только человек. В связи с этим возникает еще одна системная проблема социально-экономического развития – разработка и реализация адекватных методов мотивации человека и стимулирования эффективной производственной деятельности.

Джон Коммонс в работе «Правовые основы капитализма» обратил внимание на влияние внешних условий человека, реализующего производственную функцию. Человек, всегда ограничен морально-нравственными нормами, отношениями с коллегами и руководством. Коллективные действия оказывают противоречивое воздействие на эффективность производства. Их можно назвать основным производителем и регулятором моральных, физических и экономических санкций. Коллективные действия всегда имели сложную иерархическую структуру, реализуют функции через различные формальные и неформальные организации.

Т.Веблен в «Теории праздного класса» сделал акцент на проблеме потребления. Используя понятие «праздный класс», предложил новое понимание сути потребления. В настоящее время «потребление» стало особым рыночным товаром. Процесс потребления, отношение к товарам, услугам, мотивам их овладения давно перешагнули чисто экономическое значение. Необходимость ухода от абстрактным

теоретических понятий «потребитель», «производитель» вызвана наличием латентных противоречий. Подавляющее большинство из них в настоящее время сложно диагностируется. Учитывая утилитарное толкование социального воздействия на результативность производственной деятельности, оно практически находится вне научного интереса. Серьезность и интегральный характер социальных противоречий не снижаются, а, к сожалению, постоянно возрастают. О негативном воздействии социальной компоненты на процесс реализации государственной политики модернизации и инновационного развития может служить расширение девиантного поведения во всех слоях общества. В ходе реформ сформировался прочный социально-экономический фундамент аморальной производственно-хозяйственной деятельности, отягощенный жестким социальным расслоением и усилением социальной несправедливости.

Предпринятая попытка небольшого анализа социальных противоречий основа на изучение работ Гэри Беккера, Джона Кеннета Гэлбрейта, Вильфредо Парето и т.д. Д. Гэлбрейт в работе «Постиндустриальное общество» обосновал слабость рынка, как универсального регулятора экономических отношений. Постоянная и безудержная погоня за высокой эффективностью в виде прибыли закономерно приводит к монополизации многих отраслей экономики. А это в свою очередь влечет за собой радикальное изменение структуры общества. Успех производственно – экономической деятельности начинает напрямую зависеть от науки, информации, организации системы образования. В истории развития цивилизации отмечается рост удельного веса населения, которое оказывает опосредованное влияние на уровень развития экономики. Новый социальный облик общества демонстрирует противоречие между классической оценкой роли человека, как «частичного» и «рационального», с реально действующим. Реальность такова, что эффективность производственно-хозяйственной деятельности все в большей степени определяется психологическим, социальным самочувствия, общим и профессиональным уровнем культуры. Экономическая наука, использующая абстрактные модели, постепенно теряет свой авторитет, не отвечает запросам развития общественного производства. В периоды кризисов требования к экономической теории усиливаются, все острее встает вопрос о сокращении границ между различными гуманитарными науками.

Гэри Беккер стал лауреатом Нобелевской премии по экономике в 1992 г. Мировое научное сообщество признало его вклад в развитие нового направления в экономической науке. Заслуги сформулирова-

ны следующим образом: «за распространение сферы микроэкономического анализа на целый ряд аспектов человеческого поведения и взаимодействия, включая нерыночное поведение». Гэри Беккер, как и Т.Веблен, Д. Гэлбрейт признаны не только экономистами, но и социологами. Благодаря названным ученым семья, отношения между людьми, государство и его роль в экономике, ценности, мотивы, способы мышления, нравственные убеждения оказались в поле зрения экономической науки. Фактически они продолжили развивать институциональное направление в экономической науке. Как уже не раз было в истории развития науки, институциональная теория очень сложно пробивает себе право на существование. Не все вузы, обучающие будущих экономистов, предлагают курсы институциональной теории. Государственное управление основано на принципах марксистской идеологии. «Для марксиста экономический подход означает, что организация производства играет решающую роль, предопределяя социальную и политическую структуру, и основной упор он делает на материальных благах...» Беккер [1, 37]. Беккер оценил несостоятельность марксизма следующим образом: «... экономическому подходу не всегда одинаково успешно удается проникнуть в сущность различных форм человеческого поведения и объяснить их». Используя методологию Г.Беккера, можно сказать, что марксизм не способен объяснить причины принятия политических решений, раскрыть содержание факторов, оказывающих решающее воздействие на поведение на поведение политических лидеров. Социальные компоненты общественного производства в экономической политике государства находятся за пределами производственного интереса. В общественной практике отнесены к социальной политике, занимающей второстепенное значение.

Человек с его проблемами реально разделен на производителя товаров и потребителя социальных благ. Моделирование социально-экономических последствий реализуемых решений в общественном производстве используется только в научных целях. Государственные проекты по перевооружению разработаны и реализуются без учета социальных последствий. Господство узкой специализации и дифференциации лежит в основе преимущественного финансирования материально-технических факторов. В центре внимания государственной поддержки, прямого и косвенного бюджетного финансирования находится разработка станков, технологий, различных материалов, оснастки и т.д.

Возвеличивание общественной материально-вещественных факторов началось во времена промышленной революции XIX века. На

этом этапе развития цивилизации появился марксизм, придавший материальному богатству неограниченную силу. К. Маркс и его последователи считали, что переход материального богатства в руки наемных работников, решит все социально-экономические проблемы. В начале XX века великий промышленник и мудрый практик Г.Форд бросил вызов капиталистическому миру. Он связал систему оплаты труда с реальным потреблением, т.е. практически в несколько раз увеличил часовую ставку оплаты труда. разрабатывается и внедряется новая техника с целью сокращения затрат и получение дополнительной прибыли. Внешне экономически привлекательная цель влечет за собой не только сокращение численности работающих, но и увеличение интенсивности труда. Новые собственники, управленцы и государство, в буквальном смысле слова одержимые получением быстрой прибыли, прилагают максимум усилий для сокращения затрат на человека. В ходе реформ все производители довольно успешно освободились от объектов социальной инфраструктуры. Основные институты социальной сферы: образование, здравоохранение, культура оказались заложниками утилитарной экономической эффективности и самокупаемости. С каждым годом увеличиваются объемы платных услуг в социальной сфере.

Объявленная модернизация общественного производства – ярчайшее подтверждение поклонения технике и технологиям. Мы не отрицаем значения материально-технического развития, силы влияния материального богатства на социально-экономическое благополучие. Хотели бы обратить внимание на важнейшее социально-экономическое единство: создатель всего нового и потребитель – это реальный человек, а не абстрактные категории и понятия разных наук. Так, например, в экономической теории он абстрактно разделен на производителя и потребителя, в макроэкономике – совокупный производитель и совокупный производитель и т.д. В тоже время реальный результат деятельности определяется множеством факторов. Теоретически и практически невозможно отделить эффективность, качество работы от морально – психологического состояния человека, уровня его физического и психического здоровья. О том, что человек всегда и везде остается человеком неоднократно указывали многие выдающиеся экономисты и социологи. Социолог Ф.Тённис (мало известный экономистам) писал: «Для существа сильнейшего избыток наслаждения состоит отчасти в чувстве превосходства, власти и возможности повелевать, тогда как положение опекаемого, *подчинение* руководству и *вынужденное* послушание, т.е. чувство неполноценности подобно нажиму и принуждению

всегда воспринимается с некоторым недовольством» [4, с.23]. Гипотетически можно утверждать о наличии негативных последствий механического подчинения и послушания руководству. В планах по модернизации вопросы о влиянии социального статуса человека на производительность не ставятся, крайне редко оказываются в качестве предмета дискуссий.

На первое место по условной значимости мы ставим проблемы, отражающие социально-экономические противоречия объявленной модернизации, связанные задачами модернизации и целью развития цивилизации. В результате реализации многочисленных программ модернизации предусмотрено получение высокой прибыли, повышение производительности труда и сокращение издержек. В связи с этим возникает вопрос: «Каким образом возможно решение поставленных задач?» Предложенная схема революционных преобразований в технике и технологиях основана на использовании «частичного человека», мыслящего и поступающего рационально. А рынок признан априори единственным контролирующим механизмом. Схематический технократизм легко воспринимается обществом. История функционирования производства убедительно доказывает, что основной движущей силой человека всегда были и останутся личные мотивы. Некорректно утверждать, что процесс модернизации не эксплуатирует мотивацию. Главным обоснованием модернизации объявлено расширение потребления. Последнее из желаемого превратиться в реальное только при условии соответствующего производства. Поэтому нас интересует мотивация высоко производственной деятельности. Необходимо отметить, что производство и потребление имеют разную мотивацию. Потреблять можно много разнообразных товаров и услуг, не участвуя в общественном производстве. Однако, стимулирование потребления происходит с фантастическим размахом. Сложно представить объемы средств, затрачиваемых на рекламу, продвижение товаров на рынке и т.д. Усиленное воздействие на потребителя формирует стойкое желание: «приобрести товар или услугу – сегодня и сейчас». Рост уголовных преступлений, распространение аморальных видов дохода, отказ от напряженного труда отражают наличие искусственно созданные противоречия.

В связи с этим проблема стимулирования скорости и абсолютизации радикальных перемен в материальном благосостоянии без учета социальных условий жизнедеятельности человека, его моральных, нравственных и духовных ценностей. В. Парето, анализируя достоинства и недостатки экономико-социальных отношений, считал, что

«экономическая система... образованная из неких молекул, движимых вкусами... Социальная система намного сложнее; даже упрощая ее, насколько это возможно... надо ее рассматривать хотя бы как соединение некоторых молекул... которые под влиянием многочисленных связей совершают логические и нелогические действия» [2, с.322].

В течение многих десятилетий государство на территории бывшего СССР выступает инициатором различных революционных изменений в производстве, базируясь в основном на гипотезах. В результате искусственно созданная система разрушена. Но человек, по-прежнему остается неким придатком машины или станка. В 1970 году Элвин Тоффлер ознакомил мир величайшим произведением «Шок будущего». По мнению ученого, создание новой техники меняет не только ритм и течение жизни, но убедительно демонстрирует ограниченность ресурсов человеческого организма (физических и психических). Благодаря Э. Тоффлеру впервые в науке было сформулировано противоречие между гипотетическим восприятием мира и реальностью. Внедрение любых технико-технологических новшеств оправдывается улучшением жизни человека, повышением материального благосостояния, а фактически создается мощная питательная среда для разрушения сознания и психики человека. Огромные масштабы рукотворных катастроф, получивших название «техногенные» уже никого не удивляют, причиной принято считать «человеческий фактор». Однако, несмотря на дискуссии, содержание, структура человеческого фактора не имеет практического измерения. Человек по-прежнему не изучается как единственная, саморазвивающаяся система.

Погона за вещественным потреблением создала новый мир, в котором наиболее серьезные, но в то же время латентные изменения происходят в психической природе человека. П. Сорокин обратил внимание на сложное и противоречивое положение человека, как предмета гуманитарных исследований. «В медицине существует процедура которую обычно продельывает каждый компетентный врач: перед тем, как диагностировать болезнь пациента, он исследует весь организм и знакомится с историей его жизни. В социальных науках эта процедура, к сожалению, почти отсутствует, ибо ее необходимость еще не осознана» [3, с.170]. Интенсификация промышленного производства уже несколько десятилетий сопровождается ростом умственной и психологической нагрузки. Это привело к омоложению сердечнососудистой патологии и многих других заболеваний, увеличивающих потери рабочего времени. По признанию ученых медиков, сердечнососудистая патология является неинфек-

ционной эпидемией, ведет к преждевременной смертности, повышению инвалидности и значительному снижению трудоспособности. Ученые Канады, США регулярно проводят полномасштабные исследования влияния депрессии (вид психического расстройства) на уровень производительности и экономические потери. Директор программы по вопросам здравоохранения, труда и производительности Института клинических исследований в медицинском центре Тафтс, США Дебра Лернер в научных отчетах и выступлениях обращает внимание на то, что депрессия наносит колоссальный ущерб не только человеку, членам его семьи, но часто приводит к большому количеству человеческих жертв. Современное общество все чаще оказывается перед проблемой разработки и полноценной реализации методик для тех, кто испытал депрессивное состояние, хочет работать и сохранять трудоспособность на длительное время. Депрессия сложно диагностируется. Процесс распознавания различных нарушений психики на постсоветском пространстве отягощен низкой культурой отношения человека к здоровью. Понятие «состояние психики» в обществе ассоциируется с моральной распущенностью, ленью, личностной деградацией и т.д. На территории бывшего СССР проблемы с психическим здоровьем осложняются историческим опытом. Длительное время любое инакомыслие подавлялось с использованием психиатрических клиник.

В конце XX века в мире наметилась четкая тенденция на количественный рост депрессивных состояний людей. Именно они все чаще служат причиной прогулов, снижения производительности труда, нарушений технологий. Полученные результаты о влиянии психического состояния на результаты работы самого человека и коллектива в целом положены в основу выявления депрессивного состояния на рабочих местах. Экономические затраты на проведение обозначенных исследований позволяют косвенно не только предупредить, но и значительно сократить потери производства и объемы трудоспособного потенциала. Актуальность проблем трудоспособного здоровья обусловлена высокими скоростями технико-технологических преобразований. Любое совершенствование общественного производства сопровождается безработицей.

Психологические и физические возможности человека, время производства и потребления – ограничены. Что принесет модернизация производства человеку кроме новых товаров? Насколько доступны они будут для подавляющего большинства? В современных экономических условиях человек больше времени тратит на производство, меньше остается на потребление, собственное развитие. За-

конодательно оформленный объем рабочего времени игнорируется. Получение высоких доходов оборачивается дополнительными затратами человеческого потенциала. Развитие цивилизации сопровождается усилением неравенства. Расширяющаяся бедность приобретает ярко выраженное женское лицо. Большое количество женщин отказывается от материнства. Перед человеком возникает дилемма: повышение материального благосостояния путем неограниченной эксплуатации собственного трудоспособного здоровья, или ограничение вещизма и направление усилий на самосовершенствование.

Философы, социологи, политологи задолго до объявленной модернизации рассуждали о механизмах адаптации человека к условиям жизнедеятельности. Труд Э.Торффлера стимулировал начало широкомасштабной дискуссии об адаптационных способностях человека к радикальным переменам цивилизации. Вопрос о том, что произойдет с человеком, его психическим и физиологическим состоянием в условиях модернизации остается открытым. В социальных науках господствует дифференцированный подход, основанный на неизменности человеческой природы. Польский социолог Ян Щепаньский по этому поводу писал: «Социологи же, которые полагали, что задачей социологии является изучение массовых явлений и процессов, происходящих в социальных макроструктурах, изучение природы человека считали излишним... При настоящем положении ...интерес к личности вновь оживает» [5, с.57]. На наш взгляд приведенные слова раскрывают суть происходящего во всех социальных науках. Предыдущее развитие цивилизации в силу медленных изменений в орудиях и средствах производства носило предсказуемый характер, экономические изменения сопровождались прогнозируемыми социальными и культурными. В настоящее время жизнь одного поколения характеризуется радикальными преобразованиями в технике, социальной организации, и культуре. Процесс формирования новой культуры производства и коммуникаций вступает в противоречие с традиционными ценностями. Место и роль традиционных ценностей в объявленной политике модернизации, к сожалению, не имеют научного обоснования. В естествознании подавляющее большинство теорий сохраняет свое значение. Если гуманитарии стремятся к использованию методологии естествознания, то может следует заимствовать опыт бережного отношения к традиционным ценностям?

Список использованных источников:

1.Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ. /Сост., науч.

ред., послеслов. Р.И.Капелюшников; предислов. М.И. Левин. – М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 672 с.

2. Парето В. Компедиум по общей социологии [Текст] /Парето ; пер. с итал. А.А. Зотова; науч. ред., предисл. к рус. изд., указ. имен М.С. Ковалевой; науч. консульт. Н.А. Макашева; Гос.ун-т – Высшая школа экономики. – 2-е изд. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2008. – 511 с.

3. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. /Общ.ред., сост. и предислов. А.Ю. Согомонов : Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.

4. Тоффлер Элвин. Третья волна. /Электронный ресурс: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toffler/Index.php/ Режим доступа: открыт. Дата доступа 9 сентября 2013

5. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии /Общ. ред. и послеслов. акад. А.М.Румянцева. – М.: Изд-во Прогресс. 1969. – 240 с.

Кардаш С. Ю.,

викладач кафедри політології Національного університету «Острозька академія», аспірант кафедри політичних наук та філософії Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ЯКІ МОЖЛИВОСТІ МАЄ УКРАЇНА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ПОГЛЯД

Питання формування середнього класу є актуальним для всіх країн, які орієнтуються на провідні суспільства світу. Особливо актуальним є проблема формування середнього класу для перехідних суспільств. В ситуації, коли суспільство перебуває на поки незрозумілому шляху – куди рухатися, саме держава може визначально впливати на процес формування потужного і впливового середнього класу. Тому, перше важливе питання нашої роботи стосується того, як держава може впливати на формування середнього класу. Саме досвід провідних країн світу та його вивчення та врахування може допомогти країні сформувати середній клас.

Якщо спробувати виявити найважливіші державно-управлінські впливи на формування середнього класу в успішних країнах світу, можна дійти певних висновків.

По-перше, держава покликана створити рамкові умови, в яких якомога швидше буде відбуватися становлення середнього класу. Це повинно включати в першу чергу справедливе і максимально диференційоване податкове законодавство. Досвід показує, що зниження рівня соціального розшарування і бідності в суспільствах середнього класу спостерігалось в ті періоди, коли податки максимально диференціювались в залежності від рівня доходів, а оподаткування було прогресивним.

Проблема формування середнього класу може бути вирішена за рахунок ефективної політики перерозподілу доходів. Прикладом тут може бути досвід розвинених країн Європи та Канади. Зокрема, за рахунок різних соціальних програм, в основі яких лежить перерозподіл доходів, вдається істотно знизити поріг бідності. І таким чином, розширити межі середнього класу, не лише у матеріальному

плані. Адже, саме нестача матеріальних ресурсів позбавляє індивіда можливостей скористатися усім комплексом прав та свобод, які йому гарантує держава. Саме завдяки таким соціальним заходам вдалося істотно знизити бідність в Бельгії, Австрії та Швеції на 23-27 %, у Великобританії і Німеччині це зниження склало близько 20%, в Італії та Нідерландах – 15-17%. [3].

До економічних механізмів формування середнього класу також варто віднести впровадження та підтримку ринкової економіки, чіткі гарантії добросовісної конкуренції та приватної власності. Запровадження таких економічних передумов дозволить сформувати значний відсоток малих та середніх підприємств, які, як відомо, є економічною опорою будь-якої держави. Саме тому, в економіці необхідно звести роль держави до рівня, який передбачає зміщення основи її діяльності від нинішньої розпорядчої до переважно регулятивної функції.

Окрім економічних факторів впливу на процес формування середнього класу потрібно враховувати і інші. Важливими для перехідних суспільств варто вважати політико-правові чинники, до яких можна віднести політичну стабільність в країні, правову свідомість громадян, стабільну законодавчу базу і розвиток громадянського суспільства. Особливо важливою є рішуча децентралізація системи державного управління з передачею частини повноважень інститутам громадянського суспільства та місцевому самоврядуванню. Тільки впливовий середній клас через інститути громадянського суспільства здатен у майбутньому підтримувати та фокусувати сталий розвиток держави.

Соціальні чинники включають в себе освіту населення, їх соціальну роль і статус. Держава повинна не тільки сприяти розвитку освіти, а й вести роз'яснювальну роботу через ЗМІ щодо підвищення соціальної ролі та соціального статусу представників середнього класу.

Оскільки в перехідних суспільствах середній клас тільки зароджується, відсутні дієві механізми контролю з боку суспільства за функціонуванням державного апарату. Недостатність такого контролю призводить до формування невеликої впливової групи осіб, що беруть під контроль фінансову, законодавчу та інші важливі сфери суспільно-політичного життя. Так виникають фінансово-промислові групи, які стають дуже серйозною перешкодою для розвитку середнього класу. Політична влада контролюється великими власниками, які використовують свою близькість до влади заради збереження свого монопольного становища, максимізації прибутків, захисту власних інвестицій, придушення і витіснення конкурентів. За такої кланової моделі виникає соціальна нерівність, процвітають корупція і непотизм.

Тому, окремим фактором формування середнього класу у перехідних суспільствах, варто вважати ліквідацію кланово-олігархічної системи. А оскільки, державний апарат перебуває під їх впливом, основну роль повинно відіграти громадянське суспільство. Саме тому, тим представникам середнього класу, який перебуває в процесі формування, важливо розуміти необхідність фінансової, людської та іншої підтримки інститутів громадянського суспільства.

Одночасне і скоординоване просування за всіма цими напрямками забезпечить сприятливий інвестиційний клімат, дозволить розпочати реальну диверсифікацію економіки зі створенням великої кількості нових робочих місць. А це, у свою чергу, послужить формуванню міцної матеріальної бази для зростання середнього класу за рахунок «основного класу», пожвавить громадське життя і створить можливість для масштабної громадянської активності зростаючого середнього класу [11].

Чому держава повинна бути зацікавлена у формуванні середнього класу? Багато зарубіжних та українських дослідників задаються важливими питаннями такого характеру: чому такий привабливий для західних та перехідних суспільств виглядає представник середнього класу? Що конкретно він виконує у таких суспільствах, і чому? Пошук відповідей на ці питання – це пошук релевантних стану суспільства функцій середнього класу. Зрозуміло, що функції середнього класу в стабільних та перехідних суспільствах істотно різняться. Але важливо інше – усвідомлення необхідності враховувати, що суспільства розвиненого середнього класу теж проходили історичний момент початку формування середнього класу. Тому правильне розуміння основних завдань, які виконуються представниками середнього класу, допоможе чіткіше визначитися з необхідністю формування даного соціального класу. Узагальнено функції середнього класу можна поділити на структурні групи.

Соціальні: середній клас – джерело відтворення кваліфікованої робочої сили [5, с. 4]; він формує систему соціального партнерства [13, с. 44]; виступає соціальним стабілізатором у відносинах між багатими та бідними (соціальний медіатор, посередник) [10]; підтримує ефективність соціальної мобільності (завдяки чітким перспективам соціального (кар'єрного) зростання, що забезпечуються якісною освітою та кваліфікацією) [1, с. 79].

Політичні: представники середнього класу носії громадянського типу політичної культури [9, с. 19]; служать соціальною опорою та головною рушійною силою реформ [4];

Економічні: середній клас – основний платник податків; внутрішній інвестор економіки [2, с. 15]; гарант ефективної системи економічних відносин та розвитку інституту приватної власності, економічної конкуренції, активності, самостійності та рівноправності господарюючих суб'єктів [8, с. 11].

Громадські: середній клас реалізує суспільний контроль за владними структурами і представниками великого бізнесу [4] та виступає гарантом політичної свободи [7, с. 46].

Культурні: представники середнього класу – носії базових складових національної культури [6, с. 58], виразники суспільних інтересів та культурний інтегратор суспільства [10]; в значній мірі формує моральні пріоритети та стандарти суспільного співжиття [7, с. 46].

Отже, сформований і впливовий середній клас може виконувати у суспільстві найрізноманітніші функції, виступаючи, таким чином, наріжним елементом ефективного функціонування і процвітання країни.

Чи формує українська держава середній клас? Можемо стверджувати, що формування середнього класу в Україні відбувається дуже повільно і штучно стримується державною соціальною та економічною політикою. Кланово – олігархічний тип економіки сформував в Україні особливий характер відносин у владі. Фінансово – промислові групи через діяльність підконтрольних політичних партій та органів публічної влади здійснюють незбалансований перерозподіл національного продукту. Саме їх діяльність викликала збільшення тіньової економіки, шляхом надмірного податкового тиску на дрібних і середніх підприємців та фінансування бюджетних сфер за залишковим принципом.

Саме тому в Україні відбувається збагачення окремих людей з паралельним збіднінням переважної більшості населення. Клани не допускають ні конкуренції, ні рівних умов господарювання, ні збільшення іноземних інвестицій (які в Україні обмежуються грошима українських емігрантів і «відмитими» на офшорних рахунках грошак тих же самих олігархів). Без кардинальної зміни цієї системи неможливо сформувати адекватну соціальну політику в сфері формування стійкої соціальної структури, в якій місце середнього класу буде переважаючим і системоутворюючим.

Оскільки основними групами, які можуть сформувати український середній клас в майбутньому, повинні стати малі, середні підприємці та фахівці, саме тому, державна політика у сфері формування середнього класу має спиратися, в основному, на ці групи.

Попередньо ми вже обґрунтували важливість формування середнього класу для перехідних суспільств. Серед найважливіших страте-

гічних пріоритетів успішної модернізації України в короткостроковій і довгостроковій перспективі можна виділити формування сприятливого підприємницького та інвестиційного клімату. Саме ця галузь державної політики (мається на увазі політика у сфері підприємництва) має бути змінена в першу чергу. Адже, ввівши зрозумілі всім конкурентні і демократичні правила гри, держава отримає від малого та середнього бізнесу не тільки збільшення податкових надходжень. У підсумку, починаючи від зростання дохідної частини бюджету, створення нових робочих місць і модернізації старих, зростання заробітної плати можемо дійти до реального покращення рівня життя населення.

Що стосується, фахівців як важливої стратифікаційної групи майбутнього українського середнього класу, в даному випадку роль соціальної політики теж важливо. Дана група вже сьогодні володіє певним переліком важливих рис середнього класу європейського типу. Необхідно лише забезпечити принцип соціальної справедливості, відновивши престиж професій, шляхом суттєвого підвищення заробітної плати. [12]

Отже, в даному дослідженні були визначені основні проблеми та можливості, які має Україна на шляху формування середнього класу європейського зразка. Запропоновано перші кроки, які слід зробити для модернізації соціальної структури українського суспільства: зміна акцентів у підприємницькій політиці, а також суттєве збільшення заробітної плати працівникам бюджетної сфери.

В подальшому варто також звертатися до важливого питання модернізації системи державного управління формуванням середнього класу, що включали б: фінансові, інституційні, інформаційні та інші зміни. Цим питанням потрібно приділити увагу в окремому дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Аврамова Е.К. К проблеме формирования среднего класса в России / Е.К. Аврамова // Вопросы экономики. – 1998. – № 7. – С. 78-87.
2. Аврамова Е.М. Российский средний класс: год после августа // Е.М. Аврамова, Л.Н. Овчарова // Общественные науки и современность. – 2000. – № 1. – С. 15-22
3. Акаев А. Формирование среднего класса как путь преодоления экономического неравенства: Анализ зарубежного опыта / А.Акаев, А. Сарыгулов, В.Соколов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.iep.ru/files/text/policy/2012_5/akaev.pdf
4. Александрова О. С. Средний класс как фактор обеспечения стабильности в современной Украине / О. С. Александрова [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_44/Gileya44/F15_doc.pdf.

5. Горшков М.К. Некоторые методологические аспекты анализа среднего класса в России / М.К. Горшков // Социологические исследования. – 2000. – № 3. – С. 4-13

6. Горюнова С.В. Средние слои и «средний класс» в современном российском обществе / С.В. Горюнова // Общественные науки и современность. – 2006. – № 4. – С. 58-67.

7. Григорьев Л. Средний класс в России на рубеже этапов трансформации / Л.Григорьев, Т. Малева // Вопросы экономики. – 2001. – №1. – С. 45-61

8. Грудцына Л.Ю. Средний класс как основа развития экономических отношений собственности / Л.Ю. Грудцына // Вопросы экономики и права. – 2011. – № 12. – С. 11-15.

9. Грудцына Л.Ю. Экономическая функция среднего класса и гражданскообщества в России / Л.Ю. Грудцына // Вопросы экономики и права. – 2012. № 1. – С. 16-21.

10. Заславская Т.И. К вопросу о «среднем классе» российского общества / Т.И. Заславская, Р.Г. Громова // Мир России. – 1998. – №4. – С. – 6

11. Кардаш С.Ю. «Соціальна структура суспільства: підсумки 20 років пострадянських реформ в Україні» / С.Ю. Кардаш // Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика [Текст]: матер. наук.-практ. конф. за між народ. уч. (8 квітня 2011 р): у 2 ч. Ч. 1 / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – С. 64-68.

12. Кардаш С.Ю. Государственная политика содействия формированию среднего класса в Украине: обоснование новых подходов / С.Ю. Кардаш // Социологический альманах «Управление в условиях динамично развивающегося общества»: Материалы IV Орловских социологических чтений 7 декабря 2012 г. / Под общей редакцией канд. соц. наук, доцента Н.В. Проказиной. – Орёл: Изд-во ОФ РАНХиГС, 2013. – С. 162-166

13. Шкаратан О.И. Социальная политика. Ориентир – новый средний класс / О.И.Шкаратан // Общественные науки и современность. – 2006. – №4. – С. 39-53.

Карпей Т.В.,

к.т.н., доцент., Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины, Беларусь

Можаровский В.В.,

д.т.н., профессор, Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины, Беларусь

МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТЕХНИЧЕСКИМ И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ НА БАЗЕ НОВЫХ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Инновации стали промышленным «локомотивом» 21 века. Государство делает ставку на инновации, когда пытаются преодолеть экономический кризис, а предприниматели и бизнесмены видят в них основное средство для получения прибыли. Но быстрое вложение инновационных средств невозможно без использования современных компьютерных технологий и новых научных достижений в различных отраслях промышленности, особенно это касается региональных субъектов хозяйствования. Инновационное развитие регионов следует рассматривать как составную часть государственной инновационной политики [1], направленной на обеспечение высокой конкурентоспособности экономики, а скорость реализации инноваций как движущую силу конкуренции.

Инновационный процесс носит циклический характер. Его основу составляют инвестиционные средства (инвестиционный капитал), который формирует инвестиционные ресурсы, необходимые для осуществления инновационной деятельности. Результатом этой деятельности выступают инновации, которые в процессе их реализации возвращаются в виде новой системы денежных средств, величина которых должна не только компенсировать исходные инвестиционные средства, но и обеспечить определенный уровень рентабельности.

Систему инновационного инвестирования регионов формируют средства из государственного бюджета, Белорусского инновацион-

ного фонда. централизованных фондов министерств; инвесторов, кредиты банков, собственные средства предприятий. Анализ структуры источников финансирования на научные исследования и разработки по Гомельскому региону показал, что положительным моментом в 2007 году явилось выделение средств из республиканского бюджета – 3,9%, средства иностранных инвесторов увеличились до 14,4% против 3,7% в 2004 году: привлечение кредита составило 5,3. Однако инвестиции, направляемые из средств местного бюджета, составили незначительную долю – всего 0,3 %.

Региональный объем инвестиций на научные исследования и разработки формируют текущие затраты по трем видам работ: 1 – затраты на фундаментальные исследования и решение крупных научных проблем долговременного характера; 2 – затраты на прикладные исследования, имеющие краткосрочный период; 3 – затраты на разработки и эффективное внедрение конкретных технологических решений.

Практика показывает, что за последнее десятилетие существенно не изменилась доля затрат на научные исследования первого вида работ: в 2000 году фундаментальные исследования составили 9,9%, в 2005 году – 10,2%. Затраты на исследования второго вида работ увеличились в 2008 году до 48,6% против 14,1% в 2000 году; затраты на разработки третьего вида работ сократились с 76% до 41,2% в 2008 году. Такая структура инвестиций обусловлена определенными изменениями в инновационной стратегии, в которой предусматривались мероприятия по созданию и развитию инфраструктуры. По аналогии с принципами функционирования сложных систем в математическом понимании есть некоторая закономерность во вложении инноваций: чем выше ранг инноваций, тем необходимы более современные компьютерные технологии, повышаются требования к научно-техническому управлению инновационным процессом. Если в управлении естественно возникают и разрешаются два основных вопроса: что подлежит изменению, и как это изменение осуществить, то возникает дополнительный вопрос как быстро, оперативно и наглядно будут происходить эти изменения. Так, целесообразно использовать технико-технологические инновации за счет: комплексной механизации и автоматизация технологических процессов, применения компьютерных и информационных технологий и робототехники, манипуляторов и гибких автоматизированных систем; комплексной автоматизации и регулирования процессов управления производством на основе электроники и компьютерной техники и т.д.

Согласно разработанной стратегии технологического развития Республики Беларусь на период до 2015 года, исследователи должны ориентироваться на совокупность технологий, характерных для определенного уровня развития производства. Это технологии, используемые в микроэлектронной промышленности, вычислительной, оптико-волоконной технике, программном обеспечении, телекоммуникациях, роботостроении, при производстве и переработке газа, оказании информационных услуг. Исследования осуществляются с ориентацией на тенденцию развития мировой экономики в ближайшее десятилетие, в частности, на ускорение научно-технологического развития на базе использования новых возможностей информационных технологий, а также применения наилучших доступных технических методов, при этом одним из ключевых направлений развития технологического уклада в мире являются микроэлектроника и информационно-коммуникационные технологии, микромеханика, материаловедение, информатика, биоинженерия и другие. Наибольшее количество приложений в различных секторах и в формировании новых рынков будут обеспечивать такие технологии, как беспроводные средства подключения к телефонным линиям и Интернету; техника доступа ко всем видам информации вне зависимости от места и времени; усовершенствованный компьютерный интерфейс и системы передачи информации (в том числе конфиденциальной), квантовые компьютеры, «умные» материалы, новые методы диагностики и лечения (иммуноterapia, ксенотрансплантация, генетические карты, стволовые клетки, трансплантация чипов в мозг). Все эти исследования должны развиваться с учетом специфики региона, например, последствий аварий на Чернобыльской АЭС.

По ряду направлений Республика Беларусь удерживает позиции среди лидеров в разработке фундаментальных проблем в области физики, математики, новых материалов. Опыт как развитых, так и новых индустриальных стран свидетельствует о том, что благодаря государственно-частному партнерству и поддержке инновационного сектора малого бизнеса мы добились значительных технологических и экономических успехов. Прорывными должны стать производства в сферах высокоточного машиностроения, микроэлектроники, приборостроения, новых материалов и альтернативных источников энергии, информационных технологий, телекоммуникаций, измерительного и медицинского оборудования. Объем производства нефтепродуктов является самым высоким в экономике страны – 25 943,7 млрд. рублей. Рентабельность реализованной продукции низкая – 10,4%, что обусловлено ростом цен на российские энергоносители.

Нефтепереработку в стране осуществляют две организации – ОАО «Мозырский НПЗ» и ОАО «Нафтан». На протяжении длительного периода организации работают стабильно и эффективно высокооктанового компонента бензинов – изомеризата в ОАО «Нафтан». Модернизация действующих производств, направленных на повышение качества продукции, будет включать реконструкцию установок. При этом возникает необходимость применения средств компьютеризации и вычислительных комплексов для модернизации предприятий. Например, достаточно хорошо, известно, что на современном этапе развития производств возникает необходимость иметь диагностическую информацию для решения новых задач расчета напряженного и деформированного состояния трубопроводов (сосудов, резервуаров), определение прочности материалов[2]. В связи с этим и возникла необходимость разработки современных методов оценки ресурса оборудования (трубопроводов, сосудов) из новых материалов, в том числе композиционных, на основе диагностической информации. Поэтому актуальна разработка программного комплекса на ПЭВМ, позволяющего автоматизировать данный процесс. При этом необходимо разработать математические и численные модели для определения напряженно-деформированного состояния (НДС) и оценки ресурса конструкций из сложных материалов с применением оптимального проектирования в инженерных методах расчета, создать алгоритмы и программы. Программный комплекс использует открытые, получившие широкое распространение форматы графических файлов. Однако возможна работа и с форматами файлов других САПР. Все базы данных имеют открытую архитектуру и могут быть модифицированы пользователем, а использование интерфейса ODBC делает систему независимой от формата данных: будь то Microsoft Access, dBASE или Oracle. Программный комплекс предназначен для ведущих инженеров и механиков, специалистов технадзора, ПСБ и других служб, связанных с эксплуатацией промышленного оборудования. Программный комплекс контроля и диагностики состояния оборудования реализован на конкретном примере нефтеперерабатывающего предприятия и реализует основные функции диагностического учета состояния оборудования на основе предъявляемых на данном предприятии требований и позволяет осуществлять следующие функции:

– представлять структуру предприятия в целом и отдельных его подразделений в виде иерархических схем, что способствует эффективному способу сбора, накопления, обработки и поиска необходимой информации в базе данных, а также возможности оперативного обновления и дополнения данных;

– создавать графические изображения трубопроводов, сосудов и технологических схем согласно рабочей документации и на основании требований, предъявляемых РД;

Для реализации таких сложных программных комплексов необходимы инвестиции как на региональном уровне и предприятий, так и за счет бюджета при выполнении фундаментальных исследований.

Одновременно в бюджетном кодексе должно быть закреплено четкое и стабильное разграничение расходных полномочий между властями разных уровней в соответствии с эффектом территориальной дифференциации (чем выше региональные) местные различия в производстве и потреблении бюджетных услуг, тем, при прочих равных условиях, на более низких уровнях бюджетной системы они должны предоставляться. Важную роль в инновационной деятельности играют методы и формы инвестирования, которые непрерывно меняются в зависимости от направлений и темпов развития исследований и разработок. Анализ показывает, что субъекты хозяйствования, особенно частные предприятия, стремятся вкладывать средства в менее рискованные исследования, затраты на которые охватывают краткосрочный период и обеспечивают соответствующий уровень рентабельности. В этих условиях государство вынуждено брать на себя функции по управлению, планированию, координации и финансированию инноваций, используя методы административного и программно-инновационного характера. Так, для фундаментальных и долгосрочных прикладных исследований целесообразно бюджетное финансирование, прежде всего кредит. Для прикладных исследований на стадии производственного освоения инноваций целесообразны временные льготы, субсидии. Например, в Японии широко используются кредитные методы стимулирования исследований и разработок. Доля государства в их инвестировании невелика. Промышленная политика направлена на покрытие риска для частных фирм, предоставление ссуды и кредита на освоение проектных, решений: создаются специальные органы по содействию НИОКР. В США широко используются кредиты, льготы, венчурное (рисковое) финансирование.

Серьезной проблемой в инвестировании инноваций в регионе остается затратный подход, основанный на экстенсивных методах инновационной деятельности. Достаточно сказать, что в Гомельском регионе за 2004–2007 годы существенно увеличились, почти в 1,5 раза, затраты на каждый рубль выполненного объема работ, на одного работника, на рубль активной части основных производственных средств.

Повышению эффективности инвестиций в регионе должна способствовать государственная поддержка малого инновационного бизнеса, которая может осуществляться в виде прямых дотаций в рамках целевых инновационных программ, налоговых и кредитных льгот как по величине процента, так и порядку погашения, в форме безвозвратных ссуд. Опыт зарубежных стран, особенно США показывает, что малые инновационные фирмы создают в 2,5 раза больше инноваций на каждый вложенный доллар, чем крупные, и с меньшими затратами внедряются в производство.

Особого внимания заслуживает создание эффективного механизма регионального венчурного финансирования рискованных инновационных проектов. Лидерами активного использования венчурного капитала в инновационной деятельности выступают США, Великобритания, Германия. Практическая реализация венчурного инвестирования состоит в возможности снизить степень инвестиционного риска на ранних стадиях инновационных процессов.

Список использованных источников:

1. Карпей, Т.В. Инновации как фактор устойчивого роста экономического региона / Т.В. Карпей / Перспективы инновационного развития Республики Беларусь: сб. науч. статей II Межд. науч. конф., Брест, 19–20 мая 2011 г. / Брестский гос. техн. ун-т; редкол.: А.М. Омелянюк (отв. ред.) [и др.] – Брест: Издательство БрГТУ, 2011. – С. 167–169.
2. Можаровский В.В., Марьин С.А., Казак В.А., Орлов В.В. Программный комплекс контроля и диагностики сосудов и трубопроводов // Техническая диагностика и неразрушающий контроль – 2002. – №1. – С. 28–31.

Козакевич А. С.,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне)

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. В умовах глобалізації і відкритості ринків успіх підприємства визначається не тільки здатністю знаходити оптимальні способи перетворення виробничих ресурсів на товари і послуги, але також його участю у вирішенні соціальних проблем, зокрема – соціально-корпоративною політикою. У цьому зв'язку це дає можливість поставити проблему використання соціальної відповідальності на підприємствах в умовах соціально-орієнтованої економіки в ряд актуальних наукових напрямків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема поліпшення соціального розвитку підприємства є предметом наукових пошуків багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Окремі аспекти дослідження цього процесу відображені в наукових працях В.А. Вовка [1], А.М. Гриненко [2], А.А. Гречишкіної [3], Т.В. Калінеску [5] та ін.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення основних теоретичних положень та визначення особливостей соціального розвитку підприємств в процесі впровадження соціальної відповідальності в менеджмент організацій. Складовими зазначеної мети є обґрунтування необхідності впровадження соціальної відповідальності як самостійного напрямку діяльності організації, визначення аргументів, що засвідчують поліпшення соціального розвитку в результаті втілення соціальної відповідальності в діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна політика як держави, так і підприємства нерозривно пов'язані і взаємозумовлені. У процесі наукових досліджень слід зауважити, що основна увага приділяється питанню соціальної політики держави, спрямованої на подолання бідності і захист малозабезпечених громадян. Причому проблемі соціальної політики підприємств належної уваги не приділялося: сфера соціальної політики підприємства розглядалася лише в напрямках поліпшення професійної підготовки та якості життя персо-

налу, а суть соціальної та економічної політик часто ототожнювалася.

Тому стоїть завдання – ширше розробити теоретичні та практичні рекомендації щодо поліпшення соціального розвитку підприємства, основними напрямками якого стали б залучення кваліфікованих працівників, їх закріплення на підприємстві, удосконалення виробничого процесу і стимулювання праці. З приводу поліпшення соціальної політики підприємства, як основи його соціального розвитку, А.А. Гречишкіна у своїй роботі [3] вважає, що найбільш ефективним способом стало б поєднання соціальної політики та економічної діяльності підприємства, адже соціальна політика підприємства, безумовно, може сприяти підвищенню продуктивності праці, збільшенню обсягів виробництва, доходів, за умови врахування наявного стратегічного ресурсу, який об'єднує інтелектуальний, людський і соціальний капітал, допоможе підприємству бути конкурентоспроможними на ринку і досягти високого рівня соціального розвитку.

Доповненням цього твердження є думка Н.Г. Діденко [4] про те, що основою для здійснення ефективної соціальної політики суб'єктами господарювання є взяття на себе соціальної відповідальності, сприяти отриманню позитивних результатів у соціальній, економічній та іміджевому напрямках.

Аналізуючи твердження багатьох вчених щодо поліпшення соціального розвитку суб'єкта господарювання шляхом проведення ефективної соціальної політики на підприємстві, можна визначити такі основні напрями: забезпечення зайнятості, доходи і оплата праці, охорона праці, умови праці, підготовка персоналу, охорона здоров'я працівників, надання соціальних послуг, пенсійне, соціальне страхування, благодійна діяльність тощо. Також соціальна політика передбачає розробку та реалізацію заходів, програм, які діють відповідно до сформованих принципів: розвиток соціальної інфраструктури, страхування працівників, індивідуальна відповідальність за свій матеріальне становище (справедливість), соціальне партнерство, забезпечення адекватних умов праці, надання можливості професійного зростання працівників тощо. Це дозволить досягти задоволення соціальних інтересів і потреб персоналу, підвищити привабливість підприємства на ринку [1].

Враховуючи викладене можна стверджувати, що поліпшення соціального розвитку підприємства, а разом з тим і формування нової соціальної політики на підприємстві, цілком можливо завдяки впровадженню соціальної відповідальності в повсякденну роботу підприємства, що, у свою чергу, буде корисним не тільки для підприємства, але і для суспільства і держави.

Отже, доцільне створення механізму сприяння розвитку соціальної відповідальності на підприємстві, в якій повинні входити такі елементи: поширення громадської думки за значимістю соціальної відповідальності бізнесу для соціального та економічного розвитку підприємства, держави; формування позитивної думки серед підприємців щодо активної соціальної позиції; розробка нормативно-правових документів з однозначним тлумаченням соціальної відповідальності, критеріями її вимірювання та формами застосування; вдосконалення і активне застосування податкового механізму, згідно з яким будуть визначені пільги в процесі реалізації соціальних програм [6].

І, нарешті, слід зазначити, що кожне підприємство, як і держава, для яких найвищою цінністю є людина, повинні створювати комфортні умови для її матеріального забезпечення, задоволення його когнітивних і культурних потреб на рівні сучасних стандартів. А реалізація цих умов можлива тільки через соціальну політику, її розвиток на рівні соціальної відповідальності.

Висновки та напрями подальших досліджень. Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що процес впровадження соціальної відповідальності як самостійного і специфічного напрямку поліпшення соціального розвитку підприємства є необхідністю, обумовленою реаліями сьогодення.

В умовах соціально – орієнтованої економіки, перманентного зростання цін і серйозним інфляційним процесів соціальна відповідальність переважно виявляється у формі благодійності, меценатства, спонсорської допомоги, пояснюється браком коштів і неготовністю підприємств глибше інтегрувати соціальну відповідальність у соціально-економічний розвиток, в результаті чого в такій діяльності не буде позитивних зрушень.

У зв'язку з цим у процесі подальших досліджень цієї проблематики актуальним буде розгляд соціальної відповідальності як напрямку дій з розвитку компетенції, лояльності та ефективності роботи персоналу в поєднанні з задоволенням потреб і очікувань інших, зацікавлених у діяльності підприємства груп: власників, споживачів, бізнес-партнерів, громадськості.

Список використаних джерел:

1. Волк В.А. Формирование социальной политики [Текст]: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.09.01 / В. Волк и гинекология. нац. экон. ун-т. – М., 2005. – 21 с.

2. Гриненко А.М. Социальная политика предприятия: методологический аспект / Гриненко А.М. // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Социально-трудовые отношения в современных экономических условиях: Сб. науч. тр. – Т. 2. – Донецк: ИЭПНАН Украины, 2001. – С. 12-20.

3. Гречишкина А.А. Концептуальные основы управления социально-экономическим развитием предприятия // Экономическое пространство: сб. науч. пр. – № 28/2. – Днепропетровск: ПГАСА, 2009. – С. 154 – 158.

4. Диденко Н.Г. Социальная ответственность бизнеса как составляющая социального партнерства в системе социально-трудовых отношений в Украине /Н.Г. Диденко // Менеджер. – 2007. – № 4. – С. 31-35.

5. Калинеску Т.В. Стратегический потенциал предприятия: формирование и развитие: монография. / Т.В. Калинеску, Ю.А. Романовская, А.Д. Кирилов. – М.: изд-во ВГУ им. Даля, 2007. – 272 с.

6. Социальная ответственность бизнеса: понимание и внедрение [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org.ua/files/>

Кундєєва Г. О.,

к. е. н., доцент, Національний університет харчових технологій (м.Київ)

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬСТВА

Постановка проблеми. Побудова демократичної і правової держави з розвинутою економікою передбачає для України пріоритетність досягнення соціальних цілей, орієнтацію на задоволення потреб та цінностей людей. В ієрархії людських потреб потреба в їжі відноситься до першочергових, тобто таких, що забезпечують існування людини як соціального та біологічного індивіда. Вирішення продовольчої проблеми для будь якої країни здійснимо за умов створення фізичної та економічної можливості придбання продовольства усіма соціальними групами населення.

Дослідження наукових праць таких видатних вітчизняних вчених, як Саблук П., Білорус О., Власов В., Месель-Веселяк В., Хвевик А., Лисецький А., Гойчук О. та ін. вказують на можливість забезпечення фізичної доступності продовольства переважно за рахунок розвитку вітчизняного агропромислового виробництва. Економічна можливість придбання продуктів харчування, що насамперед пов'язана з соціальними змінами в суспільстві, розглянута такі відомі вчені як Пасхавер Б., Лібанова Є., Калієнчук М. та інші. Україна, як соціально орієнтована держава повинна гарантувати и розширяти доступ населення до продовольства. Основною ознакою продовольчої проблеми для нашої країни в теперішній час є не фізична відсутність продовольства, а його економічна недоступність – відсутність необхідного доходу у пересічного громадянина на придбання продуктів харчування у кількості та асортименті, що дозволяє задовольнити фізіологічні потреби. Вирішення продовольчої проблеми для будь якої країни поєднує два питання – виробництво продуктів харчування (макроекономічний рівень) і розподіл продовольства (соціальний рівень), але виходячи з особливості продовольчої проблеми в Україні вважаємо за доцільне зосередитися на сфері розподілу продуктів харчування.

Мета статті – дослідження факторів, що впливають на розподіл продовольства та визначення напрямків соціально-економічної політики у продовольчій сфері.

© Кундєєва Г. О., 2014

Результати дослідження. Продовольче забезпечення населення країни без сумніву залежить від її економічного розвитку. Однак, «хоча економічна політика, що спрямована на зростання зайнятості й доходу родин, постійно є у центрі уваги держави, але одне це не може покращити стан вразливих прошарків суспільства. Необхідні цілеспрямовані і постійні зусилля щодо покращення рівня життя різних груп гостро нужденного населення, до яких, наприклад, відносяться багатодітні родини» [1, с.57]. Протягом останніх десяти років внутрішня політика України була орієнтована на вирішення питань подолання бідності та збільшення особистих доходів громадян. Про це свідчать прийняття Указу Президента України «Про стратегію подолання бідності» № 637/2001 від 15.08.2001, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження комплексної програми забезпечення реалізації Стратегії подолання бідності» № 1712 від 21.12.2001, а також Закону України «Про основи національної безпеки України» №964-IV від 19.06.2003 та Указу Президента «Про Стратегію національної безпеки України» №105/2007 від 12.02.2007 і розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення» [2].

В умовах фінансово-економічної кризи, яка суттєво вплинула на соціально-економічний стан України, проблема бідності населення та тісно пов'язана з нею проблема продовольчої безпеки стали ще гостріші. З метою вирішення окреслених проблем на початку 2010 року був затверджений Указ Президента України «Про невідкладні заходи з подолання бідності» за № 274/2010 від 26.02.2010р. [3]. Для виконання Плану організації впровадження цього Указу розроблено проект Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010–2015 роки» [4]. Метою цієї програми є створення системи дій, спрямованих на зниження рівня бідності, подолання хронічної бідності, бідності серед працюючих та сімей з дітьми, особливо багатодітних сімей.

Результатами зазначених дій стало зменшення частки населення із середньодушовими загальними доходами на місяць, нижчими за прожитковий мінімум, більш ніж у 4 рази – з 89,8 % у 2000р. до 23, 5% у 2011р. Але це скорочення ще не настільки суттєві: майже кожний п'ятий українець має середньомісячний загальний дохід, нижчий за прожитковий мінімум. За розрахунками, здійсненими Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України на основі матеріалів Держстату, рівень бідності у 2011р. порівняно з 2010р. підвищився на 0,2 в.п. і

становив 24,3%. Слід зауважити, що це один з найнижчих показників за останні десять років. Межа бідності1 досягла рівня 1062 грн. у середньому на одну особу на місяць і збільшилася порівняно з попереднім роком на 13%. Бідними були 32% сільських домогосподарств, 21% – міських (16% – великих міст, 29% – малих міст), 31% домогосподарств із дітьми (у т.ч. 56% багатодітних домогосподарств, 23% домогосподарств із дітьми, де всі дорослі працюють) та 16% домогосподарств без дітей (у т.ч. 28% домогосподарств без дітей, у складі яких був хоча б один безробітний, 17% домогосподарств, які складаються лише з осіб пенсійного віку, 14% домогосподарств, які складаються з осіб лише працездатного віку) [5].

Особливої уваги потребує ситуація серед домогосподарств з дітьми (рівень бідності зменшився на 0,1 в.п.), значні позитивні зміни відбулися у найбільш вразливій групі – багатодітних домогосподарствах (серед домогосподарств з 4 та більше дітьми рівень бідності зменшився у 1,5 разів, серед домогосподарств з 3 і більше дітьми – на 2,6 в.п. [5]).

Наступним етапом нашого дослідження є аналіз рівня фактичного обсягу споживання в залежності від місця проживання, чисельного складу домогосподарств та рівня середньодушових загальних доходів відповідно до квінтільних груп населення.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що помітна диференціація спостерігається між споживанням в сільській місцевості та в містах (Табл. 1).

В 2000 році спостерігалось переважання споживання таких продуктів харчування як молоко і молочні продукти, хліб і хлібопродукти та картопля у сільській місцевості, у 2011 р. ситуація змінилась – споживання продовольства на одну особу переважає в містах, особливо це стосується харчових продуктів тваринництва. В цілому за 2000–2011 рр. спостерігалось значне зростання споживання продуктів тваринництва та скорочення споживання картоплі, хліба та цукру, але це скорочення є швидше позитивним явищем.

Дослідження статистичних даних за 2011рік стосовно споживання продуктів харчування у домогосподарствах залежно від їх чисельного складу вказують на існування значної, понад 70%, різниці у споживанні основних продуктів харчування між першою групою домогосподарств (одноосібні домогосподарства) та п'ятою (п'ять і більше осіб), виключення становить картопля та яйця (табл. 2). У порівнянні показників споживання продовольства між п'ятою групою і всіма домогосподарствами особливо небезпечним є обсяг споживання тваринницької продукції.

Таблиця 1
Споживання продуктів харчування у домогосподарствах за містом проживання у 2000 р. та 2011 р. в Україні (у розрахунку на одну особу у середньому на місяць кг)*

Показник	2000 рік			2011 рік			співвідношення обсягів споживання у 2011р. до 2000 р.		
	всі домогосподарства	у тому числі, які проживають		всі домогосподарства	у тому числі, які проживають				
		у міських поселеннях	у сільській місцевості		у міських поселеннях	у сільській місцевості	всі домогосподарства	у міських поселеннях	у сільській місцевості
М'ясо і м'ясопродукти	3,30	3,30	3,20	5,10	5,60	4,30	1,55	1,70	1,34
Молоко і молочні продукти	17,10	15,40	20,50	18,90	19,10	18,60	1,11	1,24	0,91
Яйця, шт.	18,00	20,00	16,00	20,00	21,00	19,00	1,11	1,05	1,19
Риба і рибопродукти	1,30	1,40	1,10	1,70	1,80	1,60	1,31	1,29	1,45
Цукор	3,50	3,50	3,50	3,10	3,00	3,40	0,89	0,86	0,97
Олія та інші рослинні жири	1,80	1,90	1,60	1,80	1,80	1,70	1,00	0,95	1,06
Картопля	10,40	9,00	13,10	7,70	6,80	9,80	0,74	0,76	0,75
Овочі та баштанні	9,50	9,70	9,30	10,10	9,90	10,10	1,06	1,02	1,09

Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	2,50	2,70	1,90	3,70	4,30	2,40	1,48	1,59	1,26
Хліб і хлібні продукти	10,70	10,50	11,20	9,20	8,40	10,70	0,86	0,80	0,96

*тут і далі розраховано автором на основі [6].

Таблиця 2
Рівень споживання продуктів харчування у домогосподарствах залежно від їх чисельного складу (у середньому за місяць у розрахунку на одну особу, кг)*

Показник	2011					співвідношення обсягів споживання у 2011 р. між:			
	всі домогосподарства	у кількості осіб				одноособними домогосподарствами та всіма домогосподарствами	п'яти і більше особними домогосподарствами та всіма домогосподарствами	одноособним та п'яти і більш особними домогосподарствами	
		однією	двома	трьома	чотирма				п'ятьма і більше
М'ясо і м'ясопродукти	5,10	6,70	6,10	5,00	4,50	3,90	1,31	0,76	1,72
Молоко і молочні продукти	18,90	27,4	21,9	17,6	16,20	15,7	1,45	0,83	1,75
Яйця, шт.	20,00	22,0	23,0	20,0	20,00	17,0	1,10	0,85	1,29
Риба і рибопродукти	1,70	2,40	2,10	1,60	1,50	1,30	1,41	0,76	1,85

Цукор	3,10	4,20	3,60	2,90	2,70	2,80	1,35	0,90	1,50
Олія та інші рослинні жири	1,80	2,90	2,10	1,60	1,40	1,40	1,61	0,78	2,07
Картопля	7,70	10,3	8,60	6,90	6,90	7,60	1,34	0,99	1,36
Овочі та баштанні	10,10	13,4	11,1	8,80	7,60	7,20	1,33	0,71	1,86
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	3,70	4,60	4,10	3,80	3,40	2,70	1,24	0,73	1,70
Хліб і хлібні продукти	9,20	13,9	10,5	8,20	7,80	8,10	1,51	0,88	1,72

Аналіз статистичних даних стосовно споживання продуктів харчування у домогосподарствах за квінтільними (20%-ми) групами за рівнем середньодушових загальних доходів у 2011 році вказує на існування значної диференціації у споживанні продовольчих продуктів між квінтільними групами відносно фізіологічної норми споживання (табл. 3).

Найбільш небезпечним наслідком цього явища є те, що для громадян з найнижчими доходами фактичне споживання харчових продуктів тваринної групи становить менше половини фізіологічної норми харчування.

Ключовим аспектом вирішення продовольчої проблеми будь-якої країни є доступність повноцінного харчування саме для малозабезпечених верств населення. Проведений аналіз динаміки змін обсягів споживання продовольства за квінтільними групами вказує на існування диференціації у споживанні продовольства.

Проведений аналіз економічної доступності продовольства вказує на необхідність зосередження внутрішньої політики України на вирішенні питань подолання бідності та збільшення особистих доходів громадян, що сприятиме економічній доступності продовольства. На теперішній час, коли зростання доходів населення не можливе, як під впливом внутрішніх, так і зовнішніх чинників (політика МВФ) для України першочерговим завданням у вирішенні проблеми продовольчої безпеки домогосподарств є зниження рівня диференціації доходів населення.

Таблиця 3
Рівень споживання продуктів харчування у домогосподарствах за квінтільними (20%-ми) групами за рівнем середньодушових загальних доходів у 2011 році відносно фізіологічних норм споживання*

Показник	Фізіологічна норма споживання, кг	за квінтільними (20%-ми) групами					
		перша	друга	третя	четверта	п'ята	із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму
М'ясо і м'ясо-продукти	80	0,48	0,66	0,77	0,86	1,04	0,47
Молоко і молочні продукти	380	0,55	0,55	0,61	0,64	0,76	0,37
Яйця, шт.	300	0,72	0,76	0,84	0,88	0,92	0,68
Риба і рибо-продукти	20	0,78	0,96	1,08	1,08	1,32	0,66
Цукор	38	0,82	0,95	1,04	1,04	1,11	0,73
Олія та інші рослинні жири	20	0,96	1,02	1,08	1,08	1,20	0,90
Картопля	125	0,68	0,73	0,77	0,78	0,77	0,65
Овочі та баштанні	160	0,55	0,71	0,77	0,81	0,92	0,53
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	90	0,32	0,39	0,49	0,55	0,73	0,27
Хліб і хлібні продукти	110	0,94	1,00	1,04	1,01	1,01	0,88

Для вирішення зазначеної проблеми держава має застосувати цілий ряд важилів фіскальної політики, перш за все необхідна реформа системи прибуткового оподаткування населення. Для цього необхідне застосування основних положень теорії «податки – інструмент зрівняння доходу», яка запропонована Е. Жирарденом і знайшла подальший розвиток у працях Дж. Гелбрейта, С. Кузнеця, Г. Коула, Ж. Фурастьє та багатьох інших [7 С.113]. На думку вчених, саме за допомогою прямих податків (прибуткового, податку зі спадщини і дарувань), що стягуються за прогресивними ставками, можна ліквідувати майнову нерівність, яка виникає з розвитком суспільства. Тобто необхідна відміна єдиної ставки прибуткового податку, яка зрівняла у податковому навантаженні і заможного і бідного, і перехід на прогресивне оподаткування. На сьогодні в Україні необхідні зміни у фіскальній політиці держави з метою автоматичного зменшення соціально-економічної нерівності населення. Необхідне встановлення таких розмірів податкових ставок, які б забезпечили співвідношення між доходами 10% найбагатших та 10% найбідніших громадян у межах 4 – 5 разів.

Актуальною для вирішення поставленої проблеми – справедливого перерозподілу державних коштів у бік найбідніших домогосподарств – є «інвентаризація» існуючих одержувачів соціальних пільг. Система соціальної допомоги має бути більш адресною і обов'язково пов'язаною з перевіркою ступеню нужденності. Також з метою зменшення диференціації доходів населення, необхідно нівелювати суттєві макроекономічні, міжгалузеві та міжпрофесійні диспропорції в оплаті праці працівників. Для цього слід запровадити на законодавчому рівні фіксовані співвідношення мінімальної – середньої – максимальної зарплати з урахуванням регіональної складової.

Висновок. Продовольче забезпечення населення країни залежить від її макроекономічного стану, але саме продовольчі проблеми внесли свій вклад до розвитку негативних демографічних тенденцій – зниження народжуваності та зростання смертності, що не могло не позначитися, кількісно і якісно, на такому виробничому ресурсі як робоча сила і відповідно на макроекономічному рівні країни. З метою вирішення продовольчої проблеми в Україні запропоновані важелі впливу у сфері управління розподілом продовольства.

Список використаних джерел:

1. Перспективы улучшения питания в Восточной Европе и Центральной Азии. – М., 2003

2. Офіційний сайт UaPravo.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapravo.net/data2008/e54/ukr54648>.

3. Указ Президента України «Про невідкладні заходи з подолання бідності» за № 274/2010 від 26.02.2010 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/index.php?option>

4. Проект Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010–2015 роки» [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html

5. Соціально-економічне становище домогосподарств України в 2011 році. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/gdn/sdrs/dod_1.htm

6. Статистичний щорічник України за 2011 рік. [За ред. О.Г.Осауленка] – К.:ТОВ «Август Трейд», 2012, –559 с.

7. Классики кейнсианства: В 2-х т. Т.П. Экономические циклы и национальный доход. Ч.3-4. /Э. Хансен. [сост. А.Г. Худокормов] – М.: ОАО «Изд-во «Экономика». – 1997. – Т.2, – 431 с.

Никончук В. М.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту,

Наконечний В. О.,

студент-магістр II року навчання кафедри менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. З розвитком глобальних та євроінтеграційних процесів підвищується значимість факторів зовнішнього середовища, як реальних можливостей забезпечення стратегічного розвитку підприємств. У цьому зв'язку виникає необхідність вибору альтернативних управлінських рішень щодо визначення основних напрямків розвитку підприємств та механізмів їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню вище перерахованих проблем присвячені праці багатьох вітчизняних та іноземних дослідників. Це насамперед: Ансофф І. [1], Гудзинський О.Д. [2,3], Судомир С.М.[2], Гуренко Т.О.[2], Никончук В.М. [3], Гайдамак Н.В. [4], Герасименко І.М. [5], Должанський І.З. [5], Загорна Т.О. [5], Рашупкіна В.М. [5], Удалих О.О.[5] та ін.

Постановка завдання. Метою наукової роботи є розгляд теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо формування системи управління стратегічного розвитку підприємств.

Вклад основного матеріалу дослідження. Кожна соціально-економічна система має дві рушійні сили для свого майбутнього функціонування: бажання вижити, зберегти себе, мати певну стабільність; бажання самовдосконалюватися, розвиватися, причому одержання прибутку є передумовою можливості розвитку. Стратегічні завдання виробляються організацією на основі аналізу можливостей розвитку, що надаються зовнішнім середовищем, і потенціалу самої організації з урахуванням базових цілей її існування. Стратегічні завдання включають кінцеву межу, часовий інтервал і спосіб досягнення цілі. Вони залежать від зовнішнього середовища й вимагають періодичного поновлення.

Необхідною умовою успішного розвитку для сільськогосподарських підприємств є наявність достатньої ресурсної бази. В сільськогосподарських підприємствах адміністративних районів сформований неоднаковий економічний потенціал, а практично – фінансові можливості як складових потенціалу підприємств. Різний рівень землекористування, забезпеченості технічними засобами, трудовими ресурсами та ін. При цьому враховано регіональний аспект відмінностей.

Результати дослідження підтверджують також прямий взаємозв'язок між технічним потенціалом господарюючих структур та результативністю їхньої діяльності. В процесі дослідження встановлено, що на кінцеві результати господарської діяльності впливає не тільки загальний рівень капіталооснащеності сільськогосподарських підприємств, але і його якісна характеристика – фізичний і моральний знос основних засобів. Таким чином, при оцінці технічного потенціалу та визначення його рівня необхідно враховувати як кількісні, так і якісні параметри. Це потребує наповнення змісту показника «капіталооснащеність» новим якісним змістом шляхом введення поправочного коефіцієнта, який враховує: прогресивність технічних засобів, їх фізичний і моральний знос [3].

На основі проведених емпіричних досліджень в сільськогосподарських підприємствах Рівненської області ми прийшли до висновку, що кінцева результативність організаційних формувань більшою мірою залежить від системи управління, ніж від техніко-технологічного потенціалу. Формування потенційних можливостей господарюючих структур не є самоціллю, а системно – комплексним фактором забезпечення динамічного розвитку підприємств. Це два взаємодіючих процеси, які в своїй єдності і збалансованості забезпечують реалізацію цільової спрямованості системи управління потенціалом.

В цьому зв'язку ми погоджуємося з О.Д.Гудзинським, який розробив алгоритм управління потенціалом, поклавши в основу як системні, так і особистісні інтереси, а також механізми, сформованих на збалансованих підсистемах менеджменту [2].

Основою їх є стратегії та комплексні програми розвитку підприємств. Динамічний розвиток останніх повинен здійснюватися в такій послідовності: визначення місії, обґрунтування цілеспрямованості підприємств, формування загальної стратегії, оцінка факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, формування портфелю стратегій, формування потенціалу адекватного обраним стратегіям, формування системи управління розвитком підприємства та безпо-

середньо реалізація стратегій розвитку. Така логічна послідовність забезпечення динамічного розвитку підприємств потребує виявлення особливостей кожного етапу, які необхідно враховувати при формуванні підсистем: інформаційного забезпечення, контролінгу, цільової спрямованості функціональних дій та ін. [4].

Семантична сторона етапів моделі визначатиметься: рівнем економічного розвитку підприємств; стадіями розвитку організаційних формувань та їх життєвими циклами, а також здатністю системи менеджменту проводити певні зміни.

З методологічної точки зору при обґрунтуванні як загальної стратегії, так і портфеля стратегій необхідно враховувати, перш за все, рівень економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Це об'єктивна необхідність. Вона дозволяє більш обґрунтовано підійти до вибору альтернативних управлінських рішень щодо визначення основних напрямків розвитку підприємств та механізмів їх реалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, система управління розвитком організаційних утворень повинна будуватись на принципах комплексності, системності та збалансованості їхніх основних елементів. Об'єктивною вимогою є врахування особливостей стратегічного розвитку, забезпечення якого вимагає від менеджменту значних змін в орієнтирах і принципах побудови. Комплексна стратегічна переорієнтація системи управління розвитком передбачає посилення значимості інституційно-структурних і соціально-психологічних факторів при прийнятті та реалізації стратегічних рішень.

Поглиблене дослідження факторів, що характеризують рівень впливу управлінського потенціалу на результати господарювання по групах підприємств за рівнем забезпеченості ресурсами, доводить існування певних особливостей формування результативної системи управління підприємством залежно від вищевказаних особливостей. Для підприємств із низьким рівнем забезпеченості ресурсами доцільною є орієнтація на пропорційний розвиток складових управлінського потенціалу, адже навіть порівняно незначні розміри господарювання, внаслідок галузевих особливостей, унеможливають ефективне управління, що ґрунтується лише на ініціативі, кваліфікації та авторитеті керівника.

Дотримуючись принципів функціонального підходу до розвитку організації, для успішної реалізації вибраної стратегії необхідно за кожною функцією закріпити виконавця. В організаціях, орієнтованих на інноваційний розвиток, доцільно виокремити групи впрова-

джень, підпорядковані вищій ланці управління, що дозволить ефективно й швидко застосовувати нововведення у виробничо-збутовій діяльності підприємства. Залежно від вибраної стратегії роль розглянутих робочих груп при реалізації стратегічного плану розвитку змінюється.

Список використаних джерел:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / сокр. пер. с англ., научн. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Гудзинський О.Д. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посібник / [О.Д.Гудзинський, С.М.Судомир, Т.О.Гуренко]; заг. ред. О.Д.Гудзинського – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 322 с.
3. Гудзинський О.Д., Никончук В.М. Управління активізацією діяльності аграрних підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.Д. Гудзинський, В.М. Никончук. – К. : 2011. – 185 с.
4. Гайдамак Н.В. Управління результативністю функціонування сільськогосподарських підприємств Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.02.; Нац. аграр. ун-т. – К., 1999. – 21 с.
5. Должанський І.З., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М., Рашупкіна В.М. Управління потенціалом підприємства. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.

Прокопенко О. В.,

д.е.н., проф., Сумський державний університет;

Омельяненко В. А.,

аспірант, Сумський державний університет

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ

Постановка проблеми. Високотехнологічний бізнес не може існувати поза «екосистемою», яку формують навколо нього всі, хто приймає участь в інноваційному процесі. Володіння високими технологіями в умовах глобальної економіки стає не лише фактором сталого розвитку, але і гарантом забезпечення національної безпеки за рахунок критичних технологій, що визначають пріоритети інноваційно-технологічного розвитку. Якщо країна дійсно претендує не на просте копіювання закордонних технологій, а на створення власних, то необхідна інтеграція науки, освіти та виробництва. В контексті цього вже поширеного підходу книга «Тропічний ліс. Секрети створення наступної Силіконової долини» (2012) [9] стала не лише блискучою спробою осмислення досвіду венчурного інвестування та створення інноваційної економіки, але і формування нових підходів до опису механізмів та природи інноваційної діяльності в соціально-економічному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування інноваційних систем є досить актуальним в науці, проте досить часто формальний підхід до інновацій на практиці не є ефективним, оскільки не обхідно аналізувати не лише функціонування окремих інститутів, а їх взаємозв'язок. Питання розвитку інноваційних екосистем присвячені праці таких вчених, як Белоусов В.І. Дедюліна М.А., Копейкіна Л., Уткін Е., Чухрай Н.І. Яковлева А.Ю., Hwang, V.W., Horowitz, G. Та інші.

Враховуючи висновок звіту «Глобальний інноваційний індекс – 2013» [2], що приділяє значну увагу динаміці інновацій на місцевому рівні, яка залишається недооціненою в глобальному масштабі, та відзначає появу оригінальних інноваційних екосистем і необхідність

відходу від загальноприйнятої тенденції, що полягає в прагненні відтворити раніше реалізовані успішні ініціативи, дослідження екосистем інновацій варто продовжувати. Число інноваційних центрів, що динамічно розвиваються, збільшується в усій світі, незважаючи на складності, з якими зіштовхується світова економіка. Подібні центри використовують місцеві переваги з урахуванням глобальних перспектив відносно ринку і талантів. Для національних органів, що прагнуть сприяти інноваціям, повна реалізація їх потенціалу у своїх країнах часто виявляється більше перспективним підходом, ніж спроби перейняти успішні інноваційні моделі інших.

Метою статті є аналіз особливостей формування конкурентоздатних екосистем інновацій на національному рівні в контексті соціально-економічного розвитку країни та глобальних процесів.

Вклад основного матеріалу. В контексті інновацій екосистема передбачає набір певних умов, які забезпечать стабільне успішне створення та розвиток інновацій. Функція такого середовища – обмін ідеями та їх критика, пошук інвесторів, комерціалізація нововведень або створення структур, які ці нововведення будуть реалізовувати.

Однак питання центру інноваційної екосистеми (ядра) викликає дискусії. Є думка, що ядром інноваційної екосистеми можуть бути великі компанії. Однак викликає сумнів, що великий бізнес може забезпечити три із чотирьох необхідних компонентів інноваційної екосистеми, а інвестиції – це його профіль. Отже, ключовою ланкою інноваційних процесів можуть і намагаються стати університети, у чиїх силах навчати і рости вчених та інноваційних менеджерів, а також створювати співтовариство, де буде відбуватися обмін ідеями та звідки інвестори зможуть брати проекти, які можна комерціалізувати.

Інший підхід базується на тому, що формування навколо сучасного виробництва інноваційної інфраструктури як екосистеми створює умови для виникнення десятків науково-інженерних компаній, де творча діяльність пріоритетна. Лише в таких малих науково-дослідних колективах і народжуються найбільш перспективні інноваційні рішення. Однак потім оригінальна ідея повинна бути втілена в дослідному зразку, а згодом і у дрібносерійній партії. Наявність виробництва для перевірки та реалізації ідей – важливий фактор розвитку інновацій. При цьому часовий проміжок, необхідний для трансформації ідеї в кінцевий продукт, повинен бути мінімальним.

Можливо, питання структурування екосистеми є індивідуальним, проте в умовах України, на нашу думку, доцільно створювати умови для університетів, що здатні стати джерелом технологій нового

технологічного укладу, на які ще відсутній попит у вітчизняної промисловості.

Інноваційна екосистема, відповідно до моделі «Тропічного лісу» [6; 9] складається із двох частин – «заліза» і «софту», де під «залізом» розуміється створена на території фізична інфраструктура інновацій, під «софтом» – культура інновацій, у якій з'являються нові типи поведінки та соціальної взаємодії людей, що сприяють інноваційному розвитку.

Для аналізу цих складових умовно розділимо процес інновацій на два базові етапи: етап формування концепції та етап комерціалізації.

На етапі формування концепції виникають ідеї, потім вони випробуються в ході експериментів, розробляються досвідчені зразки та підтверджується їхня працездатність. Ключову роль на етапі формування концепції відіграють система освіти, оскільки вона забезпечує новаторів необхідними фундаментальними знаннями. Для розробки дослідних зразків і підтвердження працездатності ідей необхідно також наявність достатнього фінансування протягом тривалого періоду. Щодо цього важливу роль у забезпеченні довгострокового фінансування інноваційних проєктів – особливо тих, які пов'язані з підвищеним ризиком невдачі, але у випадку успіху могли б зробити значний сприятливий вплив на суспільство, – відіграють уряди та організації, що надають фінансування.

Етап комерціалізації інновацій припускає визнання суспільством нових ідей і працездатність яких була підтверджена на першому етапі. Для широкого впровадження ідей необхідні господарські знання про доходи від інвестицій; культура підтримки нових компаній, що забезпечує наявність венчурного капіталу, «ангелів» або інших джерел початкового фінансування, надійна система патентного захисту і нормативно-правова база, що дозволяє легко створювати або ліквідувати нові компанії.

Узагальнено інноваційна екосистема включає мережу установ, інститутів, правил та процедур, які впливають на те, як та або інша країна здобуває, створює, поширює та використовує знання. Суб'єктами в інноваційній екосистемі є університети, державні та приватні науково-дослідні центри, підприємства, консультаційні фірми і директивні органи. Результативність інновацій у тій або іншій країні багато в чому залежить від того, як ці суб'єкти взаємодіють як елементи більш широкої системи.

Так у країнах, що розвиваються, виникають два типи інновацій: ощадливі інновації та зворотні інновації. Ощадливі інновації припускають використання винаходів, спочатку розроблених для розви-

неного світу, у вигляді, адаптованому спеціально для сегментів ринку з низьким рівнем доходів. Зворотні інновації припускають модифікацію нових продуктів, розроблених у країнах з економікою, що формується, для наступного продажу в розвинених країнах. Ощадливі інновації приводять до зниження складності та вартості продуктів і сприяють появі прийнятних у ціновому відношенні рішень і послуг. Підхід на основі ощадливих інновацій стає все більш популярним у країнах, що розвиваються. Однак ощадливі інновації не завжди забезпечують потрібну якість і можуть мати наслідки відносно патентних прав, авторських прав та інших прав інтелектуальної власності. В результаті виникає необхідність поєднання двох інноваційних парадигм з метою скорочення розриву і забезпечення лідерства.

Концепція екосистем також враховує і соціально-культурний фактор, що сприяє трансферу неявних знань. В якості аналізу культурного актору варто використати модель поля науки, розроблену П. Бурдьє, відповідно до якої будь-яка матеріальна річ від об'єктів повсякденності до виробів високих технологій є соціальним конструктом, породженням соціальних відносин [3].

На думку Грега Хоровіта, автора концепції «тропічного лісу», спроби держави опікувати інновації, які ігнорують зміни поведінки людини в інноваційних системах, приречені на провал. Секрет створення інноваційної екосистеми, відповідно до концепції автора, полягає у формуванні культури взаємин між учасниками високотехнологічного ринку, що формується так званими ключовими фігурами, які поєднують різномірні елементи екосистеми. Культура інновацій формується на основі різноманітності інтересів учасників інноваційної системи, їх мотивації, рівні довіри і соціальному контракті, що дозволяє об'єднуватися для досягнення більших цілей.

Експертна група, у яку ввійшли відомі венчурні інвестори, керівники провідних світових університетів, ринкові аналітики та представники інститутів розвитку, підготувала Міжнародну декларацію за підсумками Форуму «Відкриті інновації 2012» [5]. Група проаналізувала ключові виклики, в області яких наукові і технологічні інновації здатні дати максимальний економічний ефект. До них відносяться екологічні проблеми, виснаження продовольчих ресурсів і дефіцит води, боротьба з захворюваністю, низька ефективність інфраструктури міст при триваючій урбанізації і підвищення ймовірності конфліктів на етнічному та професіональному ґрунті.

Враховуючи диференціацію основних проблем формування інноваційної екосистеми ми пропонуємо проводити аналіз за наступними рівнями:

1. Глобальна екосистема – можливості глобальної інноваційної системи та управління процесами міжнародного співробітництва;
  2. Національна екосистема – створення умов для розвитку інновацій для реалізації цілей соціально-економічного розвитку;
  3. Галузева екосистема – використання передових галузевих технологій та можливостей міжсекторального трансферу;
  4. Регіональна екосистема – розвиток територій на основі максимального використання наявного потенціалу;
  5. Локальна екосистема – мотивація до розвитку через інновації на рівні підприємств та локальних спільнот.
- При цьому можна виділити сукупність агентів екосистеми, які також мають стати «інноваційними» (табл. 1).

Таблиця 1.
Рівні формування екосистеми інновацій

Агенти	Завдання
Інноваційна особистість	Важливо забезпечити конкурентоздатність країни на світових ринках праці через створення комфортних умов для життя і самореалізації в сфері науки і технологічного підприємництва.
	Розвиток національної системи освіти повинен базуватися на розумінні глибокої зміни системи вб'їк принципу Long life education.
Інноваційна корпорація	Відкриті інновації – основний тренд розвитку сучасних корпорацій. Ця політика дозволяє дати значний імпульс розвитку малих і середніх інноваційних компаній за рахунок формування кластерів приватного підприємництва навколо власних досліджень і розробок
	Гнучке використання інструментів державної підтримки, при ефективному управлінні приватно-державної взаємодії, може дати компаніям значні переваги.
Інноваційні території	Міста, зіштовхнувшись зі складними викликами свого розвитку, стають головними зацікавленими споживачами і замовниками інноваційних проривів.
	Створення комфортного та ефективного міського середовища – значимий фактор конкурентоздатності країн і територій за якісний людський капітал.

Національні інститути	Завдання національної екосистеми – залучити талановитих, освічених людей до створення інновацій, створити умови для народження інноваційних ідей та їх комерціалізації.
	Іншим важливим завданням є формування в суспільстві культури інноваційного підприємництва та обмеження ролі держави сферами освіти і фундаментальної науки, передпосівних і посівних венчурних інвестицій, а також питаннями балансу традиційних секторів і нової економіки.
Наднаціональне середовище	Ключові блоки питань: модернізація світової системи патентування, новий баланс між відкритістю технологій і захистом прав власності на розробки.
	Незважаючи на зростаючу кількість невирішених питань, недоцільно створювати нові наднаціональні структури.
	Глобальні наукові проекти будуть сприяти забезпеченню серйозних проривів у принципових для майбутнього людства областях знання.

Зв'язками в екосистемі виступають організаційні знання [7], найбільш актуальними аспектами яких є:

- вибір стратегії управління організаційними знаннями і її узгодження з базовими принципами функціонування та корпоративною стратегією компанії;
- встановлення взаємозв'язку між корпоративною стратегією розвитку та ключовими знаннями, необхідними для її реалізації, включаючи потреби зовнішніх зацікавлених сторін;
- формування ефективної культури знань – створення зацікавленості та середовища, що підтримує обмін знаннями, генерацію та застосування знань; підтримка з боку вищого керівництва; стимулювання та заохочення співробітництва;
- структурування та актуалізація організаційних знань – ідентифікація діяльності на стратегічному, функціональному та процесному рівні;
- виявлення та доступність джерел знань – ідентифікація ключових знань для реалізації стратегії, місць їх використання, створення та розподіл; створення в бізнес-моделі класифікаторів «дерево знань» і «носії ключового знання», побудова «карт знань» або проєкції «дерева знань»;
- пов'язування організаційних знань із процесами – введення функцій і розробка процесів управління організаційними знаннями

та управління на їх основі в бізнес-модель компанії, формування корпоративних регламентів – постановка регулярної діяльності в цій області;

– створення інформаційно-технологічної платформи для вирішення завдань управління знаннями.

На підтвердження тези про локальний характер екосистем в останні роки спонтанно або в рамках регіональних ініціатив з географічної концентрації високих технологій виник цілий ряд кластерів, у тому числі «Кремнієва алея» (Манхеттен, Нью-Йорк), «Кремнієвий замет» (район Міннеаполіса-Сент-Пола), «Кремнієва пустеля» (Фінікс), «Кремнієва гора» (Колорадо-Спрингс), «Кремнієва прерія» (Шампейн-Урбана), «Кремнієве царство» (Вірджинія), «Кремнієві пагорби» (Остін), «Кремнієвий ліс» (Сіетл), «Кремнієве торфовище» (Кембридж), «Кремнієва тіснина» (Глазго), «Кремнієва низина» (Лімерик), «Долина Медікон» (Копенгаген), «Кремнієве узбережжя» (Південна Норвегія), «Кремнієва Саксонія» (Саксонія), «Баварська долина» (Баварія), «Кремнієвий польдер» (Нідерланди), «Домельська долина» (Ейндховен), «Кремнієва кашба» (Стамбул), «Долина Шалому» (Ізраїль), «Кремнієве плато» (Бангалор, Індія), «Медійна долина (Інчхон, Південна Корея), «Долина Білікан» (Арнхел-ленд, Австралія) і «Телекомунікаційна долина» (Мінас-Жерайс, Бразилія).

Уряди азіатських країн в 60-70-х рр. ХХ ст. створювали технологічну промисловість, консолідуючи матеріальні, фінансові та людські ресурси на основі модифікації іноземного досвіду, але з урахуванням національних особливостей. Сьогодні такі гіганти, як Mitsubishi, Toshiba, Sony, Samsung, охоплюють повний цикл виробництва: від розробки чипа до кінцевого споживчого продукту. «

В результаті сьогодні в Китаї створено більше 50 районів розвитку нових високих технологій на державному рівні. Більше 600 досягнень наукових досліджень на рівні міністерств уже були реалізовані у виробництві. Провідні економічні показники цих районів протягом 10 років збільшувалися на 60%. Райони розвитку нових високих технологій є важливим фактором, що стимулює економічний ріст Китаю. Пекінська науково-технічна зона «Чжунгуаньцунь», а також інші райони розвитку нових високих технологій, були включені до складу провідних експортних баз країни, завдяки наявності там умов для інвестицій і загального розвитку. Обсяг експорту нової високотехнологічної продукції в районах дельти ріки Чжуцзянь, ріки Янцзи та у містах Пекін і Тяньцзинь, де компактно створені експортні бази нової високотехнологічної продукції досяг 80% від загального обсягу експорту цієї продукції в цілому по країні.

Ініціативи такого типу вже почали з'являтися і в Україні. Прикладом локальної екосистеми можна вважати проєкт BIONI Hill – першого інноваційного парку, що створюється за концепцією «Живи-працюй-навчайся-відпочивай». Проєкт передбачає формування умов для розвитку високотехнологічного і наукомісткого бізнесу на Україні в сферах інформаційно-комунікаційних технологій, фармацевтики й біотехнологій, енергоефективності та енергозбереження. Очікуваний обсяг інвестицій у проєкт становить близько 800 млн. дол.

Концепція проєкту BIONI Hill передбачає створення інноваційної екосистеми за принципом «Живи-працюй-навчайся-відпочивай» і ставить своєю метою формування єдиної платформи для розвитку бізнесу та забезпечення комфортних умов для роботи і проживання фахівців сфери високих технологій. Пріоритетними галузевими напрямками інноваційного парку є інформаційні та комунікаційні технології, біотехнології і фармацевтика, енергозбереження та енергоефективність. Проєкт передбачає розміщення на території парку офісів українських і міжнародних компаній, проєктних команд, шоу-румів, науково-дослідних і конструкторських центрів, демо-лабораторій, чистого наукомісткого виробництва. Крім того, проєкт забезпечить оптимальні умови для розвитку стартапів і роботи фрилансерів.

Головними перевагами BIONI Hill є сучасна ділова інфраструктура, якісні об'єкти нерухомості, повний комплекс бізнес-послуг, ресурсна підтримка, освітня ініціатива, централізоване управління парком. Додаткової привабливості об'єкту додадуть комфортні умови життя в сполученні із замською екологією. Введення в експлуатацію першої фази будівництва, що включає бізнес-центри, житлову нерухомість і ряд об'єктів соціальної інфраструктури, заплановано на початок 2015 року. Повне завершення будівництва інноваційного парку BIONI Hill очікується в 2020 році. У цілому планується побудувати понад 900 тис. кв. м. об'єктів різного функціонального призначення.

Проте, дані ініціативи є прикладом точкового підходу до інноваційних ініціатив, але формування комплексної загальнодержавної інноваційної екосистеми на основі визначених напрямів виступає для України провідними орієнтиром розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах інноваційних змін нова економічна модель повинна будуватися на положеннях економіки еволюційних систем, де ключові інгредієнти – ідеї, талант і капітал. В економіці еволюційних систем закони попиту та пропозиції не працюють і з'являється необхідність у нових інститутах – неринкових. Найважливішим інститутом стає довіра та створюються об'єктивні умови для розвитку неформальних інститутів і

відносин. Ресурси традиційної економіки – земля, капітал та праця обмежені, а інтелект та інформаційний ресурс не обмежені та дозволяють будувати інноваційну діяльність мережним способом, коли інтеграція відбувається на рівні окремих вчених і співтовариств. У цій ситуації створюється можливість появи кластерно-мережових структур, що дозволяють інноваційної діяльності переборювати географічні кордони, що демонструє необхідність переходу до економіки складних еволюційних систем. При цьому для стимулювання інноваційного розвитку на різних рівнях необхідно формування таких елементів як «людина інноваційна», інноваційна корпорація, інноваційні території, національні інститути та наднаціональне середовище.

Список використаних джерел:

1. Белоусов В.И. О повороте к экономике высоких технологий, массовости изобретательства и рационализаторства [Електронний ресурс] / В.И. Белоусов // Капитал страны. – 16.07.2013. – Режим доступу: <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/234230/>
2. Глобальный инновационный индекс – 2013 [Електронний ресурс]. – Женева, 01-07-2013. – PR/2013/743 – Режим доступу: http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2013/article_0016.html
3. Дедюлина М.А. Высокие технологии и социальная топология / М.А. Дедюлина // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2011. – №2. – С. 80-85.
4. Диалог высокого уровня по вопросам инноваций и стандартов в области ИКТ [Електронний ресурс] // ITU News. – 2013. – №4. – Режим доступу: <https://itunews.itu.int/Ru/Note.aspx?Note=3992>
5. Открытые инновации [Електронний ресурс] Март, 2013 http://www.forinnovations.ru/upload/doc/OpenInnovation_Memorandum_Booklet.pdf
6. Тропический лес инноваций – Новая платформа для инновационного развития России [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tusur.ru/export/sites/ru.tusur.new/ru/news/2013/03/12.pdf>
7. Уварова Т.Г. Организационное знание как важнейший ресурс в инновационной экономике страны [Електронний ресурс] / Т.Г. Уварова, Н.Н. Масюк. – Режим доступу: innclub.info/wp.../05/Уварова-Т.Г-Масюк-Н.Н.6_конк_ИТР_дд.doc
8. Яковлева А.Ю. Инновационная экосистема – как ключевой фактор успеха «выращивания» малой венчурной компании / А.Ю. Яковлева // Креативная экономика. – 2009. – № 2 (26). – С. 24-28.
9. Hwang, V.W., Horowitz, G. (2012) The Rainforest: The Secret to Building the Next Silicon Valley, Regenwald.
10. Science and Technology Policy Institute. Technology Transfer and Commercialization Landscape of the Federal Laboratories, 2011. – P. 40.

Руденко А. Ф.,

магістр політології Донецького національного університету

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: АНАЛІЗ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ

Ефективне управління суспільно-політичним розвитком, що спрямоване на захист інтересів людини, передбачає його здійснення на демократичних принципах. За умов невикоріненості в українському суспільстві демократичних основ, трансформаційності політичних процесів, необхідним стає використання досвіду впровадження та реалізації кращих моделей світової демократії з врахуванням традицій українського народу. Важливе місце у розвитку демократичних засад держави належить політичним партіям. Однією з ключових проблем у зміцненні ролі партій у політичній системі та у розробці ними пропозицій щодо удосконалення системи суспільного управління є питання удосконалення партійних програм.

Передвиборчі програми є одними із найважливішими партійними документами, оскільки саме в них політичні партії звертаються до електорату з проектами розв'язання конкретних суспільних проблем за допомогою влади, отримання якої виборюють. Згідно соціопитування, проведеного Фондом демократичних ініціатив, першу позицію серед мотивацій вибору політичних партій на парламентських виборах 2012 року займають саме програми, ідеї, пропозиції (37%) [1].

Партійні програми, як правило, за структурою представляють собою декілька блоків-напрямків суспільного розвитку, серед яких: державна політика, правова сфера, економічне життя, соціальна сфера, екологічна політика, духовне життя, зовнішня політика тощо.

Питанням зовнішньої політики у передвиборчих програмах українських політичних партій приділяється набагато менше уваги, ніж соціально-економічним проблемам, внутрішнім політичним питанням, що пояснюється особливостями перехідного суспільства. Проте, ставлення партій до зовнішньополітичних питань, особливо до інтеграційного вектору розвитку України, які сповідує певна партія у разі її проходження до Верховної Ради, є необхідним у прогнозу-

ванні діяльності парламенту в галузі зовнішньої політики та міжнародних відносин.

У вітчизняній науковій літературі аналіз передвиборчих партійних програм щодо окремих суспільних аспектів здійснювали Л.Гонюкова, Д.Горелов, М. Морарь, С.Сугак, М.Тимохін, та ін. Проблеми партійних документів підіймає у своїх працях П.Ворона. Питання зовнішньої політики в передвиборчих програмах окремих політичних партій та блоків у парламентській кампанії 2002 року розглядала І.Підлуська [12]. Роль партій у формуванні і реалізації зовнішньої політики України досліджувала І.Ломко [7].

Мета статті – з'ясувати зовнішньополітичні пріоритети політичних партій та їх специфіку, що були задекларовані у передвиборчих програмах парламентської кампанії 2012 року.

Передвиборча ситуація створює природну необхідність обговорення, визначення і подальшої реалізації стратегічних пріоритетів України на міжнародній арені.

За умов існуючої нерозв'язаної проблеми зовнішньополітичного вибору України, відсутності консенсусу в суспільстві стосовно інтеграційного курсу держави, наявності такого блоку, що засвідчує зовнішньополітичні позиції партії у її передвиборчій програмі, необхідна для відмежування від інших політичних сил та ідентифікації з виборцями задля досягнення перемоги в період виборів [7, с. 4].

За пріоритетами політичних партій у зовнішній політиці їх можна розділити на прозахідні та проросійські, політичні партії, які виступають за повну позаблоковість й самостійність у міжнародних відносинах, а також партії, що не висвітили у виборчих програмах свої зовнішньополітичні пріоритети.

Найпопулярнішим напрямком серед партій є курс на інтеграцію до європейських структур (10 виборчих суб'єктів 2012 року з 21). Європейський вибір прямо чи опосередковано декларують у своїх програмах «Партія регіонів», ВО «Батьківщина», «Наша Україна», «УДАР», «Нова політика», Партія Зелених України, прихильність європейських цінностям виказують «Україна майбутнього» («ми хочемо жити в Європі, не виїжджаючи за межі України. Ми хочемо створити Європу в Україні» [15]), «Рідна Вітчизна» («За визнання курсу на європейську інтеграцію пріоритетним та визначальним вектором» [13]), «Зелена планета» («традиціям європейської демократії» [17]), Радикальна партія Олега Ляшка («стипендіями європейського рівня» [16]). Тобто, для вищеназваних партій «європейське життя», «європейський рівень» є ідеалом, за стандартами якого вони й збираються, згідно програм, реформувати Україну.

Найбільш послідовно та чітко формулюють завдання вступу до європейської спільноти опозиційні політичні сили: ВО «Батьківщина» («Ліквідуємо кризу у відносинах із Євросоюзом. Забезпечимо підписання та ратифікацію Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС» [2]), «Наша Україна» («Наш стратегічний шлях – до цивілізованої Європи та світового співтовариства» [14]). До того ж «Наша Україна» є єдиною політичною партією, яка окрім курсу на ЄС, декларує курс на вступ до НАТО [14].

Зовнішньополітичні пріоритети «Партії регіонів», як партії влади, витримані відповідно до принципу багатовекторності, втім відзначаючи в першу чергу «здобуття асоційованого членства в Євросоюзі, створення зони вільної торгівлі, зняття в'їзних бар'єрів між Україною та ЄС» [10], а потім – «посилення економічної співпраці в рамках зони вільної торгівлі з країнами СНД», «стратегічне партнерство з Росією, США, Китаєм» [10].

До проросійських партій, згідно аналізу виборчих програм, відносимо Комуністичну партію України, «Руський блок» та «Народно-трудовий союз». Партії виступають за єдність «трьох братських народів» [9]. («Народно-трудовий союз»), вступ до Митного союзу, Єдиного економічного простору, Євразійського економічного союзу (КПУ [5], «Руський блок» [11]).

Низка політичних партій виступають за позаблоковість України. Повна позаблоковість, самостійність у міжнародних відносинах без декларування якогось зовнішнього вектору зазначено у програмах ВО «Громада», ВО «Свобода», Партії Пенсіонерів України, Ліберальної партії України.

Привертає увагу теза передвиборчої програми партії ЛПУ, яка виступає з ініціативою щодо отримання Україною статусу «Країни миротворця». «Україна має стати «Домом Миру» для усього людства на планеті Земля. Саме цей статус дозволить Україні змінити не зрозумілу українську військову доктрину на миротворчу місію України у міжнародному співтоваристві» [6].

Оригінальні ініціативи у сфері міжнародних відносин у своїй програмі пропонує ВО «Громада»: створити Національну програму сприяння розвитку Української діаспори; надати допомогу діаспорі зі створення Екопоселень; організувати міжнародні торговельні мережі з постачання екологічно чистих продуктів від українських виробників [3].

Серед партій, які взагалі оминули зовнішню політику і своє бачення на її напрямки розвитку, треба назвати Партію Наталії Королевської «Україна – Вперед!», ПП «Зелені», Українську Національну

Асамблею, Соціалістичну партію України. Можна стверджувати, що ці політичні сили, які повністю ігнорують питання зовнішньополітичного розвитку держави, не ґрунтовно підходять до розробки своїх партійних документів, або свідомо уникають драгієвливих для українського суспільства питань.

У цілому, особливістю парламентської кампанії 2012 року стало уникнення провідними політичними силами у їх виборчій риторичній спірних зовнішньополітичних питань, що пов'язано з тим, що метою партій було отримання якомога більше голосів виборців, які мають відмінні геополітичні орієнтації.

Однак, згідно аналізу партійних програм, курс на європейську інтеграцію залишається одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України. Це підтверджують результати парламентських виборів 2012 року та домінуюча перемога сил, що декларують європейський вектор розвитку. За даними Фонду демократичних ініціатив, населення України щодо інтеграційного напрямку держави має наступні пріоритети: вступ до ЄС – 42,4%, вступ до Митного союзу – 32,1%, неприєднання ані до ЄС, ані до Митного союзу – 10,5% [4]. Варто також відзначити постійно зростаючу динаміку щодо підтримки євроінтеграції громадянами України. Отже, політичні партії, що задекларували європейський вектор розвитку, обрали вірну стратегію для збільшення свого політичного капіталу.

Проте, якщо ми прямуємо до європейської спільноти, то повинні їй відповідати, а не лише декларувати європейські цінності, необхідно, щоб Європа бачила нашу зацікавленість та наші зусилля («створити Європу в Україні» (за програмою партії «Україна майбутнього»)) [15].

Парламентські вибори 2012 – це своєрідний індикатор для Європи готовності України більш тіснішого співробітництва. Але, міжнародна оцінка виборів, у тому числі у Європі, демонструє зворотню тенденцію.

Високопосадові представники Європейського Союзу неодноразово і недвозначно висловилися на предмет того, що вважають проведення чесних і прозорих парламентських виборів в Україні основою для подальшої співпраці з нею. Так, глава місії ОБСЄ Вальбурга Хабсбург Дуглас назвала підрахунок голосів на парламентських виборах в Україні непрозорим. У попередньому звіті ОБСЄ наголошується ряд проблем згорання демократичних процесів [8].

ПАРЄ також негативно оцінює проведення виборів у ВРУ. За словами глави делегації спостерігачів ПАРЄ Андреас Гросс, парламентські вибори не привели до реалізації демократичного потенці-

алу українського суспільства. А.Гросс також звинуватив українську владу в «олігархізації» всього виборчого процесу [8].

Представники місії європейської мережі організацій зі спостереження за виборами ENEMO заявили, що парламентські вибори в Україні характеризуються низкою адміністративних порушень, підкупом виборців і тиском на журналістів [8].

Зовнішній політичний курс України на інтеграцію в європейській структурі повинен демонструватися глибокою демократизацією всього українського суспільства, лібералізацією економічного простору, впровадженням у суспільну свідомість моральних і етичних цінностей, що сповідаються в країнах зі сталими демократичними традиціями.

Тому європейська інтеграція залишається сьогодні лише декларацією, та є одним з маркетингових інструментів виборчої боротьби.

Відображення питань зовнішньополітичних пріоритетів розвитку у передвиборчих програмах не стало конкурентоспроможним фактором політичних партій на електоральному ринку 2012 року. Проблемою залишається підготовка положень передвиборчих програм, що повинні відображати майбутню діяльність у сфері зовнішніх відносин, в основі яких лежать не систематизовані знання та дослідження, а ситуаційні вигоди та інтуїція.

Проте відзначена загальна «європейська спрямованість» більшості передвиборчих програм допускає можливість досягнення компромісу політичними силами України, відкритий діалог, що прискорюватиме прийняття рішень, необхідних для просування шляхом європейської інтеграції, що стане показовим для Європи.

Підсумовуючи, слід зазначити, що практично кожний суб'єкт виборчого процесу 2012 року зафіксував у своїй програмі положення про зовнішню політику та геополітичний вибір. Проте, зважаючи на атрибутивність безпосередньо передвиборчих програм, можна говорити і про формальний підхід щодо визначення партіями зовнішньополітичних пріоритетів.

Список використаних джерел:

1. Вибори-2012: за кого і чому збираються голосувати виборці? Рейтинги, мотивація вибору, завдання громадськості (загальнонаціональне та експертне опитування) [Електронний ресурс] // Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – 2012. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2012-year/vibori-2012-za-k.htm> – Назва з титул. екрану.
2. ВО «Батьківщина» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=52.html> – Назва з титул. екрану.

3. ВО «Громада» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=83.html> – Назва з титул. екрану.

4. ЄС чи Митний союз? Куди хочуть іти громадяни? – загальнонаціональне опитування [Електронний ресурс] // Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – 2012. – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/es-chi-mitnii-soyuz_-kudi-hochut-iti-gromadjani_---zagalnonacionalne-opituvannja-.htm – Назва з титул. екрану.

5. Комуністична партія України [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=11.html> – Назва з титул. екрану.

6. Ліберальна партія України [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=58.html> – Назва з титул. екрану.

7. Ломко І.Г. Політичні партії як фактор формування і реалізації зовнішньої політики України: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімферополь, 2007. – 21 с.

8. Міжнародна оцінка виборів: США і Європа розчаровані, СНД і ГУАМ хвалять [Електронний ресурс] // Тиждень.ua. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/63765> – Назва з екрану.

9. «Народно-трудова партія України» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=118.html>

10. Партія регіонів [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=50.html> – Назва з титул. екрану.

11. Партія «Руський блок» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=56.html>

12. Підлуська І. Питання зовнішньої політики в передвиборних програмах окремих політичних партій та блоків: чи буде консенсус? [Електронний ресурс] // Контекст. – 15.03.2002. – №2 (14). – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/pitannia-zovnishnoii-politiki-v-peredvibornikh-programakh-okremikh-politichnikh-partii-ta-blokiv-chi-bude-konsensus> – Назва з титул. екрану.

13. Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=116.html> – Назва з титул. екрану.

14. Політична партія «Наша Україна» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=109.html> – Назва з титул. екрану.

15. Політична партія «Україна майбутнього» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=106.html> – Назва з титул. екрану.

16. Радикальна Партія Олега Ляшка [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=114.html> – Назва з титул. екрану.

17. Українська партія «Зелена планета» [Електронний ресурс] // Центральна виборча комісія. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/vnd2012/wp502pt001f01=900pf7171=103.html> – Назва з титул. екрану.

Студінський В. А.,

д. іст.н., к.е.н., професор кафедри політичної економіки, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В.Гетьмана

Студінська Г. Я.,

к.е.н., директор Науково-дослідного навчального центру «ПринцепС»

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ БРЕНДОМ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. В системі ринкових відносин активну роль починає відігравати територіальний аспект. Зокрема, це стосується як окремих населених пунктів (міст, сіл, селищ), так і територій (регіонів, областей, адміністративних районів, історичних комплексів). З одного боку території стають об'єктами, що приваблюють інвестиції і це сприяє позитивній економічній динаміці розвитку, а з іншого – сприяє поліпшенню соціально-економічної інфраструктури та покращанню умов проживання. До того ж, власне території можуть виступати як культурні центри (осередки), що є привабливим у сфері туризму і створювати загальний позитивний імідж території (населеного пункту) і формувати відповідний образ у потенційних та реальних споживачів товарів і послуг.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом проблемі брендингу територій в науковому середовищі приділяється чимало уваги. Поступово зростає кількість публікацій, що висвітлюють різні аспекти визначеної проблематики. Зокрема, у цьому плані варто виокремити праці вітчизняних та зарубіжних вчених: Н.С.Тихонової, К.Дінні, А.Бонтур, Ж.-М.Лейю, В.Балашова, М.Васильєвої, А.Надеїна, Г.Чармессона, Дж.Коллінза та інших.

Мета дослідження. В даній статті досліджується організаційно-економічний аспект системи управління територіальним брендом, а також розкривається місце і роль громади в створенні та підтримці територіального бренду.

Виклад основного матеріалу. У широкому розумінні під брендом розуміють власне образ, торговельну плюс набір емоційних відчуттів, стереотипів; комплекс уявлень, довгострокова програма – ім'я, термін, дизайн, символ або будь-яка інша характеристика, що іден-

тифікує товар або послугу виробника чи продавця, які є відмінними від тих, що пропонуються іншими. Бренд – маркетинговий термін, що символізує втілення комплексу інформації, пов'язаного з певним продуктом чи послугою. Як правило, в цей комплекс входить назва, логотип та інші візуальні елементи. Зрештою, бренд – це гарантована якість плюс гарантовані емоції.

При цьому зауважимо, що на практиці часто ототожнюють і плутають два близьких за змістом поняття – бренд і торговельну марку. Торговельна марка (ім'я) – поняття юридичне, офіційне, в той же час бренд існує лише в уяві споживачів [7, с. 125-126]. Адже назва території (міста) є нічим іншим як торговельною маркою, проте це ще не бренд. Для того, щоб територія стала брендом потрібно затратити чимало ресурсів та часу. На думку Н.С.Тихонової, брендинг територій вимагає активного впровадження візуальної складової маркетингу, що виражається в існуванні емоційного привабливого символу (логотипу), що відображає його стиль, атмосферу і настрої. Зростання впливу символу бренду на поведінку споживачів обумовлює формування символічного бренд-капіталу території, що проявляється у його привабливості та впізнаваності [9, с. 4]. Цінність і ефективність назви, на думку Г.Чермессона, залежать не лише від того, що вона визначає певну компанію (територію) чи товар/послугу, але також і від його здатності донести до споживачів позитивне повідомлення про об'єкт чи його товари/послуги і таке, що збуджує споживача до його придбання [11, с. 27].

Кожному бренду властиві атрибути і не завжди позитивні, які можуть мати різну вагу і значимість для різних сегментів ринку: функціональні, емоційні, інформаційні, технологічні. Щоб зрозуміти важливість і корисність брендингу, необхідно розглядати й сприймати території як виробничі одиниці, що продукують товари і послуги повинні мати стабільний розвиток, вони, як і комерційні структури, мають приділяти особливу увагу своєму стратегічному плануванню та використовувати брендинг для формування зрозумілого, чіткого та позитивного образу, що дає можливість внутрішній аудиторії (територіальній громаді) повірити в можливість свого міста, селища, села, району, регіону, а зовнішній – довідатися й прийняти відповідний образ, що забезпечує чітке позиціонування і позитивне сприйняття [3, с. 9-10].

У цьому плані варто зауважити, що саме територіальна громада (місцеві мешканці) є головними носіями та ідеологами бренду території. Тому важливим аспектом в організаційно-економічному аспекті стратегії бренду території є залучення до основних напрямків

довгострокового планування і розвитку представників територіальної громади. Спільне обговорення перспектив території (міста) – відправна позиція розвитку бренду. Проте, муніципальна влада часто зосереджується на зовнішніх моментах бренду – логотипах та слоганах, оскільки їх простіше створювати та контролювати. Щоправда, важливість слогану не піддається найменшому сумніву, оскільки слоган є відображенням місії. Адже, щоб ідея оволоділа масами, то їм пропонують слоган, тобто готове формулювання у максимально легкому і зрозумілому для запам'ятовування вигляді. Слоган бере активну участь у створенні індивідуальності практично на всіх рівнях – від віри до реклами [4, с. 62-63].

При цьому ні місцеві жителі, ні зовнішня аудиторія не сприймають її як таку, що викликає довіру, запам'ятовування, що виділяється із загальної маси або ж принаймні життєздатну. Щоб відчути ідентичність території і виокремити її, сформулювавши суть бренду, маркетинговим структурам варто співпрацювати з резидентами, залучати їх в розробку стратегії та просування. Також важливо до певних рішень і відповідних завдань та реалізації стратегії бренду необхідно зрозуміти, як процес брендингу вплине на мешканців, чи підвищить рівень на задоволення життям і прихильності до міста [5, с.26].

Найбільш складним аспектом в системі створення бренду території є налагодження надійної, послідовної і зрозумілої схеми комунікацій з багато чисельними агентами, або як їх ще називають (стейкхолдерами) і цільовими аудиторіями. Як правильно зауважують фахівці, територіальні бренди в процесі своєї «розкрутки» і досягання визначеної мети, ризикують стати всім і нічим одночасно. В цей період вони можуть розвиватись, виявитись незрозумілими і безідейними. Території, що прагнуть втілити всю свою багато вимірність в одному образі часто програють. Важливим у цьому плані є визначення головної ідеї бренду. Наприклад, місто Одеса позиціонує себе як всесвітню столицю гумору та сміху. І саме навколо цієї ідеї формується відповідний образ міста. Тобто, споживачу гарантується хороший настрій, отримання сюрпризів та несподіванок. І тут варто відзначити, що цей образ формується і підтримується протягом тривалого історичного періоду.

Прийнято вважати, що бренд хороший за умови, коли він створюється на віки. З одного боку це дійсно так, особливо коли мова йде про бренди територій. Тому можна ставити при створенні бренду довгострокову мету, адже більшість фахівців приходять до думки, що бренд – це важлива стратегія розвитку організації (території), а

окремі наголошують на тому, що бренд і є власне стратегією розвитку. До категорії довгострокових («вічних») брендів в першу чергу належать саме території чи населенні пункти, пам'ятники (історичні пам'ятки) та люди [1, с. 29-30]. Часто саме бренди людей і створюють бренд самій території. Зокрема, це стосується Черкащини, яка асоціюється як край Тараса Шевченка, а Звягельщина (Новоград-Волинський район, що на Житомирщині) із Лесею Українкою («Лесин край»). В обох випадках до певних територій «прив'язуються» національні символи-бренди. Поруч з такими «вічними» брендами можуть створюватись і короткострокові, головна мета яких доповнювати довгостроковий бренд, тобто підтримувати його у певному просторі та часі.

При формуванні бренду території важливе місце відводиться розумінню ментальності населення та його традицій, оскільки вони можуть складати основу власне бренду і просувати їх у ринковий та культурний простори. Традиція – це колективна пам'ять і колективний досвід, що акумулює етнокультурну інформацію поколінь. Механізм її дії такий, що він виконує подвійну функцію: з одного боку, підтримуючи базу накопиченої поколіннями і етносом у цілому інформації, з іншого – регулюючи рівень іноетнічних запозичень. Цей механізм діє так, щоб не допустити в складі культури етносу переважання чужинних елементів, принаймні ти, які не можуть сприйматись природно своїми, тобто національними. Отже, можна вести мову про механізми захисту самого етносу, який залишається етносом доти, доки він оригінальний і не схожий на будь-які інші та значно відрізняється від інших.

Ця своєрідність етносу забезпечується системою традицій, що проявляються через звичаї, ритуали і обряди, які, як правило, виступають відображуються у вигляді усталених моральних звичок, спонукань, переваг та поведінкових установок. Закріплення етнічних звичок відбувається за умови, якщо моральні спонукання, переростаючи у переваги, стають у стереотипами, тобто такими, що є прийнятними в певному етнічному середовищі нормами поведінки, свого роду стандартами чи загальноприйнятими установками, або до певної міри її зразками. Етнічні стереотипи є акумуляцією соціального та економічного досвіду, що закріплені поколіннями шляхом постійного використання їх основних ідей, які проявляються за допомогою своєрідної мови – системи знаків (правил поведінки, ритуалів, жестів, міміки, словесних формул тощо). Етнічні стереотипи є багатогранними, вони проникають в усі сфери життєдіяльності, зокрема у спілкування, виховання, освіту, господарську діяльність,

поведінку. Оскільки кожна із цих сфер має етнічну визначеність, то й стереотипи проявляються через етнічну знаковість.

Тут необхідно зазначити, що система кодування національної, зокрема економічної, культури у різних народів відмінна і визначається не лише набором певних знаків чи символів, а й характером зв'язків з традиційним корінням. У народів, що не втратили зв'язків з віруванням, релігією, ритуалами, етнічні стереотипи є не просто знаками маркування етнічної культури, вони визначають систему світосприймання і є головними рисами національного життя. Серед народів, що втратили звої глибинні зв'язки та етнічні стереотипи – всього лише спосіб вираження зовнішніх правил поведінки, зокрема економічної. Серед українців система глибинних зв'язків зазнала значної деформації протягом історичного розвитку, хоча в даний час вона досить швидко відновлюється. Концентрованим проявом специфічності системи етнічних стереотипів українців є поняття «українство», що виражає не лише історичну спільноту, а й спільність системи моральних цінностей, способу життя і національної філософії.

Знакова система знаходиться і в суті національної, зокрема й економічної, культури, проте тут вони грають іншу роль. Вони відіграють свою роль у моменти, які стають вирішальними у історичному розвитку нації, тобто у моменти особливого національного піднесення, періоди особливої критичності – пробудження або відродження.

Система етнічних стереотипів у історико-економічній площині розвитку нації формується поступово, шляхом накопичення, упорядкованого відбору соціальної та економічної інформації. При цьому історична пам'ять не включає в себе весь досвід поколінь, а завдяки існуючій структурі найбільш значуща інформація стає стереотипом, до того ж вона залишається динамічною, що дозволяє стереотипу постійно модернізуватися в конкретні історичні періоди розвитку. Рівень динамічності стереотипу та оновлення і поповнення інформації основним чином залежить від стану етнічної комунікаційної системи, тобто її властивостей, засобів і можливостей сприймати ту чи іншу інформацію. Закономірність такого зв'язку полягає в тому, що чим складніша система, тим вагомніше місце в її життєдіяльності займає самоорганізація, саморегуляція, координація дій між підсистемами, узгодження внутрішніх процесів, що забезпечує системну цілісність, гнучкість та ідентичність [8, с. 208-210].

В зв'язку з цим виникає питання старіння бренду. Це відбувається з багатьох причин. Зокрема, старіння бренду має «природний» характер, оскільки він втрачає з часом свою актуальність та привабливість. На думку А.Бонтур та Ж.-М. Лейю, стратегія антистарін-

ня бренду дозволяє впорядкувати, спланувати та скоординувати на власний погляд етапи превентивної роботи і тим самим гарантувати підтримку динамічного іміджу та видимості молодості, фактично не чіпаючи всього того, чим бренд вже залишився в уяві його споживачів. Незалежно від здійснюваного ефекту не можна залучатись до «хірургічних» методів омолодження бренду. Потрібна стратегія постійної підтримки відповідного стану бренду. Стабільність необхідна бренду території для постійного підтвердження довіри його внутрішніх (територіальної громади) та зовнішніх споживачів (мешканців інших територій). Одночасно бренд повинен пристосовуватись і модернізуватись, тобто він повинен знаходитись в стані постійної трансформації і вимагає підтримки. Основне ядро бренду (зокрема, історична пам'ятка) повинна захищатись за будь-яку ціну. Бренд-менеджер, в ролі якого виступає місцева влада (муніципалітет) не повинен до ядра бренду ставитись як до чогось застиглого в часі та просторі. Саме тут і приходить черга бренду – стратегії управління брендом, постійного аналізу конкуренції та навколишнього середовища. Нестаріння (вічність) бренду це не зупинка часу, а постійне перебування бренду в стані актуальності та необхідності [2, с. 240-242]. Зокрема, це може стосуватись такого історичного міста як Острог. Нестаріння бренду Острога повинно пов'язуватись насамперед з його освітнім центром – Академією, оскільки знання і наука ніколи не втрачають своєї актуальності і важливості.

Важливо щоб «маховик» бренду, який був свого часу запущений у часопросторі постійно підтримував свій рух. Такий рух може здійснюватись лише завдяки відповідним ресурсам (фінансовим, матеріальним, інтелектуальним, організаційним), що відпущенні на підтримку бренду. Адже, кожний наступний оберт цього «маховика» використовує енергію, що була вкладена у попередній оберт, завдяки акумуляції духовних і матеріальних сил суб'єктами (населенням, організаціями) відповідної території. Якщо цей «маховик» вдало був запущений і підтриманий, то він з часом сам підтримуватиме свій рух і зароблятиме відповідний капітал не лише на себе, а для всієї території [6, с. 216].

В науковій літературі часто говорять про вміння правильно проводити анти конкурентну політику в системі організації стратегії бренду території. Проте, найкращим засобом зберегти бренд від конкуренції є правильно організована справа. І тут важко не погодитись зі словами Генріха Форда: «Нас не повинна турбувати конкуренція, а погано організована справа. Якщо ми виконуємо свою справу най-

кращим відомим нам способом, тобто, якщо ми широко прагнемо обслуговувати суспільство, то нам нічого боятися» [10, с. 237].

Висновки. Територіальний бренд є певним капіталом, що виокремлює територію серед інших і надає певні переваги в частині залучення додаткових інвестицій, розширення і покращення соціально-економічної інфраструктури. Для цього варто налагодити систему управління брендом і вироблення відповідної стратегічної політики. Велика роль належить безпосередньо територіальним громадам.

Список використаних джерел:

1. Балашов В. Франт-офис и бэк-офис бренда. – СПб.: Питер, 2004. – 231 с.
2. Бонтур А., Лейю Ж.-М. Омоложение бренда. – К.: Companion Group, 2008. – 320 с.
3. Брендінг міст: досвід міст Вишеградської групи для України / За заг. ред. О.І.Соскіна. – К.: Вид-во «Інститут трансформаційного суспільства», 2011. – 80 с.
4. Васильєва М., Надеин А. Бренд: сила личности. – СПб.: Питер, 2004. – 208 с.
5. Динни К. Брендінг територій. Лучшие мировые практики. – М., 2013. – 312 с.
6. Коллинз Дж. От хорошего к великому. – СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2006. – 204 с.
7. Студинская Г. Любовный треугольник: бизнес-планирование, маркетинг, бренд. – К.: Фенікс, 2011. – 136 с.
8. Студінський В.А. Економічна поведінка в трансформаційній економіці. Курс лекцій. – К.: Фенікс, 2010. – 264 с.
9. Тихонова Н.С. Брендінг території и оценка эффективности. – Автореферат...к.э.н. – СПб, 2007. – 19 с.
10. Форд Г. Сегодня и завтра. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 240 с.
11. Чармэссон Г. Торговая марка: как создать имя, которое принесет миллионы. – СПб.: Питер, 1999. – 224 с.

Трубавіна І. М.,
д. пед. н., професор

РОДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. В умовах становлення незалежної соціальної й демократичної держави в Україні, формування ринкових відносин, загострення суспільних протиріч зростає роль сім'ї як фактору виживання, захисту і розвитку людини, її соціалізації. У міжнародних документах сім'ю визнано основним середовищем і природним осередком суспільства, «кошиком демократії». Проте в сучасних умовах сім'я переживає кризу, яку не завжди може сама розв'язати. Про посилення уваги до проблем сім'ї свідчать підписана Україною в 1999 р. Конвенція про права дитини, де визнано право дитини на виховання і догляд у сім'ї, численні рішення на рівні держави щодо підтримки сім'ї. Пріоритетними напрямками державної сімейної політики проголошено захист прав сім'ї, її членів. При цьому відсутні ґрунтовні наукові дослідження з цієї проблеми в галузі соціальної педагогіки. Одним із шляхів захисту прав сім'ї та її членів є соціальна робота (Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні»). Соціально-педагогічна робота з сім'єю в сфері соціальної роботи є за суттю правозахисною, оскільки спрямована на створення умов для реалізації прав, інтересів дітей та молоді, членів їх сімей. Цей аспект соціально-педагогічної роботи з сім'єю є недостатньо дослідженим у теорії соціальної педагогіки.

Аналіз останніх публікацій. У цілому існуючі дослідження спрямовані на розв'язання таких проблем сім'ї, як: підтримка сім'ї у виконанні нею виховної, репродуктивної, комунікативної функцій; корекція внутрішньосімейних стосунків; діагностика становища сімей в Україні. Таким чином, у теорії соціальної педагогіки відсутні теоретичні основи та система соціально-педагогічної роботи з сім'єю, які б сприяли подоланню кризи сім'ї та її розвитку. Актуальність розробки теоретико-методологічних основ соціально-педагогічної роботи з сім'єю пов'язана з необхідністю подолання основних суперечностей зовнішнього і внутрішнього характеру, що існують. До

зовнішніх протиріч у соціально-педагогічній роботі належать такі: між проголошенням ідеї захисту прав сім'ї та відсутністю орієнтації соціально-педагогічної роботи на їх захист; між проголошенням рівних прав членів родини та акцентом у практичній роботі лише на материнстві та дитинстві. До внутрішніх належать протиріччя між: необхідністю ефективної соціально-педагогічної роботи з сім'єю і відсутністю теоретико-методологічних основ і системи такої роботи; існуванням орієнтації у соціально-педагогічній роботі на підтримку сім'ї у виконанні окремих функцій при потребі в роботі, яка була б орієнтована на розвиток сім'ї, реалізацію нею своїх прав і прав членів родини, виконання всіх її функцій. Виходячи із сказаного, метою статті є визначення і обґрунтування нового підходу в соціальній роботі/соціальній педагогіці до надання соціальних послуг сім'ям як інструменту реалізації соціальної політики і становлення правової і соціальної держави. Завданнями статті є: 1. Обґрунтування сім'ї як особливого предмету наукових, у т.ч. соціально-педагогічних досліджень, цілісного суб'єкта та об'єкта споживання соціальних послуг. 2. Обґрунтування і розкриття сутності родинноцентричного підходу до соціальної/соціально-педагогічної роботи з сім'ями в Україні. 3. Визначення ефективності родинно центричного підходу в системі ЦСССДМ.

Виклад основного матеріалу. Проведений теоретичний аналіз джерел свідчить, що поняття «сім'я» вимагало свого уточнення як особливого об'єкта соціальної педагогіки. Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сім'ї (релігійного, історичного, філософського, мікро- та макросоціологічного, правового, економічного, педагогічного, соціально-педагогічного) свідчить, що сім'я є окремим соціальним інститутом з правами і функціями в суспільстві, обов'язками в сім'ї, ролями; особливою соціальною системою з різними стосунками і структурою; первинним колективом з метою, розподілом влади і відповідальності; особливою соціальною групою з власними цінностями. Її особливістю є стосунки «батьки-діти», «чоловік-дружина», «брат-сестра», які можливі лише в сім'ї. Характеристика сучасної української сім'ї вимагала конкретизації виділених ознак. Було з'ясовано, що сучасна сім'я має свій статус у суспільстві; сімейні ролі та цінності відбивають особливості життя в Україні нуклеарних сімей. З'явилися відповідальне, усвідомлене батьківство, прийомні сім'ї. Негативною характеристикою сім'ї є її криза, яка полягає у неможливості нею самостійно, без сторонньої підтримки і допомоги виконувати більшість своїх функцій, які є взаємопов'язаними. Показано, що підтримка сім'ї у виконанні окре-

мої функції не сприяє подоланню кризи сім'ї, повинна розв'язувати комплекс проблем сім'ї. Причинами кризи сім'ї є: трансформація українського суспільства, зміна матримоніальної поведінки в світі, споживацьке ставлення сімей до держави та очікування допомоги, зміна суспільних цінностей, гендерні стереотипи.

Подолання кризи сім'ї пов'язуємо з переведенням її з кризи до розвитку. Це вимагало обґрунтування і розкриття поняття «розвиток сім'ї», під яким розуміємо кількісні та якісні зміни в ній як у цілісності, які характеризують її рух від нижчого до вищого рівнів її життєдіяльності. Ці зміни стосуються засвоєння сім'єю, її членами своїх ролей, прав та обов'язків, формування життєвих умінь та батьківської компетентності, сімейних цінностей, батьківства, набуття сім'єю самостійності в суспільстві через адаптацію та уособлення. Під життєвими вміннями членів сім'ї розуміємо вміння користуватися своїми правами в сім'ї, не порушуючи прав інших її членів. До них належать: комунікативні вміння, прийняття рішень і вміння критичного мислення, майстерності управління (своєю поведінкою, почуттями тощо). Сім'я проходить етапи розвитку, на кожному з яких є свої завдання розвитку і проблеми життєдіяльності, які їй потрібно навчитися вирішувати.

Розвиток сім'ї відбувається у контексті соціалізації. Сім'я здатна до соціалізації, це – закономірний процес, який відбувається в напрямках адаптації та уособлення (набуття автономності) одночасно під впливом різних факторів. Аналіз теорій соціалізації приводить до висновку, що сім'я є суб'єктом (з позицій циклічної теорії соціалізації, факторної, інкультураційної, гуманістичної моделі соціалізації, теорії соціалізації – ювентизації) та об'єктом соціалізації (із позицій теорій культурної, сенсорної, психологічної, ситуаційно-рольової, біологічної, соціальної адаптації, факторної моделі соціалізації). Кожна сім'я сама обирає ступінь своєї суб'єктності/об'єктності. Таке розуміння сім'ї як особливого об'єкту соціальної педагогіки вимагало обґрунтування соціально-педагогічної роботи з сім'єю на нових теоретико-методичних засадах.

У своєму дослідженні ми використовуємо термін «соціально-педагогічна робота» – різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється в певній соціальній інституції і яка спрямована на точно визначений об'єкт впливу (О. Безпалько). Існуючі різні визначення соціально-педагогічної роботи мають спільним: її розуміння як професійної, яка виступає як інструмент прискореної та успішної соціалізації і розвитку сім'ї, особистості. Соціальний педагог виконує свою роботу в межах покладених на нього функціональних

обов'язків і повноважень, його робота є професійною і характеризується через діяльність, функції та процедури роботи (систему роботи). Ми визначаємо його функції як відображення переліку груп професійних завдань практичної роботи соціального педагога, які разом з метою визначають її зміст, відбивають специфіку його професійної діяльності. Сучасні дослідження виділяють такі професійні функції соціального педагога: комунікативну, охоронно-захисну, соціально-терапевтичну, попереджувально-профілактичну, організаційну, корекційно-реабілітаційну, діагностичну, прогностичну, мотиваційну (А. Капська, І. Пінчук), які були виділені на основі професійних завдань соціального педагога, але не враховували особливості сім'ї й тому вимагали уточнення свого переліку і змісту. Для розробки теоретичних основ соціально-педагогічної роботи з сім'єю нами аналізувалися методологічні, теоретичні (загальнонаукові, конкретно-наукові, соціально-педагогічні) підходи до роботи з сім'єю. Як свідчить проведене нами дослідження, існуючі наукові підходи певною мірою розкривають теоретичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю, але не повністю, оскільки не враховують її цілісності, суб'єктності/об'єктності. Потрібен новий підхід до роботи з сім'єю, який би узагальнював надбання всіх попередніх, продовжував їх в напрямках розвитку сім'ї. Таким підходом є *родиноцентричний підхід*, який до цього розглядався як принцип сімейної політики, соціальної і соціально-педагогічної роботи (США, Росія), але який не було розкрито у наукових дослідженнях на рівні підходу.

Родиноцентричний підхід ґрунтується на таких теоретико-методологічних основах і продовжує їх у напрямку пріоритету охоронно-захисної функції соціального педагога:

1. Філософські основи соціально-педагогічної роботи (неопозитивізм, етика ненасильства, біоетика, прагматизм, неотомізм та ін.) вимагають включення сім'ї в роботу щодо подолання її проблем, педагогізації суспільства, сім'ї на основі прав людини, роботи щодо створення умов для реалізації прав людини, необхідності професійної етики та гуманістичної основи роботи з сім'єю, спільного з сім'єю розв'язання її проблем, опори на сімейний спосіб життя, можливості втручання в сім'ю за умов порушення в ній прав членів родини, що загрожує їх життю та здоров'ю.

2. Психологічні основи: генетичний аспект (аналітична психологія, біхевіоризм, соціальна психологія) наголошує на цілеспрямованій та вмотивованій взаємодії з сім'єю в розв'язанні її проблем, структурно-функціональний аспект (діяльнісний підхід) – на системності соціально-педагогічної роботи з сім'єю; динамічний ас-

пект (диспозиційна, соціально-когнітивна теорія, теорія соціального навчіння) – на організації соціально-позитивної діяльності сім'ї та спілкування з нею соціального педагога, соціального навчання сім'ї.

3. Історичні основи: опора на християнські та народні традиції підтримки і допомоги незахищеним у суспільстві, спрямованість на збереження цілісності сім'ї в інтересах розвитку суспільства і членів сім'ї.

4. Політичні основи вимагають здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'єю через надання соціально-педагогічних послуг сім'ям як створення умов для реалізації прав людини в межах етатистської моделі соціальної політики, інституційно, в межах повноважень різних установ, які працюють з сім'ями, з опорою на ідею фамілієцентризму (збереження цілісності сім'ї), захисту вразливих груп населення, на основі державних стандартів і комплексних цілевих програм роботи з сім'єю;

5. Теоретичні підходи різного рівня:

а) загальнонаукові: аксіологічний (цінність цілісності сім'ї), акмеологічний (ідея розвитку сім'ї як акме-вершини), діяльнісний (необхідність активного перетворення сім'ї та суспільства в інтересах родини), системний (потреба в системі роботи з сім'єю), синергетичний (ідея самоорганізації соціально-педагогічної роботи), ресурсний (об'єднання зусиль середовища з метою збереження цілісності сім'ї), культурологічний (вимога враховувати національні, культурні особливості реалізації прав, досвіду суспільства щодо роботи з сім'єю), гуманістичний (ідея роботи з сім'єю з опорою на позитивне в ній, повагою до сімейних традицій);

б) конкретнонаукові: державного управління (орієнтир на забезпечення прав людини, правові та організаційні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю); педагогічні парадигми: культурологічна, гуманістична, педоцентрична, дитиноцентрична, соціетарна, особистісно орієнтована та ін. (наголошення на навчанні й вихованні як шляхах формування батьківської компетентності, життєвих умінь, визначення пріоритету прав дитини в сім'ї та суспільстві); підходи соціальної роботи: комплексно, соціально, психологічно орієнтовані теорії соціальної роботи (ідея реалізації прав людини через створення соціальних умов та втручання, врахування суб'єктності та об'єктності сім'ї; мотивації її до роботи над розв'язанням проблем, на змінах у суспільстві в інтересах сім'ї);

в) соціально-педагогічні підходи (особистісно-соціальний, особистісно-соціально-діяльнісний, педагогіки соціальної роботи, проблемно-орієнтований, соціоособистісний, середовищний, соціаль-

но-виховний – передбачають орієнтацію в роботі на розв’язання комплексу проблем сім’ї, педагогізацію сім’ї і суспільства в її інтересах, її навчання і виховання щодо засвоєння нових моделей сімейного життя, виховання тощо, першочергове розв’язання найгостріших проблем сім’ї, лобювання інтересів сім’ї в суспільстві, пропагування позитивного образу сім’ї в суспільстві).

Передумовами розробки родинноцентричного підходу є: концепції прав людини і розвитку людини, сталого розвитку суспільства, ідея дієздатності сім’ї як основа її благополуччя, правозахисної за сутністю роботи соціального педагога, підходи до захисту прав людини. Родинноцентричний підхід полягає в тому, що охоронно-захисна функція соціального педагога розглядається як пріоритетна, а соціально-педагогічна робота з сім’єю – як правозахисна за своєю суттю, що здійснюється як надання соціально-педагогічних послуг щодо реалізації сім’єю своїх прав у суспільстві та прав членів родини у сім’ї. Права сім’ї – це права людини третього покоління, які притаманні сім’ї як цілісності з моменту її утворення й існують, поки існує сім’я; це можливості, які гарантовані державою сім’ї для її функціонування і розвитку, які дозволяють їй зберегти автономність та незалежність. Права членів родини у самій сім’ї – це людські права, які належать особі в силу того, що вона є членом сім’ї, які регулюють її статус у сім’ї. Реалізація прав сім’ї та її членів дозволяє говорити про сім’ю як благополучну (дієздатну).

Правова основа надання послуг зумовлює врахування соціальним педагогом існуючих у світі підходів до захисту прав людини (інформаційний, силовий, діяльнісний, ненасильницького опору, християнський, політико-економічний, викриття насильства і ненависті, виважений), які вимагають оновлення переліку і змісту функцій соціального педагога в роботі з сім’єю (комунікативної, охоронно-захисної, соціально-терапевтичної, попереджувально-профілактичної, організаторської, освітньої, виховної, корекційно-реабілітаційної, діагностичної, прогностичної, мотиваційної, соціального контролю), його ролей: адвокат, експерт, посередник, помічник, соціальний терапевт, конфліктолог, організатор соціального виховання, громадський діяч. Для реалізації підходу в конкретній установі потрібно вивчити її можливості для впровадження підходу та визначити методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім’єю в цій установі. Нами було доведено, що впровадження даного підходу в систему ЦСССДМ України буде ефективним, якщо здійснювати соціально-педагогічну роботу: враховуючи комплекс проблем сім’ї та спрямовуючи соціально-педагогічні послуги на всі права і функції сім’ї; як

підсистему соціальної роботи з сім’єю ЦССМ, яка розроблена на основі родинноцентричного підходу та методичних основ (концептуальних підходах «допомоги для самопомоги» і «кризовому втручанні»), та водночас як самостійну систему, яка має системотвірним компонентом цільовий, та іншими компонентами (тими, що відбивають структуру і методику роботи з сім’єю та тими, що розкривають умови її здійснення); на основі державних комплексно-цільових програм роботи з сім’єю, державних соціальних стандартів надання соціально-педагогічних послуг сім’ям, єдиного науково-методичного забезпечення роботи щодо практики надання послуг сім’ям.

Формувальний етап експерименту полягав у впровадженні родинноцентричної системи соціально-педагогічної роботи з сім’єю в практику роботи ЦСССДМ. Його основними етапами були :

1. 2000- 2001 р. – створення умов для впровадження системи роботи та початок реалізації першої комплексно-цільової програми УДЦССМ «Соціальна підтримка сім’ї». Ця програма відбивала на собі зміст цільового, прогностичного, змістового, методичного, організаційного і частково – операційного компонентів нашої системи роботи. З 2002 р. виявилася необхідність у впровадженні окремих програм «Соціальний супровід неблагополучної сім’ї», «Соціальний супровід дитячих будинків сімейного типу і прийомних сімей», які були розроблені та впроваджені в роботу ЦСССДМ, методичного забезпечення супроводу як найскладнішого виду роботи з сім’єю. Для забезпечення системи роботи створювалися різноманітні умови: розроблялися і впроваджувалися державні стандарти надання соціальних послуг клієнтам ЦСССДМ, у тому числі й сім’ям; положення про супровід та інспектування, глосарій проблем клієнтів ЦСССДМ.

2. У 2003-2005 рр. продовжувалася повна реалізація системи, її методичне, нормативно-правове, організаційне забезпечення поряд із відбором кращих методик, досвіду роботи. На цьому етапі експерименту впровадження системи соціально-педагогічної роботи з сім’ями на розроблених нами теоретичних основах в мережу ЦСССДМ України здійснювався в основному за рахунок методичного компоненту; оскільки провідним на цьому етапі експерименту, поруч з прогностичним компонентом (комплексні цільові програми, державні стандарти надання соціально-педагогічних послуг), виявився саме цей компонент, який забезпечував створення умов для надання соціально-педагогічних послуг сім’ям (підвищення рівня готовності фахівців до роботи з сім’ями, інформаційне забезпечення роботи), сприяв опосередковано реалізації інших компонентів системи. Кожен рік здійснювався моніторинг соціально-педагогічної

роботи з сім'ями в мережі ЦСССДМ, за його результатами система корегувалася. Результатами впровадження нової системи роботи за першим комплексним критерієм є підвищення якості життя сімей – клієнтів ЦСССДМ, а в окремих випадках – гальмування її погіршення. За одержаними результатами соціально-педагогічного експерименту можна стверджувати, що сім'ї – клієнти ЦСССДМ стали більш успішно долати кризу сім'ї, переходити до рівня функціонування та розвитку за час упровадження системи соціально-педагогічної роботи з сім'єю. Якщо на початок експерименту соціально-педагогічні послуги більше забезпечували подолання кризи сім'ї (у 2001 на 23,8%; у 2002 – на 21,2%), то з 2003 р. вони починають як долати кризу ще більше (зменшення сімей в кризі на 41,8 % у 2003 р., на 34,2 % у 2004, на 33,4 % у 2005 р.), так і сприяти розвитку сім'ї (приріст сімей, які перейшли на рівень розвитку, відповідно складав 2,8 %, 5,8 %, 12,8 %), що свідчить про ефективність системи соціально-педагогічної роботи з сім'єю. Отже, підвищення рівня соціально-педагогічної роботи позитивно вплинуло на якість життя сімей – клієнтів ЦСССДМ.

Було виявлено, що система соціально-педагогічної роботи ЦСССДМ ефективно сприяє: 1) розв'язанню поточних проблем сім'ї; подоланню насильства, жорстокості, конфліктів; набуттю батьківської компетентності; покращенню міжособистісних стосунків у сім'ї, взаєморозумінню, набуттю життєвих умінь, поваги, відновленню стосунків; покращенню емоційного стану членів сім'ї, формуванню адекватної самооцінки, самоповаги; 2) навчанню, вихованню і догляду за дітьми з особливими потребами, підготовці до сімейного життя; 3) працевлаштуванню безробітних членів сім'ї, їх самореалізації, покращенню матеріального стану сім'ї. Сім'ї почали активно споживати соціально-педагогічні послуги допомоги і меншою мірою очікувати матеріальної підтримки. Аналіз статистичних звітів ЦСССДМ свідчить, що майже всі сім'ї – клієнти ЦСССДМ знімаються через рік в усіх регіонах із соціального супроводу через покращення виконання ними своїх функцій, що свідчить про ефективність роботи щодо покращення якості життя сімей на основі впровадження нової системи роботи.

Таким чином, доведено на основі кількісного та якісного аналізу статистичних даних, що система роботи ЦСССДМ із сім'ями є дієвою, позитивно впливає на якість життя сімей. Виявлено суттєві відмінності в якості життя сімей на початковому (2000 р.) та кінцевому етапах експериментальної роботи (2005 р.): критерій згоди більше 3. Аналіз одержаних експериментальних даних за критерієм

Макнамари також засвідчив, що система роботи з сім'ями позитивно вплинула на якість життя сімей – клієнтів ЦСССДМ. Але якщо у 2001 р. відзначено позитивний вплив системи соціально-педагогічної роботи на якість життя сімей, то у 2003 та 2005 рр. відзначено такий істотний позитивний вплив послуг на якість життя сімей, який статистично значимо змінив рівень їх якості життя. Це в цілому підтверджує загальну гіпотезу дослідження та ефективність системи соціально-педагогічної роботи з сім'єю ЦСССДМ на запропонованих нами теоретичних основах. Відзначено статистичну залежність впливу умов впровадження системи на якість життя сімей (2001-2002 рр.): (критерій χ^2), що підтверджує часткову гіпотезу про те, що для ефективної соціально-педагогічної роботи з сім'єю треба спочатку створити умови (комплексні цільові програми, державні стандарти, нормативне та ін. забезпечення). У 2003 та 2005 за критерієм χ^2 було виявлено найбільш результативний вплив системи соціально-педагогічної роботи на якість життя сімей, що пояснюємо впровадженням повної системи роботи на основі створених необхідних умов у мережу ЦСССДМ. Це демонструє кореляцію між рівнем соціально-педагогічної роботи ЦСССДМ та якістю життя сімей-клієнтів, підтверджує припущення про вплив якості соціально-педагогічної роботи ЦСССДМ на запропонованих теоретичних основах на якість життя сімей – клієнтів ЦСССДМ.

Список використаних джерел:

1. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика : [монографія] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Х. : Нове слово, 2007. – 395 с.
2. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: [навч.-метод. посіб.] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2002. – 132 с. (Рекомендовано МОН України).
3. Трубавіна І. М. Методологічні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи із сім'єю / І. М. Трубавіна // Наукові записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту імені В. Винниченка. Сер. Педагогічні науки. – 2001. – Вип. 32, Ч.1. – С.197-201.
4. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю як наукова проблема / І. М. Трубавіна // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць Харк. держ. пед. ун-ту. – 2001. – Вип.15. – С. 70-78.

Федоренко А. С.,
аспірант кафедри фінансів Донецького Державного Університету
Управління

УЧАСТЬ ГРОМАД У ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ І ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. PR-служба задля реалізації функцій держави, стає сполучною ланкою між інституціями державної влади та громадянським суспільством. Відповідно цьому функціональному призначенню PR-служби, від її організації залежить взаємопроникнення організаційних культур державної влади і громадянського суспільства, що допоможе формуванню на цій основі загальної культури всього демократичного альянсу влади та громадськості.

Постановка завдання. На сучасному етапі є актуальним дослідження участі громад у процесах управління суспільним розвитком і ролі зв'язків з громадськістю в системі державного управління, так як їм притаманні реальні практичні та технологічні аспекти.

Процес становлення громадянського суспільства охоплює десятки століть, починаючи з виникнення елементів громадянського суспільства в античному світі (Афіни, Рим). Становлення громадянського суспільства залежить від ступеня розвиненості економічних і правових відносин, реальності особистої та економічної свободи індивідів, дієвості механізму громадського контролю за державно-владними структурами [10, с. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми комунікації, комунікативних зв'язків завжди були досить актуальні. Ще Аристотель вважав, що здатність вступати в спілкування (комунікацію) відрізняє людину і від «недорозвинених в моральному сенсі істот», і від «надлюдини». Тому «той, хто не здатний вступати в спілкування... вже не становить елемента держави, стаючи плазуючим, або божеством». Західні дослідники давно помітили, що процеси комунікації, займаючи у людини до 70% часу, не можуть не впливати на його мотивацію. Важливо й те, що, за даними американських дослідників, успіх керівника в умовах ринку на 85% визначається його ко-

© Федоренко А. С., 2014

мунікативними якостями і лише на 15% – професійними знаннями. Якщо уявити комунікацію у вигляді сегмента, площа якого умовно взяти за 100%, то 85% цього сегмента будуть займати невербальна комунікація і лише 15% – вербальна (з них 10% відведено мовній характеристиці та 5% – обслуговування мови) [7, с. 554].

Аналіз наукових теорій децентралізації влади та досвід, набутий в інших країнах з цих питань, є запорукою правильного вибору тієї чи іншої моделі державного управління. С. Махіна зазначає, «... разработка и внедрение системы демократической децентрализации – задача сложная, требующая для своего решения значительных временных затрат, огромного научного потенциала и практической последовательности» [8, с. 27].

Конституція України фіксує принцип місцевого самоврядування, зокрема ст. 140 Конституції України говорить, що «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у суспільну громаду жителів кількох сіл, селищ та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [6, с. 80].

Причому місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Отже, в основу конституційно – правового визначення місцевого самоврядування покладено поняття «територіальної громади». В ст.1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» наведено таке визначення територіальної громади: «Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно – територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [3, с. 17].

Викладення основного матеріалу статті. Громадянське суспільство – це закономірний етап, вища форма самореалізації індивідів. Воно створюється в період економічного, політичного розвитку країни, зростання добробуту, культури та самосвідомості народу. Як продукт історичного розвитку людства громадянське суспільство з'являється в період перебудови жорстких рамок станово-феодального ладу, початку формування правової держави. Обов'язковою умовою виникнення громадянського суспільства є поява можливості у всіх громадян економічної самостійності на базі приватної власності. Найважливішою передумовою формування громадянського суспільства є ліквідація станових привілеїв і зростання значення людської

особистості, людини, яка перетворюється з підданого в громадянина з рівними юридичними правами з усіма іншими громадянами. Політичним фундаментом громадянського суспільства є правова держава, яка забезпечує права і свободи особистості. У цих умовах поведінка людини визначається її власними інтересами і на неї лягає відповідальність за всі дії. Така особистість понад усе ставить власну свободу, поважаючи водночас і законні інтереси інших людей.

Громадянське суспільство в Україні – система правових інститутів, що забезпечує самоорганізацію, структурування і самотворення її населення в цілісний і повновладний суб'єкт конституційного права – Український народ. Рівень розвитку громадянського суспільства в Україні вимірюється добробутом найменш забезпечених її громадян. Громадянське суспільство в Україні твориться і діє у повній відповідності з принципами справедливості, верховенства Права, рівності всіх перед законом і судом, демократії, політичного, ідеологічного та економічного різноманіття, а також з іншими загально визнаними принципами і нормами міжнародного права. Громадянське суспільство активно співпрацює і взаємодіє з державою на принципах солідарності та взаємної відповідальності за забезпечення безпеки, розвитку та добробуту кожної окремої людини в Україні.

Своєрідний розрив між владними структурами і населенням у питаннях подальшого розвитку державотворення в Україні – одна з основних причин, яка гальмує розвиток держави, місцевого самоврядування та не дає бажаної стабільності в суспільстві. Під час парламентських слухань у Верховній Раді України, які відбулися 12 жовтня 2005 р., наголошувалося, «що існуючі моделі державного управління та місцевого самоврядування, система їхніх відносин не завжди забезпечують інтереси самої держави та основні життєві потреби людини. Аналіз власного та світового досвіду свідчить, що кожний історичний етап розвитку країни вимагає відповідних підходів у делегуванні владних повноважень від держави до органів місцевого самоврядування. Зокрема, організація державної влади розвинутих країн Заходу базується на її децентралізації, поєднаній із сильними інститутами місцевого самоврядування. Таким чином, децентралізована модель в умовах сталого соціально-економічного розвитку довела свою перевагу над централізованою» [9, с. 144].

Необхідність запровадження нової реформи підтверджується неспроможністю існуючої системи державного управління належно функціонувати. Як свідчить історичний досвід, модернізація завжди відбувалася за рахунок відмирання старих соціально-економічних і політичних форм організації суспільних систем з одночасною кон-

центрацією інтелектуальних та матеріальних ресурсів в якійсь одній сфері життєдіяльності суспільства.

Україна у своєму державному розвитку використовує певні елементи владної моделі Французької Республіки. Досвід, накопичений під час переходу від над-централізації до широкої де-централізації державної влади та розвитку місцевого самоврядування у Франції, може бути корисним для України. Позитивним є приклад Франції ще й тому, що реформування місцевої влади відбувалося поступово та комплексно під контролем держави. Зменшення повноважень місцевої державної адміністрації супроводжувалося зростанням компетенції місцевого самоврядування та фінансових ресурсів, якими володіють комуні. Зазначений досвід підтверджує необхідність запровадження децентралізації влади в державі, якщо до цього дійшла і державна влада, і саме суспільство. При цьому успішність такого реформування можлива лише за умови поступовості та комплексності [12, с. 187].

Без урахування всебічної суспільної думки щодо майбутнього розвитку України та визначення основних її пріоритетів, у першу чергу, що стосується вирішення повсякденних проблем громадян, робляться спроби без будь-якої альтернативи та достатнього наукового обґрунтування систему державного управління пристосувати до реалій сьогодення. Якщо через послідовні заходи на користь розвитку місцевого самоврядування в державі прагнуть досягти питомого результату – самодостатності територіальних громад сіл, селищ, міст, потрібно першочергово зосередити зусилля наукового та кадрового потенціалу на необхідності розробки сучасної структури взаємодії громадських рад у системі публічної влади в Україні. Рівень стабільності в суспільстві буде залежати від того, наскільки завчасно запровадять її на практиці.

Управління є необхідною функцією суспільного життя. Його мета полягає в організації спільної діяльності людей, їх окремих груп та організацій, забезпеченні координації і взаємодії між ними, а його суть – у здійсненні керуючого впливу на певні об'єкти. У кожний певний історичний момент управління відтворюється відповідним суспільством, існує для нього, за рівнем його розвитку характеризується та вдосконалюється. У глибоких і активних взаємозв'язках зі всією системою організації і функціонування суспільства, у підтримці її динаміки, раціональності, ефективності й віддзеркалюється «секрет» управління. Тому управління виступає однією з найскладніших, найвідповідальніших сфер практичної інтелектуальної діяльності людей. Це сфера, від стану якої в основному залежать добробут суспільства, доля кожної людини.

Відповідним чином змінюється і технологія взаємодії громадянства і влади за допомогою PR, поняття ефективності PR. Як казав відомий філософ і політолог Едгар Ален, «найефективнішою є така влада, яка отримує схвалення вільної людини, точніше, вільне схвалення вільної людини». Сприяння вільному схваленню громадянами дій і політики структур влади, забезпечення підтримки влади конкретними діями громадян і є головною метою, критерієм ефективності роботи PR служб в демократичному суспільстві [4, с. 82].

Класифікувати методи, форми і канали державної комунікації можна за різними підставами. Відомий дослідник політико-комунікативних процесів Р.-Ж. Шварценберг виділяє наступні канали:

- 1) комунікація через неформальні канали;
- 2) комунікація через організації;
- 3) комунікація через засоби масової інформації [11, с. 254].

Україна має ряд міжнародних зобов'язань щодо забезпечення прав на свободу об'єднань як основ розвитку громадянського суспільства. Зокрема, ратифікація Україною європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод передбачає що право на свободу об'єднань не повинно піддаватися жодним обмеженням крім тих, які передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві. Рівень політичної культури в Україні знаходиться на низькому рівні і це впливає на поведінку людей у спілкуванні з владою. Соціальна пасивність в Україні носить суб'єктивний характер. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [5, с. 80].

Паблік рілейшнз – це функція менеджменту, яка оцінює відносини громадськості, ідентифікує політику і дії індивідуума або організації з суспільними інтересами і реалізує програму дій для набуття суспільного розуміння і прийняття [1, с. 347].

Метою роботи з PR є вплив на стан громадської думки з наступними цілями: 1) переконати людей змінити свою думку з якогось питання або організації, 2) сформувати громадську думку, коли його немає, 3) посилити існуючу думку громадськості.

Громадська думка – це сукупність багатьох індивідуальних думок з конкретного питання, яке торкається групу людей, це консенсус.

Наукові та життєві уявлення про громаду мають довгу історію розвитку і широке коло аспектів вивчення. Це зумовлено надзвичайною складністю громади як соціального утворення, її багатоманітністю та багатогранністю. З огляду на це дамо загальне визначення громади з точки зору сучасних суспільних наук. В широкому значенні цього слова територіальна громада – це сукупність всіх способів взаємодії та форм об'єднання людей, які є мешканцями певної

низової адміністративно-територіальної одиниці і взаємозалежні один від одного. У більш вузькому сенсі місцева громада виступає структурно або генетично визначеним типом спілкування людей, поставилим як певна історична цілісність або система.

Найбільш характерними ознаками громади є:

- спільність території, на якій проживають люди;
- наявність взаємодії та спілкування між членами громади;
- цілісність і сталість громади як певного єдиного цілого;
- автономність і самодостатність, самоуправління, саморегуляція, саморозвиток;
- здатність підтримувати і відтворювати високу інтенсивність внутрішніх зв'язків;
- певний рівень розвитку культури з усталеною системою норм, цінностей, які лежать в основі соціальних зв'язків між людьми.

Громада, як форма об'єднання людей, завжди представлена взаємозв'язками та взаємозалежностями, які утворюються між її членами. Разом з тим, ця спільність представляє собою системну цілісність, яка складається з єдності компонентів, які входять до її складу. Іншими словами: громада має власну структуру, яка представляє собою сукупність стійких зв'язків цієї спільності, що забезпечують її цілісність та тотожність до самої себе. Проблема визначення структурних елементів громади постає достатньо складною. Вирішення цього питання пов'язане з вибором уявлень про природу суспільства взагалі та його структурі зокрема. Не занурюючись у подробиці різних точок зору стосовно соціальної структури, вкажемо на найбільш поширені підходи до вирішення цієї проблеми. Одні автори йдуть шляхом виділення в суспільстві самостійних підсистем, кожна з яких здійснює вплив на інші, одночасно зазнаючи на собі зворотні дії. У зв'язку із цим виділяються наступні підструктури:

- економічна;
- соціальна;
- політична;
- культурна.

Специфіка роботи PR-фахівців у державних організаціях полягає в тому, що в полі їх професійної діяльності потрапляють не 1-2 цільові аудиторії від суспільства, а всі групи суспільства. Це вимагає від фахівців наявності дуже високої кваліфікації, різнобічності і передбачає особливу постановку професійних цілей. У світлі завдань, що стоять перед державними службами із зв'язків з громадськістю, можна виділити кілька основних напрямів їх діяльності:

– вивчення складного спектру громадської думки всіх соціальних груп, диференціація їх очікувань від державних інститутів і визначення лідируючих тенденцій у розвитку громадської думки;

– вироблення рекомендацій для керівництва державних організацій та проведення заходів, спрямованих на задоволення найбільш значущих очікувань з боку громадських кіл із метою впливу на динаміку суспільних настроїв;- Запобігання можливих конфліктів і непорозумінь в роботі з громадськістю;- Встановлення і підтримання двосторонніх контактів з різними суспільними групами та їх лідерами;

– поліпшення виробничих відносин і створення загальної атмосфери доброзичливості всередині самих державних організацій;

– реклама послуг, що надаються державними організаціями;

– підвищення ефективності роботи державних служб;

– створення позитивного образу державних інститутів у свідомості громадськості.

PR-служба повинна виконувати певний комплекс завдань, від інформування, прийняття рішень до контролю їх виконання.

Особливої уваги заслуговує функція участі служб у виробленні програм діяльності адміністрації, прийнятті рішень. Саме через реалізацію цієї функції коригуються рішення і програми діяльності адміністрації, прогнозується можлива реакція на них громадськості.

Існує ціла група причин, які породжують недовіру громадян до органів влади. Перш за все, це так звані «технічні» причини, коли державні органи внаслідок відсутності структур і фахівців у сфері зв'язків з громадськістю не вміють роз'яснювати громадянам цілі і мотиви своєї діяльності, не дають адекватного уявлення про її характер і технічних умовах, в яких вони змушені працювати і вирішувати проблеми.

Сучасне суспільство, в якому сформувалися нові взаємини громадян з державою, знаходиться в постійному розвитку. У суспільстві все активніше проявляють себе громадські організації, партії, профспілки та інші об'єднання громадян. На сучасному етапі розвитку держава, виконуючи свої функції, вже не може не враховувати думку громадянського суспільства і пересічних громадян. У своїй діяльності державні структури намагаються завойовувати підтримку і схвалення громадської думки при обговоренні та прийнятті рішень з життєво важливих для суспільства питань. Саме тому важливо всебічно розвивати зв'язки з громадськістю в системі державного управління.

Участь громадян в управлінні державою і суспільством є складовою частиною демократичного суспільства. Зі свого боку держава,

використовуючи свої ресурси і зв'язки з громадськістю, співпрацює з громадянами в тій чи іншій формі. У цих відносинах позиції громадян набагато слабкіше, ніж у відносинах з комерційною фірмою. І замість діалогу рівних у правах суб'єктів ми можемо побачити нав'язування установок суспільству з боку влади. Подібна поведінка можна порівняти з відносинами велетня Голіафа, з яким вступив в протиставлення юний герой Давид. Він був незрівнянно слабкіше противника і зазнав би поразки, якби фізично боровся з Голіафом. І тут на передній план виступають моральні та стратегічні якості молодого Голіафа, завдяки яким він і переміг велетня [2, 17].

Державна комунікація є складовою частиною синергії зусиль держави і суспільства, яка регулює і координує взаємовідносини держави і суспільства, забезпечуючи стабільність та ефективність функціонування суспільного організму в цілому. Державна комунікація покликана виконувати наступний ряд функцій:

– координуючу функцію, покликану забезпечувати комунікацію рішень и планів влади і суспільства;

– мобілізаційну функцію, спрямовану на забезпечення легітимності існуючого громадського порядку, отримання підтримки і схвалення суспільства з приводу прийнятих управлінських рішень;

– соціальну функцію, пов'язану з дотримання соціально-політичних норм, цінностей і традицій держави, підвищенням рівня політичної компетентності громадян;

– консервативну функцію, спрямовану на збереження поточного чи існуючого стану справ державної системи, що сприяє стабільному існуванню соціального організму;

– інтегруючу функцію, пов'язану із здійсненням такої державної політики, яка б враховувала інтереси всіх елементів суспільної системи, сприяла виробленню і прийняттю узгоджених управлінських рішень.

Всі ці функції мають неоднакове значення в різні періоди існування тієї чи іншої держави. На сьогоднішній день існує проблема взаємодії влади та суспільства, зокрема проблема забезпечення зворотного зв'язку між державною владою та громадськістю. Отже, постає потреба постійної підтримки двостороннього потоку комунікацій. Цей процес неодмінно слід скерувати в потрібне русло. Політика у сфері комунікацій не має автоматично впливати з організаційної політики, а формуватися шляхом узгодження з нею. А це, в свою чергу, вимагає від вищих державних органів та їхніх керівників уміння змінювати курс політики, якщо оточення відхиляє їх стратегію або визнає її нелегітимною.

Висновки. Доступ громадськості до інформації, а саме обговорення планових проектів, програм дозволяє людям точніше оцінити дії органів виконавчої влади чи їх окремих посадових осіб, дає можливість більш оперативно й обґрунтовано впливати на роботу органів державного управління, що сприяє наближенню державно-управлінської діяльності України до існуючих світових вимог і стандартів.

Список використаних джерел:

1. Mencher M. BasicMediaWriting. Medison, Wisconsin: Wm C. // BrownCommunications, Inc., 1993, 347 p.
2. Біблія. Давид і Голіаф. Старий Завіт (1 Книга Царств, гл. 17)
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2002. // №10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 17-72.
4. Комаровский В. С. Государственная Служба и СМИ. // Воронеж. Издательство ВГУ, 2003. – С. 82.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 року, Протоколом № 14 від 13 травня 2004 року)
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // К: Преса України, 1997. – С. 80
7. Матусевич О.В., Дубовицький В.М., Локшина І.М., Жущма П.Є. Правотворча діяльність в Республіці Білорусь // // Мінськ.: ТОВ «Скарина», 1997. – С. 254.
8. Махина С.Н. Сущность и системные характеристики политико-правовой категории «децентрализация» в современном демократическом государстве // Государство и право. – 2006. – № 7. – С. 27-30.
9. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Децентралізація влади в Україні. Розширення прав місцевого самоврядування» від 15 грудня 2005 р. № 3227 – IV // ВВР України. – 2006. – № 16. – Ст. 144.
10. Теория государства и права. Курс лекций // Под ред. М.Н. Марченко // М.: Зерцало, ТЕИС, 1996. – С. 22.
11. Теорія управління: підручник // Під заг. ред. А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухіна, Рос. академія держ. служби при Президенті РФ. // 3-е вид., Доп. і перераб. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – С. 557.
12. Ткачук А., Агранофф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. – К.: Заповіт, 1998. – С.187.

Червякова О. В.,

к.держ.упр., доцент кафедри державного управління Національного університету біоресурсів і природокористування України, м.Київ

УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЇЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. В численних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених йдеться про функціонування та розвиток системи державного управління як взагалі, так і в процесах вирішення різноманітних проблем і завдань управління суспільними сферами та відносинами. В той же час, поза уваги дослідників залишається комплексний підхід до цієї теми.

Метою даної статті є виділення та аналіз умов функціонування та розвитку системи державного управління в контексті її самоорганізації.

Аналіз наукового доробку. Серед джерел інформації в обраному напрямі дослідження використані роботи [1-5].

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, умови функціонування та розвитку системи державного управління, необхідно розглядати з двох позицій, а саме:

середовище, в якому функціонує система державного управління; стан цього середовища, за якого створюється можливість розвитку системи державного управління.

В першу чергу, розглянемо середовище, в якому функціонує система державного управління.

Умови в суб'єкт-об'єктних відносинах, тобто середовище навколо їх, що створює можливості трансформації системи державного управління, можуть стосуватися щодо суб'єкта та об'єкта державного управління. Вони можуть змінюватися внаслідок власної діяльності (стратегічні, державно-політичні, програмно-цільові цикли та забезпечення їх діяльності державно-бюджетними циклами). Але в силу наявності численних впливів на один і той же об'єкт державного управління, наприклад одночасно економічного та екологічного, вони можуть змінюватися й внаслідок діяльності інших суб'єктів державного управління.

Оскільки самоорганізація системи державного управління забезпечується діяльністю суб'єктів державного управління, то почнемо з середовища, необхідного для їх нормального функціонування. Таке середовище має внутрішню і зовнішню складові. Внутрішня складова (внутрішні умови) – це все те, що пов'язано з самим функціонуванням суб'єкта державного управління, а зовнішня (зовнішні умови) – це будь-які зовнішні впливи на це функціонування.

Для визначення внутрішніх умов функціонування суб'єкта державного управління застосуємо діяльнісний, процесний, нормативний, інституційний та синергетичний підходи.

За діяльнісного підходу необхідно, насамперед, виходити з того, що у системі суб'єкт-об'єктних відносин державного управління діяльність є основним способом існування як суб'єкта, так і об'єкта державного управління

За такого підходу функціонування суб'єкта державного управління можна представити моделлю, складовими якої є: цілі державного управління – засоби державного управління – процеси державного управління – результати державного управління. Деталізацію цієї моделі наведено у роботі [3, с. 109, 110]. З урахуванням результатів цієї роботи нами встановлено, що до засобів державного управління необхідно віднести:

- знання, вміння, навички персоналу суб'єктів діяльності, що досягається шляхом навчання;
- систему нових обґрунтованих знань, як теоретичне підґрунтя здійснення державного управління;
- методологію практичної діяльності, як засіб її логічної організації, методів і засобів;
- ресурси, як засоби фінансового, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та іншого забезпечення здійснення державного управління;
- технології, як засоби перетворення ідей та ресурсів в бажаний результат;
- професійну (організаційна, адміністративна, фахова) культуру, як засіб здійснення державного управління на досягнутому загальному рівні розвитку такої діяльності.

Також встановлено, що до процесів державного управління необхідно віднести:

- практику, як процес освоєння та перетворення об'єктивної дійсності;
- управління, як процес планування, організації, мотивації, контролю, прийняття управлінських рішень;

– комунікацію, як процес отримання та обміну інформацією, необхідною у процесі здійснення державного управління;

– дослідження, як процес вироблення нових знань.

До результатів державного управління, а воно може бути спрямованим не тільки на об'єкти державного управління, але й на його суб'єкти, необхідно віднести новий стан об'єктивної дійсності як у суспільстві, його певних сферах та відносинах, відповідні нові знання, вміння, рівень розвитку, так й в самій системі державного управління, тобто, фактично, нові умови її функціонування [3, с. 109, 110].

Діяльнісний підхід дозволяє зробити висновок, що функціонування кожного суб'єкта та об'єкта державного управління залежить від численних умов, до яких слід віднести наявність:

- вдалого вибору цілей, що підтримуються провідними політичними силами країни та більшістю населення, а також їх раціонального структурування, що забезпечує виділення пріоритетних з них;
- дотримання закономірностей та принципів суспільного управління, що поширюються й на державне управління, специфічних принципів останнього, а також принципів державної служби, зокрема, принципів законності, політичної, адміністративної та технологічної здійсненності, ефективності та результативності тощо;
- практичного досвіду роботи;
- добре підготовленого персоналу з рівнем знань нових ідей, методології практичної роботи та технологій як управлінських, так і в тій суспільній сфері, управління якою здійснюється;
- необхідних ресурсів та технологій, доступність до них;
- високої професійної культури персоналу та врахування організаційної та технологічної інституційної пам'яті;
- системи сучасних знань як управлінських, так і в тій суспільній сфері, управління якою здійснюється, та її доступність персоналу;
- розвинених комунікацій, в тому числі доступність до електронних мереж, а також сучасного інформаційно-технологічного та комп'ютерного забезпечення;
- можливості проведення сучасних досліджень, або доступу до їх результатів для використання передового досвіду.

Також слід додати, що мають бути створені умови для управлінської роботи – менеджменту як в кожному суб'єкті, так і в кожному об'єкті державного управління, що являє собою соціальну систему, зокрема для виконання управлінських функцій: планування, організації, мотивації, контролю, комунікації та прийняття управлінських рішень.

За процесного підходу, який розкриває процеси функціонування суб'єкта державного управління, останнє можна представити моделлю

лю з такими складовими елементами : планування ® організація ® мотивація ® контроль, що пов'язані між собою функціями прийняття управлінських рішень та комунікації [4, с. 72].

Процесний підхід дозволяє зробити висновок, що функціонування кожного суб'єкта та об'єкта державного управління залежить ще й від інших численних умов, окрім зазначених вище, до яких слід віднести наявність:

- аналітичного забезпечення планування та функціонування (сценарії, прогнози, оцінки, розрахунки);
- обґрунтованої системи організаційних структур для реалізації функцій державного управління на всіх його рівнях з урахуванням специфіки об'єктів державного управління;
- ефективної державної кадрової політики та досконалої системи кадрової роботи, зокрема добору, мотивації праці, підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців;
- сучасної системи контролю – адміністративного, функціонального, фінансового, аудиту;
- необхідної релевантної інформації для прийняття рішень, зокрема з планування, в т.ч. з цілепокладання, структурування цілей та побудови дерева цілей тощо, з програмування, в т.ч. розроблення програм та проектів, проектування, в т.ч. з прив'язки ресурсів до програм і планів.

За нормативного підходу функціонування суб'єкта державного управління має здійснюватися у межах чинних правових законів, норм, правил, регламентів та інструкцій. Чинне законодавство та система інших нормативно-правових актів визначають правові умови функціонування суб'єкта державного управління. Якщо в цій системі є прогалини, ситуаційна невідповідність чинних актів реальній практиці, негармонізованість до вітчизняного законодавства, то можна говорити про невідповідність нормативно-правових умов потребам ефективного функціонування суб'єкта державного управління.

За інституційного підходу функціональному полю суб'єкта державного управління має відповідати інституційна структура, що охоплює певні органи державної влади з певними повноваженнями, а також правила їх взаємодії.

Йдеться про інституційні умови функціонування суб'єкта державного управління, серед яких можна зазначити такі:

- легітимність діяльності;
- відповідність його структури функціям, визначеним стратегією, державною політикою на певну перспективу;

– узгодженість таких функцій з потребами об'єкта державного управління, на який спрямовано його впливи;

– відповідність та достатність його повноважень для реалізації визначених йому функцій;

– виключення збитковості його функцій шляхом недопущення дублювання функцій інших суб'єктів державного управління;

– наявність механізмів координації взаємодії з іншими суб'єктами державного управління, а також органами місцевого самоврядування;

– наявність механізмів контролю за їх діяльністю, в тому числі громадського.

За синергетичного підходу функціонування суб'єкта державного управління можна представити моделлю ієрархії суб'єкт–об'єктних циклів: стратегічні цикли – державно-політичні цикли (цикли державних політик) – програмно-цільові цикли – цикли державного бюджетування тощо.

Висновки. У статті з використанням діяльнісного, процесного, нормативного, інституційного та синергетичного підходів в контексті самоорганізації системи державного управління виділено та ґрунтовно проаналізовано умови її функціонування та розвитку.

На основі цього аналізу чинник «умови» додано до загальних чинників впливу на процеси самоорганізації, а саме до діяльності суб'єкта управління, діяльності об'єкта управління, ідей, технологій та ресурсів. Також виділено чинники впливу на функціонування та розвиток соціальної системи.

Список використаних джерел:

1. Бакуменко В.Д. Визначення базових чинників для дослідження процесів самоорганізації в соціальних системах / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова, С. В. Штурхецький // Завдання державного, регіонального та муніципального управління в контексті нових реалій національного розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (06.04.2012) / За заг. ред. В.К.Присяжнюка, В.Д.Бакуменка, Т.В.Іванової. Т.В.Іванової. – К.: ВПЦ Академії муніципального управління, у 2-х частинах, Ч.2, 2012. – С. 16-20.

2. Умови : визначення терміну. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс] // . – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/розвиток>.

3. Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні : Навчальний посібник [у 2 ч.] / В. Д. Бакуменко // Ч. 1. Теоретико-методологічні засади. – К. ; ВПЦ АМУ, 2010. – С. 163.

4. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури // Пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 1994. – 702 с.

5. Бакуменко В. Д. Фактор самоорганизационной способности развития и подходы к его учету в процессе публичного управления / В.Д. Бакуменко, О.В. Червякова. – Публичное управление, № 1, 2013. – Ереван: Акад. гос. упр. Республики Армения. – С.26-38.

Olena V. Shershnova,

PhD in Public Administration, Senior lecturer The National University of Ostroh Academy (Ostroh, Ukraine);

Johan J. Klinkenberg,

Volunteer of «Working Hands» Project Stitching «Oekroe» (Rijnsburg, The Netherlands)

THE STAKEHOLDERS CONCEPT IN INTERNATIONAL SOCIAL COOPERATION PROJECTS

In the modern form of «Stakeholder concept» is spreading from the middle of the 80th of the XX century, when the light comes out in the work of Robert Edward Freeman, «Strategic Management: Concepts stakeholders» (1984). The author introduces the concept of «interested party» (stakeholder), gives his definition and offers to consider the original model of the firm. R. Edward Freeman's idea is to represent the company, its external and internal environment as a set of interest in the activities of the parties, the interests and requirements of the company which managers should take into account and address.

Stakeholders are the group that can affect or be affected by the achievement of a business's core purpose [1], but in communities' environments we have the same processes. So, the main purpose of this Article is to describe the Stakeholders Concept in International Social Cooperation Projects between Dutch and Ukrainian organizations.

One of the important applications of the Stakeholders theory is the theory of Strategic management. Strategic management as a field of activity aimed at creating and maintaining a sustainable competitive advantage of the organization. This can be achieved actively interacting with numerous groups and individuals, as their support is needed in the implementation of the strategy [3].

Present situation shows us a lot of examples, when we could apply the «Stakeholder concept» in other spheres of communities' social life. For example, there are ten principles of Stakeholder Management. These are from «Managing for Stakeholders» [3, p. 60].

1. Stakeholder interests need to go together over time.

2. We need a philosophy of volunteerism – to engage stakeholders and manage relationships ourselves rather than leave it to government.

3. We need to find solutions to issues that satisfy multiple stakeholders simultaneously.

4. Everything that we do serves stakeholders. We never trade off the interests of one versus the other continuously over time.

5. We act with purpose that fulfills our commitment to stakeholders. We act with aspiration towards fulfilling our dreams and theirs.

6. We need intensive communication and dialogue with stakeholders – not just those who are friendly.

7. Stakeholders consist of real people with names and faces and children. They are complex.

8. We need to generalize the marketing approach.

9. We engage with both primary and secondary stakeholders.

10. We constantly monitor and redesign processes to make them better serve our stakeholders [3, p. 60].

These principles we could implement in practice using example of international social cooperation projects. We should admit that the shortest and comprehensive definition of «Stakeholder concept» gave Bradley Googins, director of the Center for Corporate Citizenship at Boston College. Stakeholders are groups, organizations or individuals that are affected by the company and on which it depends. Usually, we distinguish between two groups of stakeholders: primary and secondary. Primary, have a legitimate and direct impact on the business (inner circle):

- * The owners, customers, employees;

- * Business partners in the supply chain.

Secondary, which have indirect impact on the business (high range):

- 1) Administrations (local and state),

- 2) Competition, and

- 3) Other companies, and

- 4) Investors, and

- 5) Local community, which include:

- * The media,

- * Non-profit organizations, including public and charitable ones;

- * Local activists,

- * Opinion makers.

At the local level, the main stakeholders include the local authority, which itself depends on the business activities (in our case it's charitable actions), customer relationship from which your company depends on its business performance (projects, vision, etc), non-profit organizations that shape public opinion in local community, the media, affecting the local population and the company's reputation. «Stakeholders» actively influence on success of the joint project. Not by chance 72 % of entrepreneurs around

the world recognize that successful businessmen take into account not only the interests of shareholders, but also to the broader stakeholder groups: customers, employees, suppliers and local communities. The percentage in non-profit sector could be almost the same.

Stakeholders form an interdependent system, a kind of «web» that sometimes support the business (or international social cooperation projects) in difficult times, and sometimes, on the contrary, denies the organization its opportunity to act.

Some experience in contacting with primary and secondary groups of Stakeholders at regional level of Ukraine has the Foundation «Oekroe» (The Netherlands), which has complex understanding and vision of international social cooperation projects.

During 2003 activities started with the annual summer camps. Stitching «Oekroe» also provides support whenever children need this, for instance medical or financial support. Under «Child Relief» and «Other Support» you will find some examples. Foundation «Oekroe» only provides Child Relief when it is for 100% certain that the support is well spent. Furthermore in every case one of «Oekroe»'s local trustees is involved. Those and other cases are financed by the «Oekroe» Foundation from surplus funds that remain after the foundation's organized activities have been paid. For all projects of Stitching «Oekroe» the principle is that those are supported for one year [4].

«Working Hands» Project: a number of people indicated they wanted to do something practical 'with their hands' in Ukraine. This activity started in 2007. That year the ground level of a small clinic has been converted into apartments for two foster parent families with 10 children each. During the summer of 2008 the construction started of a toilet facility at a school. In parallel Working Hands replaced the roof at a house destroyed by fire of a disabled widow (emergency relief). Two projects were completed during 2009: part of a small town hall has been converted into a crèche, while at a hospital 4 modern rooms were created at the maternity ward. For 2010 there were again two encouraging projects: a complete refurbishment of a small hospital and the creation of 12 showers at a dormitory of a secondary school. In 2011 a project was started to convert an existing building into a revalidation centre for disabled youngsters. In 2012 two crèches were realized as is the plan for 2013 [4]. In 2013 two crèches and another one joint project were realized as is the plan for 2014.

Via large banners present at the project sites, the local population is informed on the cooperation between Ukrainians and the Dutch. The banner reads «Ukrainians and Hollanders work together to repair this building» (*look at photo*).

Photo of «Working Hands» Project, Letychiv, Ukraine (2013) [2]

Dealing with Ukrainian local communities during these years shows a lot of possibilities for involving some recourse (not only financial but mostly labor power in renovation project, and lobbying, and advocating at local and regional levels) in joint projects. It's interesting to examine the principles from these different national value systems and to see how they compare. What's interesting is how they work so well together. There are areas where workers have a lot in common, and there are areas where they address different concerns yet compliment each other well.

In international social cooperation projects stakeholders may include:

- * Those who are actively involved in the project up and running in it (the project team (Team of «Working hands», sponsors (Dutch people, which supported joint projects but giving money for implementation), steering committee, attracted by a third-party (a lot of special institutions, which give some permission documents for renovation projects), and other);

- * Those whose interests might affect the project and who will benefit from the results (customers (parents and their children), heads of functional departments (Village Counselor, etc) and their employees (for example, kindergarten workers), business partners (other charitable foundations, which are involved in the implementation joint projects), clients (children of age 3-6 years old), communities, etc);

- * Those who are not involved in the project, but who, by virtue of his position or profession, can affect it (foreign and domestic partners, government regulatory bodies, etc.).

Conclusions: so, for increasing community participation in the management of social development on local and regional level we need

complex understanding of successful using the main principles of the Stakeholders theory: we need to create a continuous process flow to bring problems to the surface, and to build projects around motivated individuals, which understand all needs of other stakeholders in international social cooperation projects, for example, between Dutch and Ukrainian organizations.

References:

1. Freeman R. Edward, Strategic Management: A stakeholder approach [Text] / R. Edward Freeman. – Boston: Pitman, 1984. – 92 p.
2. Handen Wapperen 2013 – artikel in de krant van Letychiv (vrijdag 31 mei, 2013) [Electronic source] / Stitching Oekroe. – 2013. – Access mode: http://www.oekroe.nl/nl/artikel_hw_2013.php. – Title from the screen.
3. Managing for Stakeholders: Survival, Reputation, and Success (The Business Roundtable Institute for Corporate Ethics Series in Ethics and Lead) [Text] / R. Edward Freeman, Jeffrey S. Harrison, Andrew C. Wicks. – New Haven: Yale University Press, 2007. – 173 p.
4. Stitching Oekroe's official web-site [Electronic source] / Stitching Oekroe. – Access mode: <http://www.oekroe.nl/nl/home.php>. – Title from the screen.

Частина друга

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Боровська Г. С.,

*к. ю. н., доцент кафедри філософії, політології та юридичної логіки
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ІДЕОЛОГІЧНІ ДОКТРИНИ СОЦІАЛІЗМУ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ МИКОЛИ БЕРДЯЄВА

Принцип ідеологічної багатоманітності, який покладений в основу процесів державотворення в Україні дає підстави для філософсько-правової ревізії самого поняття ідеології, особливо державної ідеології. Саме поняття ідеології на сучасному теоретичному рівні та практичному застосуванні є презумцією обговорення політичними науками та їх теоретиками. Ідеологію визначають як теоретично узагальнену систему поглядів і переконань у суспільстві. Слід погодитися, що існуючі концепції, щодо походження і суті ідеології в цілому, дають об'єктивність і розуміння даного суспільного явища і визначають, що ідеології виконують не лише функцію підтримки існуючого політичного режиму, а й нормативно-орієнтуючу та інтегруючу функції.

Філософсько-правовий вектор є обов'язковим для дослідження будь-якої ідеологічної доктрини, ідеології, ідей в першу чергу і передбачає, ставить за мету дослідити, вивчити, якими методами буде здійснюватися правова регуляція соціально-політичного життя системи, норми і цінності, що складають зміст права, свідомість і поведінку людини, соціуму, що дотримуються, або порушують норми права. [1с.13] Філософсько-правовий метод дає можливість виявляти правові і неправові феномени культурно-історичних реалій досліджуваної політичної системи, в тому числі правовий і неправовий зміст політичної доктрини та ідеології. Суспільно-політичні обставини сьогодення та політичне життя соціуму потребує інспектування ідеологій саме з дотримання норм права. Філософсько-правова генеза ідеологічних доктрин є необхідною для класифікації за функціонуванням норм права і визнання політичної системи правовою або неправовою.

Знаменитий мислитель Микола Олександрович Бердяєв (1874-1948) в своєму творчому доробку аналізуючи політичне життя Радянської Росії згідно дослідження використовує філософсько-право-

вий інструментарій, а саме аналізує цивілізацію, культуру, релігію, мораль, державу в межах яких здійснюється правова регуляція соціального політичного життя Росії.

До уваги слід взяти праці Миколи Бердяєва, а саме: «Самопізнання»; «Нове Середньовіччя» / Роздуми про долю Росії і Європи; «Російська ідея» та «Доля Росії.» В своєму дослідженні «Звернення до соціалізму. Світ революційний. Марксизм ідеалізм» («Самопізнання»). М.О. Бердяєв намагається з'ясувати сутність ідеології соціалізму, марксистські та революційні складові даної ідеології саме з філософсько-правової позиції, наслідком такої позиції було повне несприйняття і непримиренне відношення до владарюючого комунізму, радянського соціалізму.[2с.116]

Персональне, особистісне бачення соціалізму у М.О. Бердяєва складалося, поступово, вихідним концептами слугували права особи, захист соціального та духовного «я», свобода, благополуччя народу та держави. Перша стаття М.О. Бердяєва «Ф.А.Ланче і критична філософія в її відношенні до соціалізму», за висловом самого мислителя мала неабияке значення, оскільки завдяки їй, виникла раціональна переписка з К.Каустським; щодо подальшого теоретичного розвитку марксизму в Росії. Проте зазначає М.Бердяєв, поряд з філософськими обґрунтуванням революційного соціалізму, він не сприйняв тоталітарного марксизму і його боротьба з російськими марксистами набуває гострих форм, його вважали безнадійним «індивідуалістом», не дивлячись на те, що політично, він залишався соціал-демократом доволі лівого відтінку [2, с.123-127].

Праця «Нове Середньовіччя» (Роздуми про долю Росії і Європи), за автобіографічним свідченням мислителя, принесла йому надзвичайну популярність в Європі, через нього, фактично, Європа сприймала російську революцію, історію Росії. Зокрема М.Бердяєв підкреслює, що в радянське соціалістичне будівництво вірити не можна, воно жахливіше радянської розрухи – це система тваринництва («скотоводства» – рос.) застосована до людей.[3, с.59] Радянській соціалізм, за його висловом, має вироджені форми у вигляді диктатури пролетаріату, титанічне панування меншості. Це так званий російський комунізм, який належить до «нового середньовіччя» [3, с.69].

Бачення соціалізму як соціальної і правової системи захисту особи, М.О.Бердяєв намагався зрозуміти в межах філософсько-правової доктрини гуманізму. «Соціалізм двоякий», – підкреслював мислитель, він є «або свобідним суспільством, або новим рабством. Людина є суб'єктом і особистістю. Виправданим може бути соціальний

лад, який це визнає. Найбільш важкою проблемою в соціалізмі він вважав проблему свободи». [4, с.459-460] Проте визнав, що соціалізм, сам по собі ніколи не здійснить досконалого суспільства і рівності. Але все ж, соціалізм можна розглядати як родові поняття, і тоді можливі різні форми соціалізму, зауважує мислитель у статті «Людина і суспільство. Соціалізм». [4, с.461] Пізніше М.Бердяєв зауважить, що «індивідуалістичний соціалізм» є найбільш прийнятних для нього формою соціалізму [2, с.117].

Список використаних джерел:

1. Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І., Філософія права: Підручник для юрид. спец.-тей вищих навч.закладів. – К.:Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472с.
2. Н.А.Бердяєв Самопознание (Опыт философской автобиографии). Москва, «Книга», 1991. – 446с.
3. Бердяев Николай. Новое средневековье. Размышление о судьбе России и Европы. Феникс – ХДС – пресс. Москва, 1991. – 83с.
4. Н.А.Бердяев. Русская идея. Основные проблемы русской мысли XIX века и начала XX века. Судьба России. Москва ООО «Издательство В. Шевчук», 2000. – 541 с.

Бухтатий О. Є.,
завідувачий відділу медіа-комунікацій Адміністрації Президента України,
кандидат наук з державного управління, секретар Національної спілки
журналістів України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ ТА СВОБОДИ СЛОВА В УКРАЇНІ

Проблема знаходження балансу у питаннях законодавчих гарантій «свободи слова», «свободи вираження поглядів і переконань» та дотримання етичних і моральних принципів у комунікативних процесах, а також збалансованого підходу щодо регуляції відносин «суспільної моралі» в системі органів державної влади сьогодні не тільки не втратила актуальності, а й набуває нових ознак та модифікацій.

Не секрет, що спокуса наділення держави моралізаторською функцією вже існувала ще за часів «афінської демократії», та аргументувалася закидами щодо «негативного впливу», «суспільно дезінтегруючої», «шкідливої «та, в значній мірі, «асоціальної» функції масової інформації. Насправді, подібні звинувачення існували практично на всіх «писемних» історичних етапах розвитку людської цивілізації. І саме цей аспект – реакція держави і суспільства на зміни у галузях та технологіях мас-медіа, які в значній мірі формують, транслюють та ретранслюють інформаційні потоки у суспільстві, ставав визначальним у визначенні вектору спрямування, рівня ефективності та гуманістичності державного управління.

Мораль, як соціально-культурний феномен, виступає найбільш авторитетною та дієвою інстанцією, яка має давати адекватні оцінки будь-яким зовнішньо- та внутрішньосуспільним подіям. Здавалось би, ідеї Сократа, Платона, Арістотеля та інших філософів із когорти «грецького чуда» є безнадійно утопічними, але вони й досі перебувають на вістрі наукових та політичних дискусій.

Сучасне позиціонування понять «свобода слова», «свобода вираження поглядів» у правовідносинах більшості європейських суспільств знайшло відображення у положеннях статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], підписаної Урядами-членами Ради Європи від 4 листопада 1950 року, якими визначається право кожного на свободу вираження поглядів. Це право

включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів, а здійснення цих свобод, може підлягати обмеженням або санкціям, що встановлені виключно законом і є необхідними в демократичному суспільстві.

Можна припустити, що саме реалізація принципів індивідуальної свободи у всіх її проявах і різновидах, а також права кожного самостійно визначати свою позицію та брати участь у обговоренні і прийнятті як суспільно-політичних рішень, так і ставлення щодо творів мистецтва є тим каталізатором, який дозволяє винайти необхідний оптимум етики і моральності у суспільстві.

Сучасний італійський історик-медіаєвіст Умберто Еко (іт. Umberto Eco) резонно зауважив, що будь-які заборони або «табу не «проголошуються» шляхом морального чи інтелектуального декрету, табу формується тисячолітнім відстоюванням в темних глибинах колективного підсвідомого (з тих же причин, з яких нейтральна мережа здатна дійти сама по собі до еквілібру). Так, все так, табу не можна призначити, воно само призначається [8, с. 11-12]».

Свобода слова, свобода вираження поглядів і переконань у сучасних демократичних країнах сприймаються як аксіоми, тим не менш це досягнення західноєвропейського лібералізму є не досить захищеним та в будь-який момент можуть відступити перед страхом, який поширюють певні ідеї. В цьому аспекті доцільно зазначити, що у ряді європейських держав проблеми захисту суспільної моралі відносяться до компетенції різних державних, громадських органів.

В Україні проблема захисту суспільної моралі набула законодавчого рівня з листопада 2003 року з прийняттям Закону України «Про захист суспільної моралі», який дав правове визначення поняттю суспільна мораль – «система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість [6]».

Законом передбачено, що державний нагляд за додержанням вимог цього Закону та чинного законодавства у сфері захисту суспільної моралі в межах своєї компетенції здійснюють Міністерство культури України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Державна митна служба України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, а також Національна експертна комісія України з

питань захисту суспільної моралі. Склад комісії затверджується Кабінетом Міністрів України. Її діяльність фінансується з Державного бюджету України (від 4 до 5 млн. гривень щорічно).

Національна комісія є постійним позавідомчим державним експертним і контролюючим органом, який діє відповідно до та чинного законодавства України і є відповідальним за утвердження здорового способу життя, належного стану моральності суспільства, контролює обіг продукції і видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру. Її рішення є обов'язковими для розгляду центральними і місцевими органами влади, засобами масової інформації всіх форм власності, а також фізичними та юридичними особами.

Зазначений аналіз дає підстави стверджувати, що цей державний орган в порушення Конституції України може виконувати функції державного цензора, що по-перше, є неприйнятним у демократичній країні, по-друге, суперечить сучасним стандартам у сфері медіа, а по-третє, дублює функції інших центральних органів виконавчої влади.

І хоча механізм вирішення цієї проблеми було виписано в Указі Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», відповідно до якого встановлювалося завдання вирішити в установленому порядку питання щодо ліквідації Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі [7], у вересні 2013 року він залишився декларативним приписом. Відповідний законопроект, зареєстрований на початку 2013 року, досі не розглянуто Верховною Радою України.

Звичайно, потрібно звернути увагу на певну епізодичність зазначеного рішення та його неузгодженість в процесі подальшого впровадження реформи системи центральних органів виконавчої влади. Насамперед, це пов'язано з остаточною невизначеністю завдань та повноважень відповідних органів державної влади. Водночас очевидно є необхідність розв'язання цієї проблеми, що, в свою чергу, вимагає активізації громадських об'єднань, творчих спілок тощо та продовження реформування системи центральних органів виконавчої влади в частині приведення до загальноновизнаних міжнародних стандартів функції зі здійснення нагляду та контролю у сфері захисту суспільної моралі. Мова йде про диференціювання так званої «моралізаторської» функції держави, віднесеної до компетенції одного державного органу, на відповідні функціональні складові у сфері освіти, інформаційних відносин, культури, захисту здоров'я, правоохоронної діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэзия. Категории. [Текст]/ Аристотель. – Мн. : Литература, 1998. – 1392 с.
2. Кін Джон. Мас-медіа і демократія / Джон Кін ; [пер. з англ. О. Гриценко]. – К. : К.І.С., 1999. – 134 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Текст] / Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – ст. 2371.
4. Куле К. СМИ в Древней Греции: сочинения, речи, разыскания, путешествия ... [Текст] / Коринн Куле ; [пер. с фр. С. Кулланды]. – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – 256 с.
5. Милль Дж. О свободе [Текст] / Дж. Миль ; [Пер. с англ. А. Фридмана] // Наука и жизнь. – 1993. – № 11. – С. 10-15.
6. Про захист суспільної моралі. Закон України від 20 листопада 2003 р. 1296-IV [Текст] // Офіційний вісник України – 2003. – № 52 (частина 1). – стаття 2736.
7. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 [Текст] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 94. – ст. 3334.
8. Эко Умберто. 5 эссе на темы этики / Умберто Эко ; [пер. с итал. Е. Костюкович]. – СПб. : Симпозиум, 2005. – 160 с.

Василик Т. П.,

*аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Національного університету водного господарства та природокористу-
вання, м. Рівне*

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МІЖСЕКТОРАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ БЛАГОДІЙНИМ ФОНДОМ «ЗМІЦНЕННЯ ГРОМАД»

У ХХІ столітті Україна вступила в надзвичайно складний і відповідальний період свого розвитку. Процесами реструктуризації та модернізації економіки були обумовлені нові соціальні виклики нашої держави – подолання бідності, підвищення ролі людського капіталу, запобігання екологічній та демографічній кризі. Актуальні в наш час соціально-політичні та соціально-економічні тенденції значною мірою визначають подальші перспективи України. Одним із дієвих шляхів вирішення окреслених вище проблем повинна стати міжсекторальна взаємодія органів влади, бізнесових структур та територіальних громад, яка передбачає консолідацію різних категорій та груп населення, суттєве підвищення соціалізації особистості, а також чітке визначення реальної ролі суб'єктів партнерських стосунків у суспільному житті конкретного регіону.

Міжсекторальна взаємодія – це особливий тип конструктивних партнерських стосунків кількох секторів (зазвичай, органів влади, бізнесу та громадського сектору), які вигідні як кожній із означених сторін, так і суспільству в цілому. Така взаємодія передбачає значний синергетичний ефект, який досягається шляхом «сумування» різноманітних ресурсів соціального розвитку [3, с. 17].

Міжсекторальна взаємодія, створюючи правила, норми, процедури і механізми для співпраці представників влади, бізнесу та територіальних громад, робить соціальний процес передбачуваним, підконтрольним та керованим. Вона забезпечує його ефективними механізмами узгодження інтересів і цілей. Однак варто зазначити, що взаємодія органів влади, бізнесових структур та територіальних громад є дієвою лише за умови, що вона реалізується на постійній основі та носить системний характер. Базовими принципами такого партнерства вважаються акцент на першочергових інтересах гро-

мадськості, орієнтація на вирішення проблем регіонального характеру, адекватне представництво, соціальний діалог, відкритість та прозорість.

Науковці виділяють п'ять основних механізмів міжсекторальної взаємодії, найбільш адаптованих до сучасних пострадянських інституціональних умов: конкурсні; соціально-технологічні; організаційно-структурні; процедурні та комбіновані [2].

Конкурсні механізми реалізуються, коли представники одного з секторів пропонують ресурси для вирішення конкретної соціальної проблеми представникам інших секторів на конкурсній основі [1, с. 55]. Соціально-технологічні механізми базуються на перспективних соціальних технологіях, створених і апробованих за участю представників трьох секторів. Організаційно-структурні механізми застосовуються, коли різні сектори спільно створюють нову організаційну структуру, якій делегують частину повноважень щодо вирішення соціально-значущих завдань шляхом залучення громадян і громадських організацій за фінансової підтримки з боку влади та бізнесу. Процедурні механізми встановлюють правила співпраці при вирішенні певної групи завдань (без організації конкурсів, без створення нових оргструктур у формі юридичних осіб і без залучення нових технологій) та регулюють процеси обміну різними ресурсами в кожній зі сфер соціального партнерства. І нарешті, комплексні або комбіновані механізми – це спеціальні системи взаємодії, яким притаманні риси будь-якої пари з вищеназваних механізмів.

Благодійний фонд «Зміцнення громад», що діє на території Західної України, має на меті сприяння комплексному розвитку територіальних громад та інститутів громадянського суспільства шляхом активізації та координації зусиль бізнесу, влади та самих громад.

Оскільки діяльність Фонду переважно орієнтована на розвиток сільських громад, він виступає інструментом посередництва між аграрними бізнесовими структурами регіону, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також територіальними громадами сіл і селищ у справі об'єднання зусиль та ресурсів заради розвитку соціальної сфери. Зокрема, працівники Фонду налагоджують ефективну комунікацію із представниками цих трьох секторів, оскільки саме комунікація є запорукою плідної та взаємовигідної співпраці.

Діалог із аграрним бізнесом будується на основі роз'яснення принципів соціальної відповідальності перед орендодавцями. Адже поряд з відновленням ресурсного потенціалу, забезпеченням скоординованої діяльності усіх структурних підрозділів, освоєнням ін-

вестицій, впровадженням інновацій керівникам бізнесових структур необхідно зосередити увагу на формуванні взаємовигідних відносин між суб'єктами господарювання, уникненні соціальної напруги та встановленні партнерських відносин із орендодавцями та населенням територій, в межах яких вони ведуть діяльність.

Системна фінансово-матеріальна допомога сільськогосподарських підприємств, яка здійснюється не в межах примусового державного регулювання, а за власним бажанням аграрних структур, сприяє формуванню їх сприятливого іміджу, підвищенню рівня лояльності територіальних громад, налагодженню стабільних відносин із орендодавцями, укладанню договорів оренди на тривалі періоди.

Історично склалося так, що органи влади в питаннях покращення соціальної сфери намагаються заручитися підтримкою бізнесових структур, які діють на території регіону. В сучасних умовах ця необхідність посилюється також наслідками світової економічної кризи загалом та напруженою соціально-економічною ситуацією в Україні зокрема. Тому Благодійний фонд у своїй діяльності активно сприяє інтенсифікації взаємодії органів влади з аграрними бізнесовими структурами задля підвищення рівня соціального розвитку регіону.

На відміну від більшості благодійних організацій України, які будують свою діяльність на основі закордонного досвіду за схемою «навчання-діяльність», Благодійний фонд «Зміцнення громад» розробив власну модель співпраці з територіальними громадами. В її основі лежить принцип «навчання через діяльність».

Працівники Фонду систематично здійснюють моніторинг та досліджують проблеми соціальної сфери, а також виявляють лідерів територіальних громад, навколо яких утворюються ініціативні групи. Далі шляхом розгляду проектних заявок на отримання фінансово-матеріальної допомоги, які надходять від сформованих ініціативних груп, визначаються нагальні потреби регіону.

З представниками територіальних громад постійно ведеться роз'яснювальна робота щодо специфіки написання проектних пропозицій, пошуку джерел фінансування, формування команди. Також систематично здійснюється моніторинг якості реалізації конкретних проектів.

Увесь процес реалізації проекту: від подання заявки до написання звіту, координується працівниками Фонду. Так, завдяки консультативній підтримці Фонду територіальні громади не лише самостійно залучають кошти для вирішення їх соціальних проблем, а й налагоджують ефективні комунікативні зв'язки із бізнесовими структурами та отримують необхідну кваліфікацію для подальшого парт-

нерства як із вітчизняними, так і міжнародними донорами. Таким чином, Благодійний фонд «Зміцнення громад» сприяє інтенсифікації міжсекторальної взаємодії органів влади, бізнесових структур та територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Кокшарова, А. Межсекторное социальное партнерство как фактор устойчивого развития муниципального образования [Журнал] / А. Кокшарова // Регионология. – Саранск, 2009. – Стр. 50-62.
2. Плотников, А. Межсекторное партнерство как социальная инновация для муниципальной власти России [Электронный ресурс] / А. Плотников // Современные научные исследования и инновации. – Май 2011. – № 1. – Режим доступа к статье : <http://web.snauka.ru/issues/2011/05/404>. – Название с экрана.
3. Якимец, В. Межсекторное социальное партнерство: основы, теория, принципы, механизмы [Книга] / В. Якимец. – Москва : Эдиториал УРСС, 2004. – 384 с.

Ватковська М. Г.,

к.ф.н., проректор, Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Дніпропетровськ

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Процеси глобалізації все глибше проникають у структури сучасного суспільства, наслідком чого виступають ускладнення соціополітичних структур та динамічність усіх соціальних процесів. Державне управління в цьому сенсі не є виключенням. Стрімкі зміни, що пов'язані з процесами інформатизації, до яких слід віднести кардинальне збільшення кількості інформації та скорочення термінів на її отримання та обробку, зниження просторових обмежень, суттєво вплинули на роботу органів державної влади. Однією з тенденцій в державному управлінні початку ХХІ ст. є його глибока трансформація, переосмислення ролі держави в суспільстві та її основоположних характеристик з урахуванням розвитку інформаційного суспільства. «Кризові явища в державному управлінні, побудованому на принципах бюрократії, ієрархічної організації, централізації, єдності керування і адміністрування, які досягли свого апогею в середині минулого століття <...> призвели до необхідності перегляду парадигми державного управління. Різні держави у 80-х роках стали реформувати системи державного керування у відповідності до концепції нового державного менеджменту» [1, с.20]. Саме електронне урядування і виступає потужним елементом модернізованого сектора державного управління.

Сьогодні модернізаційні процеси у державному управлінні пов'язані значною мірою з оновленням змісту, форм та методів роботи на базі новітніх інформаційних технологій. Так, з 2012 року функціонує план дій із впровадження в Україні ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», у межах якого передбачається забезпечення посилення взаємодії органів державної влади та громадськості для забезпечення прозорості державної політики. У цьому провідну роль повинні відігравати інформаційно-комунікаційні технології, зокрема для налагодження діалогу між органами державної влади та громадськістю з використанням інтерактивних методів взаємодії і можли-

© Ватковська М. Г., 2014

востей соціальних мереж [8]. При цьому мова про адекватне задоволення потреб суб'єктів державного управління в цілому.

З огляду на це важливою тенденцією розбудови нової моделі державного управління є розвиток електронного урядування. Адже «<...> впровадження е-урядування в Україні забезпечить якісно новий рівень управління державою та суспільством в цілому, зміцнить довіру до держави та її політики, вдосконалив взаємодію між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадянами та державними службовцями» [9, с. 31].

Необхідно зазначити, що електронне урядування не виступає доповненням чи аналогом традиційного урядування. У Концепції розвитку електронного урядування в Україні зазначається, що під цим терміном у найширшому сенсі розуміється форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [7].

У дослідженні «Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління» [6] декларується розуміння терміну «e-government» не лише як «електронний уряд», а й як «електронне управління державою», тобто використання в органах державного управління сучасних технологій, у тому числі й інтернет-технологій.

У найзагальнішому вигляді під поняттям електронне урядування слід розуміти «<...> спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, яка забезпечує функціонування певних служб у режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування громадян з офіційними установами» [6, с. 8]. Згідно з прийнятими визначеннями в Євросоюзі «<...> електронний уряд базується на застосуванні інформаційних та комунікаційних технологій у державному управлінні в поєднанні з організаційними змінами і новими навичками з метою підвищення якості державних послуг і демократичних процесів» [5, с.26]. Також електронне урядування можна тлумачити як «<...> трансформацію внутрішніх та зовнішніх державних організацій на основі використання можливостей Інтернету, інформаційних та телекомунікаційних технологій з метою оптимізації послуг що надаються, з метою підвищення рівня участі суспільства в питаннях державного управління та вдосконалення внутрішніх процесів» [3].

Ефективність електронного урядування залежить від стабільності системи державного управління, розвитку громадянського суспільства та системи контролю за державою. Можна говорити про те, що електронне урядування виступає певним інструментом, який підсилює принципи державної системи, але не надає їм нових якостей.

Очевидним є те, що потенціал такого електронного урядування з підвищення ефективності роботи органів державної влади практично не має змоги реалізовуватись (це подібно до простого розміщення інформації). Все більше органів державної влади у всьому світі та Україні зокрема усвідомлюють це, що призводить до поступової зміни акцентів при розробці сайтів. Сайт перестає бути лише інформаційним, а стає інструментом двосторонньої комунікації. Цим характеризується друга стадія розвитку електронного урядування, що має назву «інтерактивна взаємодія». На даній стадії у користувачів державного інтернет ресурсу є можливості спілкування з представниками державної влади за допомогою електронної пошти, форуму або чата. Можливим стає завантаження різних документів та формулярів. Прикладами елементів інтерактивної взаємодії може виступати система відповідей на запитання відвідувачів сайту або форуму, частково зараз на такий рівень взаємодії виходить електронне урядування нашої країни.

Сучасний портал органу державної влади являє собою важливий управлінський інструмент. Зокрема більша частина взаємин між державним службовцем та громадянином переходить у віртуальний простір. Наприклад, саме через портал надається більша частина державних послуг населенню. Наявність такої взаємодії характеризується як наступна, третя стадія розвитку електронного урядування – «транзакційна взаємодія». У користувачів з'являється можливість здійснювати одразу декілька державних процедур, спрямованих на зміну приватної інформації у державних та муніципальних інформаційно-технологічних системах. На цій стадії доступним стає електронне надання чи поновлення різноманітних сертифікатів чи дозволів. Таким чином, можна констатувати, що електронне урядування не є тимчасовим проектом – воно є окремою складовою державного управління, що пов'язана з постійним вдосконаленням використання інформаційних технологій. Зокрема, ці тенденції відображені в положеннях: ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», Концепції розвитку електронного урядування в Україні, Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» та інших нормативно-правових актах.

Можна виокремити і четверту стадію розвитку електронного урядування, яку означають як «трансформацію адміністративних процесів». Ця стадія передбачає інтерактивну участь користувачів у прийнятті державних управлінських рішень, у зміні структури державних процедур згідно з потребами громадян. Даний етап розвитку електронного урядування включає усі види взаємодії, «<...> включаючи отримання платежів, що проходять в електронній формі; нові моделі надання послуг через публічно-приватне партнерство» [2]. Також, дослідник стану розвитку електронного урядування в Україні А. Береза зупиняється ще й на п'ятій стадії розвитку електронного урядування, зазначаючи: «V – етап пов'язаності. Уряд перетворює себе в об'єднане ціле, що відповідає потребам громадян через розвиток інтегрованої служби підтримки. Це найбільш просунутий рівень електронного урядування, який характеризується наявністю: горизонтальних зв'язків (між органами державної влади); вертикальних зв'язків (між органами центральної та місцевої влади); інфраструктурних зв'язків та зв'язків між урядом та громадянами» [2].

Не зважаючи на те, що електронне урядування у різній мірі розвивається у багатьох країнах, можна говорити про суттєві диспропорції поміж різними державами та навіть регіонами у сфері інтеграції елементів електронного урядування в управлінський сектор. Сучасний етап розвитку електронного урядування у найбільш розвинутих країнах можна охарактеризувати як настання зрілості, що характеризується отриманням реальних результатів від впровадження електронних проектів. Більш того, все більше держав, що розвиваються вже пройшли другу стадію розвитку, пов'язану з інтерактивною взаємодією. Більш складним є перехід на третю та четверту стадії розвитку. Навіть найбільш розвинені країни поки лише частково використовують потенціал віртуальних транзакцій та надання послуг в режимі он-лайн.

Список використаних джерел:

1. Баранов О.А. Генезис електронного урядування / О.А. Баранов // Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні. – К.: Національний центр підтримки електронного урядування, 2010. – С.19-20.
2. Береза А.В. Стан розвитку електронного урядування в Україні / А.В. Береза; [електронний ресурс]. – режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dip/2009_46/10-8.pdf
3. Данилин А.В. Технологии интеграции государственных информационных систем и организации межведомственного взаимодействия / А.В. Данилин// Информационно-коммуникационные технологии

в освітанні; електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.microsoft.com/rus/government/analytics/integration/default.asp>

4. Електронне урядування в Україні – ефективна влада для мешканців. – К.: ПРООН/ МПВСР, 2011. – 56с.

5. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві / П.С. Клімушин, А.О. Серенок. – Х.: Магістр, 2010. – 312с.

6. Коліушко І.Б. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління / І.Б. Коліушко, М.С. Демкова // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К.: Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. – С. 138-143.

7. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р; [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>

8. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р; [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/220-2012-%D1%80/conv>

9. Семенченко А. Державна політика розвитку інформаційного суспільства: концептуальні засади електронного урядування в Україні / А. Семенченко // Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні. – К.: Національний центр підтримки електронного урядування, 2010. – С.30-31.

Корбутяк В. І.,

к.т.н., доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Національного університету водного господарства та природокористування

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ У ПРОЦЕСІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Прийняття управлінських рішень є основною функцією державної установи. При прийнятті рішень необхідна інформація, яка представляється у вигляді документів. Також у вигляді документів і оформляються самі рішення. І обсяг технічної роботи з документами найчастіше за все настільки великий, що може замінювати основний зміст діяльності.

Основним механізмом організації взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадянами і суб'єктами господарювання, а отже і розвитку демократичного суспільства повинен стати електронний документообіг з використанням електронного цифрового підпису. Впровадження електронного документообороту сприятиме створенню умов для досягнення європейських стандартів якості послуг, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

22 травня 2003 року Верховна Рада України прийняла два Закони: «Про електронні документи та електронний документообіг» і «Про електронний цифровий підпис» [1, 2] однак нерозв'язаними залишаються, зокрема, такі проблеми як відсутність єдиних стандартів та регламентів функціонування системи електронного документообігу; обмеженість можливостей систем електронного документообігу органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Для вирішення вищевказаних завдань важливу роль відіграє автоматизація роботи з документами, що циркулюють в органах влади. Саме автоматизація роботи з документами як складова частина запровадження електронного документообороту має найважливіше значення для підвищення ефективності діяльності як окремих установ, так і системи державного управління в цілому. При цьому:

– зменшуються терміни підготовки і виконання документів;

– створюються і автоматично підтримуються бази (архіви) нормативних і розпорядчих документів;

– зменшується кількість рутинних операцій, працівники одержують можливість зосередитися на вирішенні змістовних задач управління;

– підвищується якість підготовки управлінських рішень;

– зменшується кількість «загублених» документів, місцезнаходження яких невідомо;

– процеси розробки і проходження документів стають інформаційно прозорими і допускають контроль на будь-якій стадії;

– з'являється стимул і можливості для удосконалення структури організації.

Перевід потоків документів в електронну форму та інтеграція їх з Інтернет-порталами дозволить досягти наступних важливих цілей:

– з'явиться можливість повно і об'єктивно інформувати громадян про те, який обсяг послуг, сервісів і соціального забезпечення їм надається;

– громадяни і організації будуть залучені до активної роботи з розробки і реалізації ініціатив і програм законодавчих органів та виконавчих органів влади різного рівня;

– забезпечиться «прозора» і оперативна взаємодія державного органу із суб'єктами господарювання;

– буде досягнута істотна економія часу і коштів (як бюджету, так і суб'єктів господарювання).

Обчислювальна техніка і засоби зв'язку міцно ввійшли в сучасне життя, і подив викликає вже не їхня наявність, а скоріше, відсутність чи недостатньо ефективне використання. Рівень комп'ютеризації комерційних структур і громадян досить високий. Так за даними Держстату та Державної реєстраційної служби користувачів Інтернету у 2000 році в Україні було 200 тис. осіб, а у 2013 уже 22,1 млн. осіб, при чому у сільській місцевості таких користувачів збільшилось на 23 % [3]. Продаж товарів через мережу Інтернет підприємствами роздрібною торгівлі у першому півріччі 2012 року склав 406,7 млн.грн. У першому півріччі 2013 року це показник становив 678,4 млн.грн, що на 67 % більше. Частка підприємств, що мали доступ до мережі Інтернет у 2010 році склала 86,2%, через два роки, у 2012 – 95,1 % – приріст склав майже 10%. Послуги бронювання і продажу квитків на поїзди у 2010 році було 132,5 тис. квитків, у 2011 – 683,9 тис. квитків, а у 2012 році – 2100,0 тис. квитків. Ріст за останній рік склав більше 200 %.

Якщо наведені дані свідчать про зростаючий ступінь оволодіння інтернет-технологіями як бізнесу так і окремими громадянами, то ступінь освоєння електронних інформаційно-комунікаційних технологій органами державного управління, на жаль, є ще досить на низькому рівні.

Досвід використання інструментів е-демократії у практиці урядування насамперед в європейських країнах дає можливість сформулювати переваги та можливості запровадження інструментарію електронної демократії в Україні. Таким чином, е-демократія:

– сприяє підвищенню прозорості діяльності органів влади завдяки використанню сучасних технологій надання громадянам доступу до інформації;

– є своєрідною «школою» демократії і сприяє формуванню у громадян таких навичок, як компетентність і відповідальність, необхідних для забезпечення життєздатності демократії;

– надає додаткових можливостей для побудови та підтримки соціальної солідарності в суспільстві шляхом розвитку соціальних зв'язків між громадянами та групами громадян.

Список використаних джерел:

1. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003р. №852-IV/ – Режим доступу: - <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003р. №851-IV// Закони України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-15> – С.123-158.

3. Розвиток електронної демократії – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/January2010/1.htm>.

Пінчук С. А.,

магістр державної служби, заступник директора ІГСУ НаУ «Острозька академія», м. Острог

УЧАСТЬ ГРОМАДИ У РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА СТАЛОСТІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Забезпечення сталості суспільного розвитку є практично невирішуваним завданням, якщо громадськість не бере активної участі у регулюванні суспільних процесів. І якщо взаємовідносини громадян в середині суспільних груп або між такими групами (за умови, що такі взаємини не зазіхають на права та законні інтереси інших груп чи громадян), то відносили в площині «влада-громадськість» потребують обов'язкового законодавчого врегулювання, адже органи державної влади та органи місцевого самоврядування, на відміну від громадян, згідно ст. 19 Конституції України діють виключно у межах та у спосіб, визначений законом.

Зважаючи на це, розглянемо законодавчо закріплені форми взаємодії влади та громадськості на прикладі законодавчого регулювання діяльності органів місцевого самоврядування.

Згідно закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», безпосередніми формами участі членів територіальної громади у місцевому самоврядуванні є: місцевий референдум, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення.

Закон не встановлює повного переліку форм участі громадян і територіальних громад у місцевому самоврядуванні. Існує цілий ряд законів і нормативних актів, які регулюють питання безпосередньої участі територіальної громади у місцевому самоврядуванні (вибори до органів місцевого самоврядування, про органи місцевої самоорганізації населення, подання звернень та запитів на отримання інформації тощо).

Територіальна громада є суб'єктом права комунальної власності, безпосередньо користується і розпоряджається на власний розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй. Кожен член територіальної громади має право: безпосередньо брати участь у всіх формах

прямого волевиявлення; обирати і бути обраним в органи місцевого самоврядування; бути допущеним до служби в органах місцевого самоврядування; брати участь у прийнятті рішень про дострокове припинення повноважень міської ради, окремих депутатів, міського голови; брати участь у здійсненні контролю за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування у встановлених законом і статутом міста формах; в установленому порядку одержувати копії нормативно-правових актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування, інформацію про діяльність органів і посадових осіб місцевого самоврядування, знайомитися з документами та іншими матеріалами органів місцевого самоврядування; направляти індивідуальні та колективні звернення (скарги, заяви, пропозиції) органам і посадовим особам місцевого самоврядування й одержувати на них відповіді у визначені законом терміни; на особистий прийом посадовими особами органів місцевого самоврядування; ініціювати перегляд чинних нормативно-правових актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування, що суперечать інтересам громади та/або діючому законодавству України; брати участь у створенні органів самоорганізації населення та товариств співвласників багатоквартирних будинків.

Проте, більшість можливих форм участі громадян у здійсненні муніципального управління потребують правового регулювання органами місцевого самоврядування, а деякі, наприклад, про місцеві референдуми – на законодавчому рівні.

Навіть з поверхового аналізу статей Закону, які прописують значені вище форми безпосереднього врядування, можна зробити висновок, що вони мають, в основному, характер правових намірів. Ці положення не дозволяють громадянам в повній мірі брати участь у підготовці та прийнятті рішень місцевою владою, здійснювати контроль за використанням коштів і майна громади. Не дають можливості відслідковувати, як впливають акти, що приймаються органами місцевого самоврядування, на права, свободи, інтереси громадян, на ефективність та прозорість діяльності цих органів. Майже усі вони потребують додаткового нормативного забезпечення на рівні місцевих положень, в яких мають чітко прописуватися механізми реалізації декларованих Законом прав. І такі зобов'язання для органів місцевого самоврядування навіть містяться в Законі. По суті, конкретизація і деталізація порядку виконання норм чинного законодавства з врахуванням місцевих особливостей, а також створення механізмів контролю за діяльністю влади з боку територіальної гро-

мади і окремих громадян є одним з основних завдань відповідних органів місцевого самоврядування.

Практика діяльності місцевого самоврядування показує, що взаємодія між органами місцевої влади та громадськістю відбувається і в інших формах, запропонованих громадою. Такими можна назвати і здійснення місцевого соціального планування за участю цільових груп, і функціонування діалогових груп, заснування фондів розвитку громад тощо. Проте, така неформальна з точки зору законодавства співпраця влади з громадськістю часто наражається на законодавчі обмеження в діяльності органів влади. Для прикладу, результати роботи діалогової групи не є обов'язковими для виконання, чи навіть для розгляду органами місцевого самоврядування, у безпосередня участь місцевої влади у діяльності фонду розвитку громад взагалі заборонена законом.

Не зважаючи на це, місцева влада таки має постійно комунікувати з громадськістю у будь-яких зручних для громадян формах. Більше того, місцева влада має вживати усіх можливих заходів для підвищення громадської активності та створювати додаткові комунікативні майданчики, наприклад в тому числі віртуальні.

Адже відсутність зручних для громади механізмів донесення своєї позиції до влади, навіть внаслідок прогалин законодавчого регулювання ефективної комунікації, призводить до зростання невдоволення громади перебігом поточних суспільних процесів, і як наслідок, призводить до виникнення протестів як крайнього способу донесення думки громади до влади. І чим гостріше громада сприймає ту чи іншу суспільну проблему – тим протест набирає радикальніших форм.

Петрушенко Ю. М.,

к.е.н., доцент, Сумський державний університет, м. Суми

ТЕНДЕНЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІНСТИТУТІВ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розуміння того, що потрібно активно розвивати інститути громадянського суспільства (насамперед громадські організації) і стимулювати жителів громад об'єднуватися для вирішення проблем, які вони не в змозі вирішити самотужки прийшло до української держави досить пізно. Перша Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства була затверджена Розпорядженням Кабінету міністрів України № 1035-р від 21.11.2007 р. і практично не привела до реальних результатів. Її спадкоємцем став Указ Президента України №212/2012 від 24.03.2012 р. «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації». Згідно з цим Указом до кінця 2012 р. у всіх областях України повинні були бути розроблені та затверджені регіональні програми сприяння розвитку громадянського суспільства. Фактично так і сталося за винятком 4-х областей.

На початку 2013 року громадська організація «Український незалежний центр політичних досліджень» провів дослідження щодо включення у 2012 році до відповідних місцевих бюджетів видатків для фінансової підтримки ІГС.

Основні результати дослідження можна представити таким чином:

Усі 27 регіонів мають видатки для підтримки громадських організацій інвалідів та ветеранів; утім, в одному випадку обласний бюджет прямо передбачає підтримку лише організацій ветеранів, без згадки у рядку бюджету про організації інвалідів; у більшості випадків отримувачами такої підтримки є осередки всеукраїнських організацій, які одержують підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України.

16 регіонів здійснюють підтримку проектів щодо молоді: 9 регіонів – підтримку молодіжних та дитячих громадських організацій, ще 7 підтримують проекти всіх типів ГО щодо молоді, дітей та родин;

у двох випадках зафіксовано, що підтримка молодіжних та дитячих ГО здійснюється не шляхом проведення окремого конкурсу, а шляхом підтримки заходів таких ГО (при оформленні таких заходів як заходів структурного підрозділу ОБВ з питань молодіжної політики). Варто відзначити як позитивний приклад підтримку проектів усіх ГО без обмежень за типом для реалізації проектів щодо молоді, дітей, родин: це дозволяє зняти штучні обмеження для участі організацій у відповідній діяльності.

5 із 27 регіонів одночасно передбачили видатки для підтримки молодіжних та дитячих ГО, ГО інвалідів та ветеранів, а також інших типів ІГС (наприклад, у межах програм сприяння розвитку громадянського суспільства чи для реалізації проектів щодо молоді): Івано-Франківська, Миколаївська, Тернопільська, Хмельницька ОДА та м. Київ.

У 18 із 27 випадків місцеві бюджети передбачають видатки одночасно для двох видів ІГС.

Лише у 4 випадках відповідні місцеві бюджети містять видатки для фінансової підтримки лише одного виду ІГС – організацій інвалідів та ветеранів: Севастопольська МДА, Київська, Закарпатська та Вінницька ОДА.

Найпоширенішими випадками підтримки за рахунок регіональних бюджетів інших ІГС є підтримка громадських організацій для реалізації проектів щодо молоді, дітей, родин – 7 випадків, а також підтримка громадських (в окремих випадках – також благодійних) організацій в межах програм сприяння розвитку громадянського суспільства – 6 випадків. Крім того, здійснюється підтримка національно-культурних товариств – 2 випадки. Найменш поширеними є підтримка громадських та благодійних організацій через соціальне замовлення – 1 випадок, а також підтримка громадських об'єднань в окремій галузі (1 випадок підтримки проектів ГО з розвитку туризму).

Підтримка молодіжних та дитячих громадських організацій передбачає

підтримку проектів в усіх випадках (окрім випадків, коли така підтримка не здійснюється та підміняється підтримкою заходів при документальному оформленні таких заходів як заходів структурних підрозділів у справах молоді).

Підтримка організацій інвалідів та ветеранів передбачає підтримку проектів лише у двох випадках (КМДА та РМ АРК), натомість усі інші випадки передбачають інституційну («статутну») підтримку; лише у 8 випадках використання напівконкурентних процедур така

інституційна підтримка пов'язана із визначенням отримувачами підтримки конкретних видів діяльності, на які мають бути використані кошти (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська).

14 регіонів мають «окремі рядки» бюджетів та/або місцевих цільових програм, які безпосередньо передбачають підтримку тих чи інших ІГС соціального спрямування із зазначенням їх власної назви [1].

Можна зробити висновок про наявність цілеспрямованих кроків держави та її бажання стимулювати розвиток громадянського суспільства. Обсяг видатків для абсолютної більшості випадків підтримки ІГС за рахунок коштів регіональних бюджетів демонструє тенденцію до збільшення з 2011 до 2013 року. Наступним кроком має стати моніторинг виконання програм сприяння розвитку громадянського суспільства та ефективності використання фінансових коштів на підтримку ІГС.

Список використаних джерел:

1. Красносільська А. О. Публічні гроші для інститутів громадянського суспільства: скільки, для кого, в який спосіб / А. О. Красносільська. – К. : Укр. незалежн. центр політ. дослідж., 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ucipr.org.ua>.

Петько С. М.,

магістр міжнародної економіки, аспірант КНЕУ імені Вадима Гетьмана, м. Київ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА СУЧАСНОГО СВІТУ

Глобалізація як об'єктивний процес є головною рушійною силою сучасного світу, що не тільки суттєво впливає на економічне життя, але й спричиняє політичні, соціальні та культурно-цивілізаційні наслідки. Ці наслідки все більше відчують на собі практично всі країни світу. Серед них, зокрема, Україна, яка цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано просувається на шляху інтеграції в світову спільноту [2, с. 33].

Якщо глобалізаційні процеси є закономірним розвитком суспільства, то інтеграційні процеси базуються на відповідності розвитку сфер суспільного життя певних країн, що прагнуть до інтеграції (політичне та економічне підґрунття, інфраструктура країн-учасниць та інші чинники).

Суть економічної інтеграції полягає в тому, що національні економічні середовища можуть ефективно співіснувати та розвиватися лише за умови їх міжнародної взаємодії.

Найбільш яскравим прикладом регіональної інтеграції є Європейський Союз – ЄС (European Union – EU), На сьогоднішній день Європейський Союз – це інтеграційне об'єднання 27-ми країн Європи.

Європейська інтеграція визначається як процес політичного та економічного об'єднання європейських держав. Європейська інтеграція характеризується такими взаємопов'язаними процесами як делегація компетенцій щодо політик на наднаціональний рівень для досягнення конкретних результатів політики, а також створення нових політичних інститутів з виконавчою, законодавчою та судовою владою [3, с. 29].

Питання європейського вибору України постало практично одночасно з відновленням її державної незалежності. Результатом європейської інтеграції має стати утвердження в Україні європейських політичних, економічних, соціальних і гуманітарних стандартів, якісне підвищення рівня життя всіх верств суспільства.

Для України рух у напрямку європейської інтеграції – це питання ефективності її включення в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасній світовій економічній та політичній системі.

Варто відзначити, що економічна криза 2008 року стала суттєвим випробуванням для амбітних прагнень Європейського Союзу, проте саме економічна криза надала потужний імпульс для розробки і запровадження стратегії економічного розвитку на другу декаду ХХІ ст. – «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплюючого росту» як потужного інструменту забезпечення зайнятості та сталого конкурентоспроможного зростання на основі знань та інновацій. Для досягнення встановлених цілей Стратегією «Європа 2020» передбачено низку пріоритетних як для ЄС, так й для держав-учасниць напрямів діяльності, або «флагманських ініціатив», серед яких центральне місце замає створення Інноваційного союзу [1].

Модельовання майбутніх трансформаційних процесів в ЄС представлено трьома основними сценаріями еволюції Євросоюзу – «Велика Європа» (ЄС–30-35) припускає одночасне розширення і поглиблення європейської політичної та економічної інтеграції; «Стара Європа» (ЄС–15) – ренаціоналізація і регіоналізація європейської політики; «Ізольована Європа» (ЄС–27) – політика протекціонізму та ізоляціонізму.

Варто зазначити, що фінансово-економічна криза стала поштовхом для інтелектуального та інноваційного оновлення Європейського Союзу, незважаючи на процес стагнації економіки ЄС та посткризові настрої невизначеності [4].

На сьогодні вдосконалення соціально-економічної моделі подальшого розвитку ЄС та структуроване співробітництво в різних конфігураціях ЄС, що враховує суспільні тенденції розвитку ЄС та інших країн світу дасть у підсумку бажаний кумулятивний ефект.

До того ж євроінтеграційні процеси відіграють досить значну роль у розвитку світової економіки і відзначаються багатовекторністю та складністю моделей та геополітичних конфігурацій, що мають свої як переваги, так і недоліки. Вивченню підходів до вирішення проблем економічної конвергенції та удосконалення інноваційної політики ЄС присвячена низка сучасних наукових досліджень: М.Прадїпа, Дж.Фагерберга та Б.Верспагена, Дж. Каульє-Грайса, Л.Кана, Дж.Малгена, Л.Пулфорда та Д.Васконселоса, Е.Хаберта, Дж.Бассета, Г.Андрощука, Р.Еннана, О.Чернеги, В.Білозубенка та ін. Зокрема дослідженню інтеграційного поступу країн присвячені праці таких вчених як Буряк П.Ю., Губський Б.В., Гупало О.Г., Климко

Г.Н, Лук'яненко Д.Г., Новикова, Т.В., Пономаренко О.О., Савельєв С.В., Сиденко В.Р. та ін.

Тому актуальність окресленої проблеми полягає в тому, що аналіз тенденцій та перспектив інтеграційної політики Європейського Союзу розкриватиме майбутні трансформації Європейського Союзу, а також представлятиме місце України в рамках європейської моделі суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Аналітична доповідь: Європейський проект та Україна. – К. : НІСД, 2012. – 64 с.
2. A Roadmap to the autumn 2013 Summit. Brussels, 15.5.2012. JOIN(2012) 13 final [Електронний ресурс] / European Union External Action. –Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/e_pship_roadmap_en.pdf
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels, 6.10.2010, COM(2010) 546 final.
4. Perspectives 2010–2011 pour l'économie européenne // Rev. de l'OFCE. – P., 2010. – № 113. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/documents/prev-euro221010.pdf>.

Руденко О. М.,

д.держ.упр., професор, директор Інституту глобальних стратегій управління НаУ «Острозька академія»

СТРАТЕГІЯ ПАРТНЕРСТВА ЯК ІДЕАЛЬНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Одним з найбільш важливих механізмів забезпечення суспільної стабільності, на нашу думку, виступає існування в державі розвинутого громадянського суспільства, яке сприяє консультативній взаємодії, досягненню соціального партнерства та утвердженню громадянської злагоди. Громадянське суспільство та держава в контексті нашого дослідження розглядаються як рівноправні підсистеми загальної системи суспільного розвитку, що в процесі ефективної взаємодії прагнуть забезпечення суспільної стабільності. Громадянське суспільство, поєднуючи державу з її владно-політичними інтересами та громадськістю, являє собою, як зазначено в сучасному словнику з державного управління, механізм соціальної, або більш широко – суспільної взаємодії [1, с. 32-33]. Суспільна взаємодія, зазначає в своїй роботі [2] Дж.Кін, виникає лише там, де є громадянське суспільство, а отже, обмін думками між громадянами, здатними публічно обирати свої ідентичності, шанувати свої обов'язки в рамках політично-правової структури, яка забезпечує мир між громадянами, добре функціонування уряду, соціальну справедливість та, перш за все, діє відповідно до принципу, що влада має бути підзвітна суспільству.

На нашу думку, громадянське суспільство в якості механізму можна розглядати ще ширше – як найвищу форму взаємодії, тобто соціальне партнерство, в умовах якого держава і громадськість виступають рівноправними суб'єктами управління. В основі такого твердження лежить теза про те, що держава і громадянське суспільство являють собою окремі підсистеми суспільного розвитку, які знаходяться в тісній взаємодії, але не є складовими одна одної.

Фактично влада і громадянське суспільство виступають рівноправними і обов'язковими партнерами в процесі забезпечення суспільної стабільності. Так, як держава прагне розвинутого громадян-

ського суспільства, яке дає їй бачення перспективи щодо суспільного розвитку, так і громадянське суспільство прагне сильної демократичної держави, яка б здійснювала його підтримку, перш за все політичну та законодавчу. Розглядаючи державу і громадянське суспільство як рівноправні підсистеми, можемо констатувати, що для забезпечення стабільності державної влади, а отже державного управління, головним призначенням якого, на думку дослідників [3, с. 33], є підтримка стану стабільності, необхідним є існування громадянського суспільства, яке б інформувало державу про відхилення від бажаного (ідеального) стану, а держава у відповідь, вводила б управляючий вплив для отримання такого стану системи, яке є найбільш близьким до стійкого. Отже, держава повинна стати захисником права для громадянського суспільства, регламентація відносин між інституціями якого вимагає правового забезпечення та охорони держави і, відповідно, зворотного суспільного контролю. Разом з тим, державна влада, виходячи з-під контролю суспільства, водночас втрачає підтримку та захист з боку останнього, який завжди приховується у поведінці великих мас людей, народу. Іншими словами, правова держава відбиває сподівання громадянського суспільства [4, с. 101]. Тобто доцільно говорити не лише про існування взаємозв'язку, а про безумовну взаємозалежність.

Враховуючи те, що прагнучи забезпечення суспільної стабільності державна влада орієнтується на потреби, інтереси та цінності громадянського суспільства, вона відповідно потребує існування сильного опонента, який би здійснював опір неправомірним діям та спрямовував своїми вимогами й потребами діяльність держави в напрямі конструктивного розвитку. Держава здійснює управлінську діяльність орієнтуючись на ідеали громадянського суспільства, а громадянське суспільство відповідно приймає на себе зобов'язання, що йому передбачено суспільним статусом, але натомість вимагає від держави захисту своїх громадських прав [5, с. 59]. Така взаємозалежність може бути ефективною лише в тому випадку, коли буде ґрунтуватися на принципах соціального партнерства, тобто коли державна влада свідомо зможе передати частину своїх функцій громадянському суспільству, стимулюючи тим самим підвищення рівня довіри громадськості до своїх дій, а отже, зниження можливості громадського невдоволення та загострення суспільних конфліктів. Для сучасної України такий варіант є ідеальним, і на сьогодні, на жаль, утопічним.

Список використаних джерел:

1. Управління суспільним розвитком : словн.-довідн. / уклад. : В. Бакуменко та ін.; за заг. ред. А. Михненка, В. Бакуменка. – К. : Вид-во НАДУ. – 2006. – 210 с.
2. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. / Кін Дж. [пер. з англ. О. Грищенко ; літ. ред. О. Грищенко]. – К. : «К.І.С.» / «АНОД», 2000. – 192 с.
3. Бурдов В. Экономическая теория развития общества : в 2 т. / Бурдов В. [под ред. Смолина В.]. – Т.1. – СПб, 2005. – 220 с.
4. Воронов І. Глобалізація і політика : Реалії і перспективи соціальних трансформацій / Воронов І. – К. : Генеза, 2004. – 288 с.
5. Руденко О. Розбудова громадянського суспільства – запорука національної безпеки / О. Руденко // Розвиток людського ресурсу – основа національної безпеки України : Моногр. / М. Мельник (керівник авт. кол.), П. Копка, О. Руденко та ін. – К. : ПоліграфКонсалтинг, 2007. – С. 57-83.

Сквалецкая Ю. Д.,

аспірант 1-ого курсу навчання факультету соціології та права, кафедри політології, соціології та соціальної роботи, НТУУ «КПІ», м. Київ

ГЕНЕЗИС ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИХ ТРАДИЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ АНОМІЇ

Українське суспільство переживає затяжний трансформаційний процес зміни колишніх контурів соціальної системи, який виявляється, зокрема, і у системній кризі. Наслідками цієї кризи є наростання рівня аномії, – зниження рівня системної структурованості, складності і поліфункціональності всієї соціокультурної сфери або окремих підсистем цього комплексу, викликають повну або часткову деградацію даного суспільства як системи. Проблема представлена відсутністю спроб концептуалізації даного явища (аномії) за допомогою аналізу попередніх кризових станів суспільств у різні періоди історії.

Так, актуальність дослідження проблематики полягає в потребі аналізу результатів подій, що відбуваються, в свою чергу, не тільки з точки зору причинно-наслідкового контексту криз, а й соціальні наслідки локальних або глобальних реформувань.

Очікувана наукова новизна роботи може виявитися у тому, що буде запропоновано історико-порівняльний метод до аналізу проблеми соціальної аномії як способу її соціологічного вивчення; використаний системно-синергетичний підхід до визначення системних криз; використаний як методологічний інструмент пізнання суспільного буття метод «ідеального типу» Макса Вебера (у розумінні системи, що розвивається).

Логічно дослідження почати із кризи античного полісу, де вперше було концептуально зафіксовано явище аномії. Тому важливим з огляду на це є аналіз давньогрецького полісу, який являє собою соціальну, політичну і культурну форму, нерозривно пов'язану з певним рівнем розвитку продуктивних сил й світопорядком, який цьому рівню відповідав. Руйнування полісної соціокультурної системи внаслідок територіальної експансії привів до ослаблення консолідуючого впливу полісної системи, формуванню кризового стану, посиленню стану хаосу, наростанню рівня аномії. Однак, так звана творча

сторона, властива кожному хаосу в даному військовому контексті складалася і полягала в екстенсивному розширенні соціокультурної системи полісів за рахунок завойовницьких походів Олександра Македонського. [1; 107]. Можемо сказати, що винятковість кризи поліса, зруйнування першої стародавньої держави як феномена античності полягає в тому, що воно стало першим цілісним явищем в історії західної цивілізації, яке дало передумови аналізу рівня аномії в суспільстві, як такого стану суспільства, при якому значна його частина свідомо порушує відомі норми етики і права, і, відповідно, суспільство безсиле перед кризами в цілому.

Однак, у моменти соціальних криз, коли колишня структура зруйнована, а нова не може відразу встановитися, соціальне середовище несе амбівалентність – деструктивний компонент (прагнення до хаосу – свободи) й конструктивний (центробіжне прагнення до порядку – залежності). Аналіз криз та стан аномії в історії дає можливість передбачити розвиток подій, можливість вплинути на їх розвиток, встановити умови виходу на точку зміни траєкторії системи, визначення тих сил, під впливом яких система пересте прагнути повернутися до попередніх стаціонарних станів і спрямовується до іншого, визначити механізм актуалізації одного із шляхів розвитку системи до точки біфуркації (перелому).

Список використаних джерел:

1. Гафуров Б. Г., Цибукидис Д. И. Александр Македонский и Восток. – М., 1980. – 446 с.

Штурхецький С. В.,

к.держ. упр., докторант Академії муніципального управління, заступник директора Інституту глобальних стратегій управління НаУ «Острозька академія»

ПЕРЕДУМОВИ ПАРТНЕРСТВА У СПІВПРАЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвинуте і потужне громадянське суспільство вважається одним із головних надбань сучасної європейської цивілізації. Власне, саме Старий Світ по праву вважається місцем народження цього концепту, практична реалізація якого, щоправда, іноді швидше та успішніше відбувалася за межами європейського континенту (наприклад, в Америці). Та, як відомо, Україна, незважаючи на свою історичну, ментальну та географічну приналежність до Європи, через низку причин опинилася відірваною не лише від загально континентального політичного та економічного процесу, але й від наукового дискурсу і навіть від елементарних людських контактів.

Формально інституції громадянського суспільства в Україні діяли і за радянських часів – до 1991-го року функціонувала політична партія (одна), працювали профспілки, громадські організації (на кшталт Товариства Червоного Хреста, ДОСААФ тощо), спортивні товариства (на кшталт мереж «Динамо», «Колос»), молодіжні, жіночі, дитячі, військово-патріотичні та інші організації. Тогочасний економічний та політичний устрій, знову ж таки, із суто формального побіжного аналізу, навіть дозволяв і стимулював кооперативний рух і госпрозрахунок, зовнішньоекономічну діяльність підприємств та господарську самостійність місцевих рад. Та насправді усі сфери країни були підпорядковані ідеологічному та політичному диктату партійної верхівки, будь-які прояви вільномумства та громадянської непокори каралися за допомогою державного репресивного апарату, абсолютно підконтрольній судовій гілці влади, формування «правильної» громадської думки забезпечувалося безальтернативними ЗМІ. «Національне питання» замовчувалося і не вирішувалося, місцеve самоврядування та парламентаризм все більше набували ритуального значення, втрати на зовнішньополітичній арені та диспро-

порції економічного розвитку не могли забезпечити стійкості такій соціальній системі і, зрештою, призвели до її руйнації.

Із проголошенням Україною незалежності, молода держава стала перед численними актуальними питаннями розбудови нових економічних відносин, інституцій, формування якісно нового інформаційного та безпекового простору, проблем вибору зовнішньополітичного курсу. Під час вирішення цих проблем водночас виявилася ще інституційна неспроможність існуючих соціальних систем, не-розвинутість і слабкість громадянського суспільства. Відкритість кордонів, окрім різкого збільшення чисельності міжлюдських контактів, призвела до швидкого заповнення культурного та світоглядного вакууму ерзацами західного «маскультуру», про шкідливий вплив якого ще донедавна невтомно розповідали радянські вчені. У результаті старі інституції радянського зразку наповнились новим змістом, а новітні інституції, зберігаючи в чомусь традиційність поглядів своїх творців, ще не набули свого справжнього значення.

Як вказує вітчизняний дослідник І.І.Черленяк, «аналіз історичного розвитку країн свідчить, що соціальні зміни, залежно від фази розвитку цивілізації та етапу розвитку конкретної держави, можуть мати різну форму та зміст» [1, с. 146]. Такі засади, зокрема, дозволили У.Муру розробити [2] класифікацію типових форм суспільних змін – 1) поступового і безперервного зростання; 2) поетапної ступінчастої еволюції; 3) нерівномірного розвитку та непропорційності темпів еволюції складових країни та суспільства; 4) циклічного зростання; 5) багатолінійної динаміки; 6) циклічної без векторної динаміки; 7) логістичного зростання; 8) занепаду відповідно до логістичної кривої; 9) експонентного зростання; 10) експонентного спаду [3, 34-46]. Розроблені західними дослідниками (Д.Лернер, У.Ростоу та інші) моделі модернізації, розглядали, зокрема, лінійну модель [4] модернізації (приймається, що модернізація викликає зміни практично в усіх сферах суспільної поведінки, думки і діяльності, що автоматично тягне за собою процеси структурно-функціональної диференціації); парціальну модель (Д.Рюшмеєр та інші) модернізації, в якій враховується, що традиційні та модернізовані компоненти між собою здатні сплітатися, співіснувати та створювати нові, іноді суперечливі, структури [5].

Очевидно, що застосування парціальної моделі модернізації із визначенням типової форми змін у вітчизняному суспільстві ще потребує детального вивчення, як і потребують додаткового визначення кроки, до яких слід вдатися і громадянському суспільству і інституціям державної влади задля суспільного поступу.

Відсутність вітчизняної традиції та понятійного апарату для пояснення нових суспільно-політичних та економічних явищ, вільний обіг закордонної навчальної і наукової літератури, можливість участі в обмінних та навчальних програмах активної молоді, журналістів, представників НДО та управлінців призвів до різкого оновлення словника. При цьому, вживаючи «модні» слова, ніхто, зазвичай, особливо спочатку не переймався, що його мають зрозуміти, і що цей привнесений західний концепт набуде в Україні такого ж «рідного» значення (на відміну від імпортованого комп'ютера чи ксерокса).

І ця понятійна некомпетентність на рівні базових концептів стосувалася не лише якогось тактичного інструментарію, механізмів та алгоритмів роботи громадських організацій, вона стосувалася світоглядних речей.

Західні діячі, мабуть, відчували ці «труднощі перекладу» і тому виявили неабияку активність щодо проведення різноманітних тренінгів, семінарів і навчальних програм для політичних лідерів, журналістів, представників НДО. Однак і пройшовши навчання, і оволодівши термінологією та інструментарієм, непорозуміння між «нашими» та «їхніми» залишилося. Здавалося б, читали одні книги, сприймали одні тези, говорять одними словами, а результат – інший.

Справа стосувалася глибшого світоглядного рівня пізнання і сприйняття оточуючого середовища. Українці за короткий час незалежності ще не встигли осягнути повністю природні для європейця концепти «партнерства», «соціального діалогу», «відповідальності і підзвітності влади», вільних ЗМІ, індивідуальних прав і свобод, приватної власності, винагороди за працю.

До того ж, були і внутрішні, іманентні причини (в основному, історично детерміновані) того, що інституції громадянського суспільства в Україні вийшли «не такими», як їхні «старші» європейські брати.

І якщо недержавні організації через своє швидке створення становлення, приток нових людей і блискавичне сприйняття закордонних практик мало що зберегли в собі з радянських часів, то такі інституції як профспілки чи політичні партії (в основному, через свій кадровий склад) переборюють радянські стереотипи і донині. У кінці 90-их навіть крилатим став вислів російського прем'єра Віктора Черномірдіна, який чи то із подивом, чи то із погано прихованим невдоволенням констатував сумні реалії партійного будівництва: «Яку партію не створюй, все одно КПРС виходить»,

Окрім радянської спадщини, яка сприяла створенню інституційних покручів в нестійкому вітчизняному громадянському просто-

рі, позбавляла можливості розуміти свого європейського співрозмовника на базовому світоглядному рівні, найбільшою проблемою громадських інституцій (принаймні, на їх думку) було відсутність фінансування та можливостей для залучення серйозних фінансових ресурсів в Україні. Про яке партнерство може йтися, коли ми стоїмо з простягнутою рукою? Насправді не все так драматично. Європі ми потрібні. Причому саме як партнери. А однією із передумов рівноправності-партнерства є спільне розуміння певних засадничих концептів, на основі яких і вибудовується будь-яка співпраця. Відтак, важливим і своєчасним уявляється проведення в українському суспільстві широких інформаційно-просвітницьких кампаній, із залученням НДО, грантових донорів та наукової спільноти. Цільовою аудиторією даних кампаній мають стати на першому етапі як лідери думок суспільства, так і молоде покоління, яке не потребує тривалого періоду для адаптації нових знань у вже вибудованих концептах поведінки та світоглядного сприйняття.

Список використаних джерел:

1. Черленяк І.І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління: Монографія / І.І. Черленяк/. – Ужгород: Ліра, 2010. – 656 с.
2. Черленяк І.І. Модернізаційна модель транзитної держави: альтернативи та проблеми ідентифікації: [Електронний ресурс] / І.І. Черленяк. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Nrzd/2012_2/14.pdf
3. Moore W.E. Social Change Englewood Cliffs / W.E.Moore.- N.Y.: Prentice-Hall, 1974.
4. Lerner D. The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East/ D.Lerner.- New York; London, 1965.- 352 p.
5. Rueschemeyer D. Partial modernization / D. Rueschemeyer// Exporations in general theory in social science:essays in honor of Talcott Parsons/ ed. by J.C.Loubser et al. – N.Y., 1976. – Vol.2. – P.756-772.

Якимчук А. Ю.,
к.е.н., докторант, Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне

ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

За останні десятиріччя в Україні директивні методи управління, що були наслідком колишньої неефективної системи господарювання, остаточно відійшли на другий план. Натомість, у розвинених країнах світу посилюється інтерес до формування і реалізації стратегій економічного, соціального та екологічного розвитку, як засобу об'єднання зусиль приватного і суспільного секторів в досягненні певної мети розвитку національної економіки. Майже всі країни почали процедури розроблення стратегій, які відображають бачення перспектив розвитку національної економіки країни та напрямів роботи місцевої влади щодо сприяння цьому розвитку. Зокрема, посилення негативних тенденцій в системі «людина – навколишнє природне середовище», зумовило необхідність при формуванні стратегій розвитку національних економік враховувати екологічні фактори.

Тому актуальним питанням сьогодення є формування та впровадження еколого-орієнтованої стратегії для національної економіки, за допомогою якої можливе вирішення проблем екологічного і соціально-економічного характеру в їх природному взаємозв'язку. Економічні й екологічні аспекти формування та реалізації стратегій для національних економік було досліджено в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених: Бровдія В.М., Буркинського Б.В., Гринів Л.С., Данилишина Б.М., Кейнса Дж., Круша П.В., Мельника Л.Г., Реймерса М.Ф., Сабадаша В.В., Синякевича І.М., Хвесика М.А. та ін. Проте, відсутність системного погляду на процес формування та реалізації стратегій із врахуванням екологічних факторів розвитку національної економіки, фрагментарність, обмеженість та декларативний характер певних етапів розробки стратегій еколого-орієнтованого розвитку сприяє виникненню екологічних конфліктів, особливо у сфері збереження біорізноманіття, що має глобальний (міждержавний) характер.

© Якимчук А. Ю., 2014

Конфлікт як соціальне явище є поширеною формою взаємодії соціальних суб'єктів у сучасному складному світі: індивідуумів, соціальних груп, етнічних спільнот, держав, їх об'єднань, які мають свої цілі і інтереси. Причинами конфлікту можуть бути політичні, економічні, соціальні, екологічні, культурні, етнічні, релігійні та інші протиріччя. Саме протиріччя (об'єктивні чи суб'єктивні) є основою конфлікту, незважаючи на досить різні підходи до визначення поняття «конфлікт» та неоднозначність його трактування спеціалістами-конфліктологами у науковій літературі і публіцистиці. Найбільш загальний підхід до визначення поняття «конфлікт» базується на розумінні його як протиріччя, а саме – соціального протиріччя [1; 3].

На сьогодні, основними групами чинників, дія яких призводить до зменшення біорізноманіття і, відповідно, до виникнення екологічних конфліктів (ЕК), є [1; 3; 4]:

1) недосконалість механізмів і інструментів ресурсовикористання у ринкових умовах (проблеми ціноутворення на природні ресурси; формування ефективної рентної політики, неефективна ресурсна і секторальна політика, ресурсомісткість експортного потенціалу тощо);

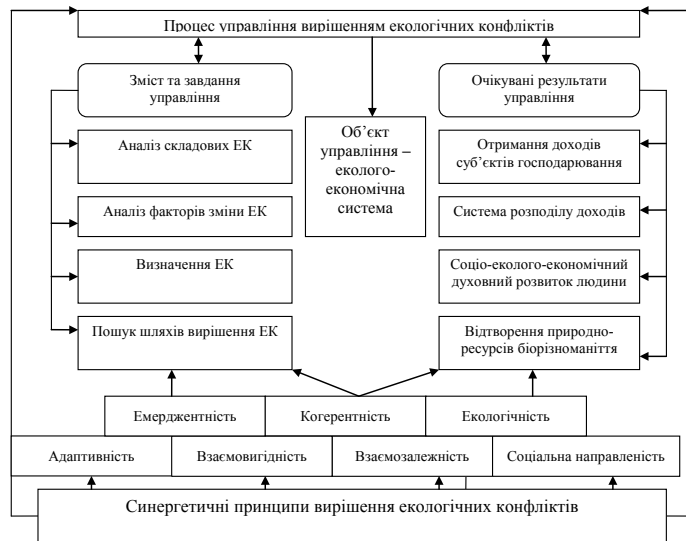
2) неефективність інституційних підходів щодо вирішення проблем збереження біорізноманіття (незбалансована інвестиційна політика, відсутність чіткої стратегічно орієнтованої екополітики, недостатня участь громадських організацій у процесі розроблення і прийняття екологічно важливих рішень тощо);

3) низька ефективність державної політики, у т.ч. міжнародної (проблеми інтеграції національної екополітики до міжнародної, нагальна необхідність розроблення і впровадження ефективних механізмів запобігання ЕК на міждержавному рівні, труднощі із розбудовою мережі екологічних фондів тощо).

Розрізняють такі засоби державного врегулювання ЕК: 1) правові (юридичні): міжнародні угоди, конвенції, акти, меморандуми тощо; 2) політичні: міждержавні угоди, міжурядові комісії, спільні програми, сценарії тощо; 3) інституціональні: нормативи, добровільні угоди, правила, процедури, т. ін.; 4) техніко-технологічні: норми, стандарти, ліміти, переміщення виробництв, модернізація обладнання, залучення новітніх технологій, запровадження прогресивних моделей виробництва і споживання, екологізація виробництва і споживання тощо; 5) економіко-фінансові: тарифне і нетарифне регулювання, субсидування, фінансування, інвестування, фінансова допомога, гранти, компенсація, ін.; 6) торгові: ліцензування, регулювання товаропотоків, обмеження, заборони, ембарго; 7) інноваційно-інфор-

маційні: обмін знаннями, досвідом, навичками, тренінги, навчання, стажування, міжнародна співпраця, екоосвіта, доступ до інформації, обмін базами даних, пропаганда, консультації тощо; 8) громадські: громадські комісії, референдуми, обговорення, дебати, ін.; 9) соціокультурні: створення національних парків (заповідників), територій, що охороняються, спільні традиції, соціальна підтримка тощо [1-4].

На думку Сабадаша В.С. [1] екологічні конфлікти, як «одна із найбільш розповсюджених форм соціального конфлікту» є особливо актуальною проблемою сьогодення у сфері природокористування. Врегулювати ЕК можна шляхом врахування синергетичних принципів в управлінні функціонуванням еколого-економічної системи (ЕЕС). Врахування принципів синергетизму є надзвичайно актуальним у природокористуванні, що може стати важливим при розв'язанні екологічних проблем та формуванні механізмів вирішення ЕК. До синергетичних принципів [2] доцільно віднести такі: а) адаптивності; б) когерентності; в) коеволуційності; г) взаємодоповнюваності; д) взаємозалежності; е) взаємовигідності; ж) емерджентності. Проте пропонуємо такі принципи: емерджентність, адаптивність, когерентність, екологічність, взаємовигідність, соціальна спрямованість (рис. 1).

Рис. 1. Процес управління вирішенням екологічних конфліктів щодо збереження біорізноманіття (адаптовано з В.В. Сабадаш)

На сучасному етапі розвитку еколого-економічних відносин важливим є врахування зазначених принципів при виборі відповідного інструментарію управління ЕЕС для вирішення ЕК. Здебільшого у процесі регулювання соціо-еколого-економічних відносин не простежується синергізм у застосуванні організаційно-економічних інструментів [2; 3]. Найважчий інструментарій в основному спрямований на ті суб'єкти господарської діяльності, які спричиняють негативний вплив на навколишнє середовище.

З метою ефективного управління функціонуванням ЕЕС при вирішенні ЕК постає завдання вибору відповідного інструментарію управління, який би враховував вище зазначені принципи синергізму. Тому у сучасних умовах розвитку ЕК доцільно використовувати інтегрований синергетичний підхід щодо застосування відповідного інструментарію, а також його розширення з огляду на сучасний характер соціо-еколого-економічних відносин. Об'єктивність та важливість такого підходу пояснюються стрімкими темпами розвитку ЕК. Як наслідок відбувається погіршення екологічної ситуації на різних рівнях ЕЕС. Поглибленню ЕК активно сприяють негативні екстернальні ефекти, що формуються на трьох рівнях: у джерелі викидів; у середовищі; на рівні об'єкта. На рівні джерела викидів збиток з'являється «у вигляді додаткових витрат на попередження негативних наслідків; у середовищі – у вигляді додаткових витрат на ліквідацію негативних змін; на об'єкті – у вигляді втрат, збитків, негативних змін» [2; 3; 5].

Вважаємо за доцільне визначення трьох рівнів застосування інструментарію управління ЕК, які дали б змогу ефективно керувати діяльністю суб'єктів еколого-економічної системи. Так, наприклад, на макроекономічному рівні основними напрямками державної політики у цьому питанні, можуть бути пільгові системи оподаткування, пільгове кредитування, створення спеціальних фондів соціо-еколого-економічного розвитку. На локальному (регіональному) рівні економічні інструменти, які будуть застосовуватися для управління ЕК із врахуванням негативних та позитивних екстернальних ефектів, реалізуються у таких формах: нормативно-правовій, фінансово-кредитній та консультаційно-інформаційній. На об'єктному рівні – управління вирішення екологічних конфліктів на рівні організації.

Варто зазначити, що створення ефективної системи управління збереження біорізноманіття можливе за умови застосування кращого міжнародного досвіду розвинених держав світу у поєднанні із національними особливостями, створенням єдиної методологічної

бази формування нормативних показників із їх законодавчим закріпленням, залученням економічних стимулятивних інструментів збереження біорізноманіття (грантів, премій, екодотацій, екокредитів, торгівлі квотами на викиди, впровадження інструментів «зеленої економіки»).

Список використаних джерел:

1. Сабадаш В. В. Екологічні конфлікти і проблеми права власності на ресурс: науково-технологічні аспекти ресурсної безпеки / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 1. – С. 42-51.

2. Дегтярьова І. Б. Врахування екстернальних ефектів при розрахунку синергетичних результатів в еколого-економічних системах / І. Б. Дегтярьова // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 1. – С. 52-62.

3. Sabadash V. Ecological and economic effects and costs in an ecological conflict / V. Sabadash // Экономическая эффективность природоохранной деятельности: теория и практика: Материалы 10-й Междунар. конф. Рос. об-ва экол. экономики, 6-12 сентября 2009 г.; [Под ред. В. Г. Князева, И. М. Потравного, Т. Тамбовцевой]. – М.: «Издательство «Экономика», 2009. – С. 214-215.

4. Мельник Л. Г. Информационное измерение экономики / Л. Г. Мельник // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 3, Т. 1. – С. 59-71.

5. Мельник Л. Г. Учёт синергетических эффектов эколого-экономических систем при формировании стратегий развития территорий / Л. Г. Мельник, И. Б. Дегтярёва // Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость: материалы Второй международной научно-практической конференции, 19-20 мая 2009 г. – Минск: БГЭУ, 2009. – Т. 2. – 2009. – С. 66-67.

ДОВІДКОВА ЧАСТИНА

АНОТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л.

Модернізація як основа створення дієвого публічного адміністрування в Україні

Представлено авторське бачення змісту поняття «публічне адміністрування», розкрито його сутність та обґрунтовано необхідність забезпечення дієвості публічного адміністрування в сучасній державі. Розставлено змістовні акценти відносно поняття «модернізація» та визначено підґрунтя модернізації як стратегії розвитку України сьогодні. Доведено необхідність підвищення дієвості публічного адміністрування засобом реалізації модернізаційних шляхів, що передбачає адміністративну реформу, удосконалення процесу надання публічних послуг, створення кластерів, управління процесами контролю та регулювання при здійсненні публічного адміністрування.

Ключові слова: модернізація, публічне адміністрування, дієвість, публічні послуги, адміністративна реформа.

Бакуменко В. Д.

Альтернативні моделі дослідження на основі діяльнісного підходу в процесах управління суспільним розвитком

Розглянуто низку альтернативних моделей дослідження на основі діяльнісного підходу в процесах управління суспільним розвитком та можливості їх застосування.

Ключові слова: альтернативні моделі, діяльнісний підхід, дослідження, процеси, суспільний розвиток, управління.

Бульба В.Г., Радченко О.В., Федченко О.В.

Інституційні передумови розвитку соціальних функцій держави в Україні

Розглянуто питання ролі держави у формуванні змісту і суті соціальних функцій; досліджено соціальну складову розвитку суспільних відносин і визначено перспективи розвитку держави та її інституцій.

Ключові слова: соціальні функції держави, інституційні передумови реалізації соціальних функцій, соціальна політика.

Головчук О.В.

Функціонування медіа-холдингів у регіонах України

На основі опрацьованих матеріалів проведеного анкетного опитування керівників та журналістів регіональних телевізійних компаній, проаналізовано процеси концентрації засобів масової інформації в різних регіонах України. Досліджено спільні риси та відмінності холдингів, заснованих на економічних інтересах, та холдингів, заснованих на політичних інтересах. Розглянуто питання концентрації ЗМІ, яка не є монополізацією в комерційному сенсі, натомість слугує політичним цілям засновників телевізійних компаній.

Ключові слова: медіа-холдинг, незалежність, концентрація ЗМІ, монополізація ЗМІ, демонополізація, деконцентрація, мережеве партнерство.

Злотнікова Л.М.

Соціальні протиріччя в процесі модернізації

Людина – синергетично структурована система фізичних, психологічних, розумових і моральних компонентів, реалізація їх залежить від соціальних умов. Ці умови складно піддаються формалізації, однак гіпотетично мають вирішальний вплив на ефективність діяльності, служать живильним середовищем для явних і латентних протиріч. У запропонованому форматі ми спробували звернути увагу на деякі соціальні аспекти процесу модернізації виробництва. Невеликий аналіз дозволяє зробити наступні висновки. Досі суспільство, гуманітарна наука і держава перебувають у полоні стереотипів про могутність матеріально – технічної бази. Ще не зроблена жодна серйозна спроба із соціально-філософського осмислення процесу модернізації на основі інноваційних технологій. Необхідно визнати, що тільки суспільствознавче пізнання реальності та моделювання наслідків технологічних перетворень здатні максимально наблизитися до суті людського існування, обґрунтувати цілі та мотиви поведінки людини.

Ключові слова: соціальна реальність, протиріччя, матеріальне багатство, модернізація, соціальні компоненти, мотивація, колективні дії

Кардаш С.Ю.

Які можливості має Україна для формування середнього класу: державно-управлінський погляд

В даній роботі розглянуто актуальні для Української держави питання впливу на процес формування середнього класу. Автор виходить із тієї точки зору, що в перехідних суспільствах, до яких належить і Україна, процес формування соціальних класів цілком залежний від урядової політики. Поснавши теоретичні узагальнення з практикою державно-управлінського впливу на процес формування середнього класу, автор спробував визначити основні напрями реалізації політики формування середнього класу в Україні.

Ключові слова: середній клас, державна політика, перехідне суспільство.

Карпей Т.В., Можаровський В.В.

Модернізація системи управління технічним та економічним розвитком на базі нових комп'ютерних технологій та інноваційною діяльністю на регіональному рівні

Розглянута модернізація системи управління технічним та економічним розвитком виробництв на базі нових комп'ютерних технологій та інноваційною діяльністю на регіональному рівні. Показаний аналіз структури джерел фінансування на наукові дослідження і розробки по Гомельському регіону. Відзначено важливість застосування в процесі інвестицій нових комп'ютерних та інформаційних технологій. Розглянуто приклад застосування програмного комплексу в нафтопереробних галузях Республіки Білорусь

Ключові слова: інвестиції, комп'ютерні технології, регіональний рівень, управління підприємством

Козакевич А.С.

Стратегія розвитку соціальної відповідальності підприємств в контексті сталого розвитку

Розглянуто соціальну відповідальність як новий стратегічний напрям соціального розвитку підприємства. Вивчено форми прояву соціальної відповідальності, їх специфіку, вигоди від неї для суспільства і для самого підприємства, зосереджено увагу на вивченні можливості перетворення соціальної відповідальності в інструмент управління підприємством з метою поліпшення його соціального розвитку.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні перспектив стратегічного соціального розвитку підприємств в процесі впровадження соціальної відповідальності в менеджмент організації.

При підготовці та написанні наукової статті використувалися наступні методи дослідження: загальнонаукові (абстракції, аналізу і синтезу, системного комплексного); традиційні (групування, порівняння, спостереження, опитування) та інші. Як результат дослідження, автором обґрунтовано теоретичні та практичні рекомендації щодо поліпшення соціального розвитку підприємства.

Запропоновано до впровадження створення механізму сприяння розвитку соціальної відповідальності на підприємстві.

Запропоновано нові напрями застосування соціальної відповідальності як складової соціального підприємництва.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що за результатами проведеної діагностики управління соціальним розвитком підприємства запропоновано напрями розвитку соціальної політики на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна політика, соціальне підприємництво, принципи, концепція.

Кундєєва Г.О.

Управління процесами у сфері продовольства

Досліджено процес розподілу у продовольчій сфері країни, а саме розподіл продуктів харчування в залежності від рівня доходу, складу домогосподарств та місця проживання. Визначено напрями соціально економічної політики держави щодо розподілу продовольства.

Ключові слова: продовольча безпека, фізична та економічна доступність продуктів харчування, розподіл продовольства.

Никончук В.М., Наконечний В.О.

Формування перспектив стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні перспектив стратегічного розвитку та формуванні механізму реалізації стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

При підготовці та написанні наукової статті використувалися наступні методи дослідження: загальнонаукові (абстракції, аналізу і синтезу, системного комплексного); традиційні (групування, порівняння, спостереження, опитування) та інші економіко-математичні методи

Як результат дослідження автором для обґрунтування рішень щодо стратегічного розвитку сільськогосподарських

підприємств необхідно, окрім факторів ресурсного забезпечення, враховувати існуючу систему менеджменту на макро-, мезо- і мікро-рівнях управління. Така вимога впливає із системного підходу та взаємозв'язку, взаємодії і взаємозалежності систем управління на названих ієрархічних рівнях.

Ключові слова: потенціал, стратегія, розвиток підприємства, стратегічне управління.

Прокопенко О.В., Омеляненко В.А.

Аналіз основних складових стратегії формування національної інноваційної екосистеми

В статті розглянуто основи підходу о формування інноваційних систем на основі аналогії з екосистемою.

Проаналізовано соціальний контекст концепції «тропічного лісу» та світовий досвід формування інноваційної інфраструктури. Розроблено пропозиції щодо формування екосистеми інновацій на різних рівнях управління.

Ключові слова: екосистема інновацій, високі технології, інститути, інноваційна культура, кластер.

Руденко А.Ф.

Зовнішньополітичні пріоритети українських політичних партій: аналіз передвиборчих програм

Проаналізовано передвиборчі програми політичних партій – учасників парламентських виборів 2012 року. Розглянуто позиції політичних сил щодо ключових питань зовнішньої політики. Автором було розподілено політичні партії за інтеграційним курсом, який декларується у передвиборчих програмах. Встановлено «європейську спрямованість» більшості політичних сил. Зроблено висновки про невідповідність проведення парламентських виборів очікуванням Європи, а отже неготовність партій до реалізації своїх інтеграційних курсів. Як наслідок, констатується декларативність передвиборчих партійних програм.

Ключові слова: політична партія, передвиборча програма, зовнішньополітичний курс, європейська інтеграція, парламентські вибори 2012 року.

Студінський В.А., Студінська Г.Я.

Система управління територіальним брендом: організаційно-економічний аспект

У статті розглядаються актуальні питання організації і функціонування системи стратегії управління брендом тери-

торій, його підтримки та накопичення і примноження власне бренд-капіталу території. Саме останнє дасть змогу мати певні переваги в частині залучення додаткових інвестицій, розширення і покращення соціально-економічної інфраструктури території. Велика роль в цьому аспекті належить територіальним громадам.

Ключові слова: територіальний бренд, бренд-капітал території.

Трубавіна І.М.

Родинно-центричний підхід в соціальній роботі як стратегія розбудови правового соціального суспільства

Стаття розкриває сутність родинно-центричного підходу до соціально-педагогічної роботи з сім'ями в Україні, сім'ю як особливий предмет наукових досліджень і суб'єкт/об'єкт соціально-педагогічної і соціальної роботи в Україні, результати впровадження родинно-центричного підходу в систему соціальної роботи ЦСССДМ України.

Ключові слова: сім'я, права сім'ї, права членів сім'ї, соціально-педагогічна робота з сім'єю, родинно центричний підхід до соціально-педагогічної роботи.

Федоренко А.С.

Участь громад у процесах управління суспільним розвитком і зв'язки з громадськістю в системі державного управління

У статті досліджено роль громад у процесах управління суспільним розвитком та PR-відділів в системі державного управління, шляхи подолання проблеми низького рівня інформаційної відкритості діяльності органів місцевого самоврядування. Обґрунтовується рекомендація щодо внесення відповідних змін до чинного законодавства з метою законодавчого закріплення права громадськості на розробку проектів нормативно-правових актів або визначення неможливості їх прийняття.

Ключові слова: управління суспільним розвитком; державне управління; громадянське суспільство; наблік рилейнз; органи влади; суспільні відносини.

Червякова О.В.

Умови функціонування та розвитку системи державного управління в контексті її самоорганізації

З використанням діяльнісного, процесного, нормативного, інституційного та синергетичного підходів в контексті само-

організації системи державного управління виділено та ґрунтовно проаналізовано умови її функціонування та розвитку.

Ключові слова: державне управління, розвиток, самоорганізація, система, умови, функціонування.

Шершньова О.В., Клінкенберг Й.Й.

Концепція стейкхолдерів для розробки і впровадження міжнародних соціальних проектів

У статті здійснено коротке визначення основних стейкхолдерів нідерландсько-українських соціальних проектів співпраці (у сфері допомоги дітям локальних громад), спираючись на Концепцію стейкхолдерів.

Ключові слова: концепція зацікавлених сторін, стейкхолдери, міжнародна співпраця, міжнародні проекти, громада.

АННОТАЦИИ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л.

Модернизация как основа создания действенного публичного администрирования в Украине

Представлено авторское видение содержания понятия «публичное администрирование», раскрыта его сущность, обоснована необходимость обеспечения действенности публичного администрирования в современном государстве. Расставлены смысловые акценты в отношении понятия «модернизация» и определены предпосылки модернизации как стратеги развития современно Украины. Доказана необходимость повышения действенности публичного администрирования посредством реализации модернизационных путей, среди которых – административная реформа, усовершенствование процесса предоставления публичных услуг, создание кластеров, управление процессами контроля и регулирования при осуществлении публичного администрирования.

Ключевые слова: модернизация, публичное администрирование, действенность, публичные услуги, административная реформа.

Бакуменко В. Д.

Альтернативные модели исследования на основе деятельностного подхода в процессах управления общественным развитием

Рассмотрен ряд альтернативных моделей исследования на основе деятельностного подхода в процессах управления общественным развитием и возможности их применения.

Ключевые слова: альтернативные модели, деятельностный подход, исследования, процессы, общественное развитие, управление.

Бульба В.Г., Радченко А.В., Федченко О.В.

Институциональные предпосылки развития социальных функций государства в Украине

Рассмотрены вопросы роли государства в формировании содержания и сути социальных функций; исследовано социальную составляющую развития общественных отношений и определены перспективы развития государства и его институтов.

Ключевые слова: социальные функции государства, институциональные предпосылки реализации социальных функций, социальная политика.

Головчук О.В.

Функционирование медиа-холдингов в регионах Украины

На основе обработанных материалов проведенного анкетного опроса руководителей и журналистов региональных телевизионных компаний, проанализированы процессы концентрации средств массовой информации в разных регионах Украины. Исследованы общие черты и отличия холдингов, основанных на экономических интересах, и холдингов, основанных на политических интересах. Рассмотрены вопросы концентрации СМИ, которая не является монополизацией в коммерческом смысле, а служит политическим целям основателей телевизионных компаний.

Ключевые слова: медиахолдинг, независимость, концентрация СМИ, монополизация, демонополизация, децентрализация, сетевое партнерство.

Злотникова Л.М.,

Социальные противоречия в процессе модернизации

Название и содержание предложенного материала обусловлено многими причинами. Во-первых, в последние годы ценность гуманитарных наук постоянно снижается. В общественном сознании прочно укоренился стереотип могущества материально-вещественных факторов. Мы не склонны считать, что только многочисленные открытия в физике, химии, математике и других важных науках создали новую цивилизацию. Основным творцом был, есть и будет человек. Во-вторых, поклонение методам естествознания часто носит эмоциональный характер. Методы, приведшие естествознание к высоким результатам, по разным причинам не могут использоваться в полном объеме в изучении человека. Общим методическим фундаментом естествознания выступает постоянство изучаемого объекта. Человек – это динамичный объект научного исследования и практического управления, а также исследователь, производитель и потребитель.

Объявленная политика модернизации общественного производства основана на приоритетах материальных ценностей, возвышении вещиизма и неограниченной гонки за материальным богатством. Человек живет в определенных условиях, исповедует морально-нравственные ценности, создает новую социальную реальность. В жизнедеятельности человека господствует принцип непрерывности. Формирование новых ценности происходит на фоне высокой стабиль-

ности традиционных, таким образом закладываются слабо изученные противоречия.

Человек – синергетически структурированная система физических, психологических, умственных и моральных компонентов, реализация их зависит от социальных условий. Сложно поддаются формализации, гипотетически оказывают решающее влияние на эффективность деятельности, служат питательной средой для явных и латентных противоречий. В предложенном формате мы попытались обратить внимание на некоторые социальные аспекты процесса модернизации производства. Небольшой анализ позволяет сделать следующие выводы. До сих пор общество, гуманитарная наука и государство находятся в плену стереотипов о могуществе материально-технической базы. Пока не предпринята ни одна серьезная попытка по социально философскому осмыслению процесса модернизации на основе инновационных технологий. Необходимо признать, что только обществоведческое познание реальности и моделирование последствий технологических преобразований способны максимально приблизиться к сути человеческого существования, обосновать цели и мотивы поведения человека, причины и механизмы воздействующие на его жизнеспособность в постоянно меняющихся условиях.

Ключевые слова: социальная реальность, противоречия, материальное богатство, компоненты, модернизация, социальные компоненты, мотивация, коллективные действия.

Кардаш С.Ю.

Возможности Украины для формирования среднего класса: государственно-управленческий взгляд

В данной работе рассмотрены актуальный для украинского государства вопрос влияния на процесс формирования среднего класса. Автор исходит из той точки зрения, что в переходных обществах, к которым относится и Украина, процесс формирования социальных классов полностью зависит от правительственной политики. Соединив теоретические обобщения с практикой государственно-управленческого воздействия на процесс формирования среднего класса, автор попытался определить основные направления реализации политики формирования среднего класса в Украине.

Ключевые слова: средний класс, государственная политика, переходное общество.

Карней Т.В., Можаровский В.В.

Модернизация системы управления техническим и экономическим развитием на базе новых компьютерных технологий и инновационной деятельностью на региональном уровне

Рассмотрена модернизация системы управления техническим и экономическим развитием производств на базе новых компьютерных технологий и инновационной деятельностью на региональном уровне. Показан анализ структуры источников финансирования на научные исследования и разработки по Гомельскому региону. Отмечена важность применения в процессе инвестиций новых компьютерных и информационных технологий. Рассмотрен пример применения программного комплекса в нефтеперерабатывающих отраслях Республики Беларусь.

Ключевые слова: инвестиции, компьютерные технологии, региональный уровень, управление предприятием

Козакевич А.С.

Стратегия развития социальной ответственности предприятий в контексте устойчивого развития

Рассмотрены социальную ответственность как новый стратегический направление социального развития предприятия. Изучены формы проявления социальной ответственности, их специфику, выгоды от нее для общества и для самого предприятия. Сосредоточено внимание на изучении возможности преобразования социальной ответственности в инструмент управления предприятием с целью улучшения его социального развития.

Цель исследования заключается в обосновании перспектив стратегического социального развития предприятий в процессе внедрения социальной ответственности в менеджмент организаций.

Как результат исследования, автором обоснованы теоретические и практические рекомендации по улучшению социального развития предприятия.

Предложены к внедрению создание механизма содействия развитию социальной ответственности на предприятии. Практическая значимость исследования заключается в том, что по результатам проведенной диагностики управления социального развития предприятия предложены направления развития социальной политики на отечественных предприятиях.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальная политика, социальное предпринимательство, принципы, концепция.

Никончук В.М., Наконечный В.О.

Формирование перспектив стратегического развития сельскохозяйственных предприятий

Цель исследования заключается в обосновании перспектив стратегического развития и формировании механизма реализации стратегии развития сельскохозяйственных предприятий.

Как результат исследования автором для обоснования решений относительно стратегического развития сельскохозяйственных предприятий необходимо, кроме факторов ресурсного обеспечения, учитывать существующую систему менеджмента на макро-, мезо- и микроуровнях управления. Такое требование вытекает из системного подхода и взаимосвязи, взаимодействия и взаимозависимости систем управления, на названных иерархических уровнях.

Предложены эффективные направления управления стратегическим развитием сельскохозяйственных предприятий. Практическая значимость исследования заключается в том, что за результатами проведения диагностики потенциала предложена стратегия развития сельскохозяйственных предприятий и механизмы ее реализации с учетом альтернативных управленческих решений.

Ключевые слова: потенциал, стратегия, развитие предприятия, стратегическое управление.

Прокопенко О.В., Омеляненко В.А.

Анализ основных составляющих стратегии формирования национальной инновационной экосистемы

В статье рассмотрены основы подхода в формирование инновационных систем на основе аналогии с экосистемой. Проанализирован социальный контекст концепции «тропического леса» и мировой опыт формирования инновационной инфраструктуры. Разработаны предложения относительно формирования экосистемы инноваций на разных уровнях управления.

Ключевые слова: экосистема инноваций, высокие технологии, институты, инновационная культура, кластер.

Руденко А. Ф.

Внешиеполитические приоритеты украинских политических партий: анализ предвыборных программ

Проанализированы предвыборные программы политических партий – участников парламентских выборов 2012 года. Рассмотрены позиции политических сил по ключевым вопросам внешней политики. Автором были распределены политические партии за интеграционным курсом, который декларируется в предвыборных программах. Выявлена «европейская направленность» большинства политических сил. Сделаны выводы о несоответствии проведения парламентских выборов ожиданиям Европы, а, следовательно, неготовности партий к реализации своих интеграционных курсов. В результате, констатируется декларативность предвыборных партийных программ.

Ключевые слова: политическая партия, предвыборная программа, внешнеполитический курс, европейская интеграция, парламентские выборы 2012 года.

Студинский В.А., Студинская Г.Я

Система управления территориальным брендом: организационно-экономический аспект

В статье рассматриваются актуальные вопросы организации организации и функционирования системы стратегии управления брендом территорий, его поддержки, а также накопления и приумножения бренд-капитала территории. Именно последнее дает возможность иметь определенные преференции в части привлечения дополнительных инвестиций, расширения и улучшения социально-экономической инфраструктуры территории. Важная роль в этом аспекте принадлежит и территориальным сообществам.

Ключевые слова: бренд-капитал территории, территориальный бренд

Трубавина И.Н.

Семейноцентрический подход в социальной работе как стратегия развития правового социального общества

Статья раскрывает сущность семейноцентрического подхода к социально-педагогической работе в Украине, семью как особенный предмет научных исследований и субъект/объект социально-педагогической и социальной работы в Украине, результаты внедрения семейноцентрического подхода в систему социальной работы ЦСССДМ Украины.

Ключевые слова: семья, права семьи, права членов семьи, социально-педагогическая работа с семьей, семейноцентрический подход к социально-педагогической работе.

Федоренко А. С.

Участие общин в процессах управления общественным развитием и связи с общественностью в системе государственного управления

В статье исследована роль общин в процессах управления общественным развитием и связи PR отделов в системе государственного управления и пути преодоления проблемы низкого уровня информационной открытости деятельности органов местного самоуправления, путем внесения соответствующих изменений в действующее законодательство с целью законодательного закрепления права общественности на разработку проектов нормативно-правовых актов или обоснования невозможности их принятия.

Ключевые слова: управление общественным развитием; государственное управление; гражданское общество; паблик рилейшнз; органы власти; общественные отношения.

Червякова О.В.

Условия функционирования и развития системы государственного управления в контексте ее самоорганизации

С использованием деятельностного, процессного, нормативного, институционального и синергетического подходов в контексте самоорганизации системы государственного управления выделены и основательно проанализированы условия её функционирования и развития.

Ключевые слова: государственное управление, развитие, самоорганизация, система, условия, функционирование.

Шершнева Е.В., Клинкаберг Й.Й.

Концепция стейкхолдеров для разработки и внедрения международных социальных проектов

В статье подано краткое определение основных стейкхолдеров голландско-украинских социальных проектов сотрудничества (в сфере помощи детям локальных общин), опираясь на концепцию стейкхолдеров.

Ключевые слова: концепция заинтересованных сторон, стейкхолдеры, международное сотрудничество, международные проекты, общество.

SUMMARY IN ENGLISH

Amosov O. Y., Gavkalova N. L.

Modernization as a Basis for Establishing Effective Public Administration in Ukraine

The development of Ukraine in the modern business environment is determined by a complex transformation, from young independent country in the 90th to the country, which in our times claims parity among European countries. We shall add to this structural transformation, modernization at the governmental level that affects the growing influence of institutions that ensure the effectiveness of public administration.

We have presented our own view on the essence of «public administration» notion, its nature and necessity for ensuring the effectiveness of public administration in the modern country. Public administration is a combination of direct interaction among citizens, government and non-government sectors, planning, managing the common affairs of the city and region; it is a relationship that includes official institutions, informal arrangements and synthesized citizen capital. Public administration is the involvement of all interested citizens in the processes at city, district, region, and country levels to exercise their rights, abilities and capabilities to carry out the peoples' power, to make decisions independently and implement public administrative functions, who is a social supervisor that has the ability to self-organization.

We have placed substantial emphasis regarding the notion of «modernization» and identified its foundation as a strategy of Ukraine's modern development. We have proved the necessity to improve the efficiency of public administration by means of implementing modernization ways that provide for: the accumulation of synthesized (human, intellectual and social) capital of the country with its subsequent distribution at the national level (it is the creation of national and regional integrated structures TNCs and clusters, which may include all organizations that provide public services), management of public services to increase their level and disseminate public services among the citizens of society; creation of conditions for the transformation of synthesized capital into geo-economic capital of the country, which should ensure both the effectiveness of creating innovative model of enterprises and socio-economic development of the country with the increasing influence of public administration on social processes; improvement of public administration functions, including social

control and regulation in order to ensure the effectiveness of public administration.

Consideration of presented proposals that contribute to the efficiency of public administration makes it possible to determine strategic directions of country development towards sustainability of its socio-economic configuration through modernization.

Key words: *modernization, public administration, effectiveness, public services and administrative reform.*

Bakumenko V.D.

Alternative models based on the study of the activity approach in the management processes of public development

We consider a number of alternative models of research-based activity approach in managing social development and their possible applications. Having different options (alternatives) general models of lets you use at different stages of managing those that are most suitable for this. Mentioned in the article is based on a model of science-based regulations of management science and proven practice in public administration in Ukraine, confirming their accuracy and adequacy.

Keywords: *alternative models, activity approach, research, processes, social development, management.*

Bulba V.G., Radchenko O.V., Fedchenko O.V.

Institutional Preconditions to Develop State Social Functions in Ukraine

The problems of the state's role in forming the content and essence of social functions; investigated the social component of social relations and identify prospects for the development the state and its institutions.

Problem setting. Complex administrative tasks of social processes in terms of informational society and globalization make it necessary for the power to improve approaches to its mission's implementation. A public administration system within the new context should transform into an innovative mechanism of strategic development.

Recent research and publications analysis. A social component in public processes in the context of global trials was researched by the following scientists: S. Babayev, V. Gaber, Yu. Romanenko, B. Kistyakivskiyi, G. Vdovina, A. Silenko, V. Solovukh, O. Radchenko, O. Kopylenko, and others. The interaction between the power and institutes of civil society when implementing state social func-

tions is being studied by N. Didenko, V. Korzhenko, O. Kryukov, P. Petrovskiy, Ye. Romat, O. Rudenko etc.

Paper objective. The paper objective is to define the content and development tendencies in social relations as well as to determine development perspectives for state and its institutions.

Paper main body. The main social function of a state in the public administration system can be structured into four social functions: a function of social reproductivity; a regulatory function; a function of social defense; a function of stabilization and adaptation. They maintain main trends of a state policy in an organizational way. There are appropriate sub functions to implement these trends. Each social sub function implements certain aim of a state policy. This aim depends upon intrinsic laws of society development, its subjective capabilities and availability of means necessary to implement such an aim. Each social sub function is «responsible» for the implementation of tasks of a certain trend (sub functions of a second level). If a certain social function bears a universal character and while being implemented it influences general public relations then a sub function is a reaction to a certain social phenomenon. It covers certain social groups and intentionally harmonizes their interrelations in the system of common and individual interests' satisfaction.

Nowadays the state plays an important part in formulating the content and essence of social functions. However NGOs and public sentiments influence the activity of administrative agencies when they implement social functions. Social functions and sub functions according to the mission of public administration ensure socio-humanitarian development of the society, become a mechanism of its social reproductivity, and guarantee a political stability and citizens' safety.

Conclusions of the research. The state implements its social functions with the assistance of social institutions of different organizational levels. Public administrations and local self-governments play a special part in this process. Professionalism, skills and creativity of employees working at these bodies are considered to be an important administrative resource for social development.

Keywords: social functions of the state, the institutional pre-conditions of social functions, social policy.

Golovchuk O.V.

Privacy media holdings in the regions of Ukraine

Based on the processed material conducted a questionnaire survey of managers and journalists of regional television companies, analyzed the processes of concentration of media in different regions of Ukraine. Investigated the similarities and differences holdings based on economic interests and holdings, based on political interests. The question of media concentration that is not monopolization in the commercial sense, instead serving political goals of the founders of television companies. We analyze the prospect of monopoly regulation process in the field of television by seeing themselves on the television. We study the situation of regional broadcasters that operate on a network partnership with metropolitan studios. Based on analysis of the survey proved that part of the antitrust action should be measures to ensure transparency in the media market, as well as to prevent unfair competitive practices, as well as the necessary self-protection – voluntary adoption by market information, ideas playing both in economic and in editorial field.

Key words: political culture, the psychological programming, political awareness, information policy, socio-demographic group, recurrence television.

Kardash S.Y.

Opportunities for the formation of the Ukrainian middle class

The topical questions for the Ukrainian state of influence on the process of middle class forming are considered in this work. Author relies on that point of view, that in transitional societies, which Ukraine also belongs to, the process of social classes forming is fully dependent up on governmental politics. Combining the theoretical generalizations with practice of state-administrative influence on the process of middle class forming, author tries to define basic directions of middle class forming realization politics in Ukraine.

Author considers that the process of middle class forming and development belongs to the base social processes of transformation economies. Transitional period, which Ukrainian society is going through now, and intermediate position of personality in it results in the search of new foundations, values and priorities of development, that would guarantee providing its stability.

Middle class growth is not only a result of a positive economic dynamics but also a source of the further permanent economy growth.

ing. The existence of considerable social groupable to perceive and implement innovations and modernizations in all spheres of life is necessary for realization of ambitious long-term aims.

Key word: Middle class, transitional societies, public administration.

Tamara V. Karpey, V.V. Mozharovsky

Modernization of the technological and economic development based on the new computer technology and innovation at the regional level

We consider the modernization of the management of technical and economic development of industries based on new computer technology and innovation at the regional level shows the analysis of the structure of the sources of funding for research and development in the Gomel region. Noted the importance of investment in new computer and information technologies. An example of application software system in the downstream oil industries of the Republic of Belarus

Keywords: Investment, computer technology, the regional level, enterprise management

Kozakiewicz A.

Social development strategy of liability companies in the context of sustainable development

Considers social responsibility as strategic direction of social development. Studied forms of social responsibility, their specificity, the benefits of it for society and for the firm, focuses on studying the possibility of transformation of social responsibility in business management tool to improve its social development.

The purpose of the study is to justify the strategic perspectives of social enterprises in the implementation of social responsibility in the management of organizations.

As a result of the study, the author proved the theoretical and practical recommendations to improve social development.

Proposed to introduce a mechanism to promote social responsibility in the company. The new directions of social responsibility as a component of social entrepreneurship.

The practical significance of the study is that the results of the diagnostic management of social development company invited direction of social policy on domestic enterprises.

Keywords: corporate social responsibility, social policy, social entrepreneurship, principles, concept.

Nikonchuk V.M., Nakonechniy V.O.

Forming of prospects of strategic development of agricultural enterprises

Purpose consists in the ground of prospects of strategic development and forming of mechanism of realization of strategy of development of agricultural enterprises.

As a result of research an author for the ground of decisions it is necessary in relation to strategic development of agricultural enterprises, except for the factors of the resource providing, to take into account the existent system of management on macro-, mezo- and management micro-levels. Such requirement swims out from approach of the systems and intercommunication, co-operation and interdependence of control system. Such requirement swims out from approach of the systems and intercommunication, co-operation and interdependence of control system, on the adopted hierarchical levels.

Effective directions of management strategic development of agricultural enterprises are offered.

Practical meaningfulness of research consists in that as a result of leadthrough of diagnostics of potential strategy of development of agricultural enterprises and mechanisms of its realization is offered taking into account alternative administrative decisions

Keywords: potential, strategy, development of enterprise, strategic management

Prokopenko O.V., Omelyanenko V.A.

Analysis of the basic components of strategy of national innovation ecosystem development

In the article the basics approach to the formation of innovation systems based on the analogy with the ecosystem. Analyzed the social context of the concept of «rainforest» and experience the world of formation of innovation infrastructure. The proposals concerning the formation of innovation ecosystem at different levels of governance.

The process of innovation can be divided into two basic phases: conception and formation stage of commercialization.

At the stage of concept ideas arise, then they are sampled during the experiments, prototypes are developed and proved their efficiency. A key role at the stage of conception play educational system as it provides the necessary fundamental knowledge of innovators. Sufficient funding for an extended period is necessary to develop prototypes and proof of performance ideas. In this respect, an important role in providing long-term financing of innovative

projects – especially those associated with an increased risk of failure, but if successful, could make a significant beneficial impact on society – played by governments and organizations that provide funding.

Step of commercialization of innovations requires recognition by society of ideas that emerged and the performance of which was confirmed at the first stage. For large-scale introduction of ideas necessary business knowledge of investment income, culture, supporting new companies that provides for venture capital, «angels» or other sources of seed funding, a reliable system of patent protection, and legal and regulatory framework that makes it easy to create or eliminate new company.

Necessity of transition to economy of complex evolutionary systems considered. The issues that must be addressed at the national and international level to promote innovative development at various levels should include: innovative person, innovative corporation, innovative territory, national institutions and supra-national environment.

Keywords: ecosystem of innovation, technology, institutions, innovation culture, cluster.

Rudenko A. F. Foreign policy priorities of Ukrainian political parties: the analysis of elective programs

The elective programs of political parties-participants of parliamentary elections 2012 were analyzed. The positions of political forces concerning to foreign policy were considered. The purpose of the article was to find out the specifics of the foreign policy priorities of political parties, which have been declared in the programs of the parliamentary election campaign in 2012.

The unsolved problem of choice of the foreign policy of Ukraine and the lack of consensus in the society about the integration course of the state makes it necessary to have the section in the electoral party program about the foreign policy positions of a particular political party. It is necessary for distinguishing from other political forces and the identification for electors in election campaign.

The political parties were divided for integration course, which was declared in their election programs by author. The political parties were divided into: the pro-Western political parties; the pro-Russian political parties; the political parties, which were declared full independence and non-alignment in international relations; the political parties, which have not disclosed their foreign policy priorities in their election programs.

«European orientation» of most political parties was identified. International assessment of the parliamentary elections in Ukraine in 2012 was analyzed in the context of the research problem. Election is an indicator of democracy and the socio-political development of the state for Europe Ukraine's readiness to cooperate. Conclusions about the discrepancy parliamentary elections to expectations of Europe, and therefore impossibility of parties to realize their integration courses be presented. The lack of competitiveness of foreign policy issues in the election programs was underlined. As a result, declarative of elective party programs in Ukraine was started.

Key words: political party, elective program, foreign policy, European integration, the parliamentary elections of 2012.

Studinski V.A., Studinska G.Y.

Control system by a territorial brand: organizational-economic aspect

In the system of market relations began to play an active role territorial aspect. In particular, this applies to both individual settlements and territories (regions, provinces, districts, historic complexes). On the one hand the territory are objects that attract investment and it contributes to positive economic development dynamics and on the other – helps to improve social and economic infrastructure and the improvement of living conditions. In addition, the actual area can serve as cultural centers (centers), which is attractive in the tourism sector and create an overall positive image of the area (locality) and generate the appropriate image in the potential and actual consumers of goods and services.

In broad terms under the brand understands their own image, trade plus a set of emotional feelings, attitudes, complex ideas, long-term program – a name, term, design, symbol or any other characteristic that identifies the product or service manufacturer or retailer who is different from those offered by others. Brand – a marketing term that symbolizes the embodiment of complex information associated with a particular product or service. Typically, this complex includes the name, logo and other visual elements.

The most challenging aspect of brand building system area is to establish a reliable, consistent and clear communication with the circuit with numerous agents, or as they are called (stakeholders) and target audiences. It is believed that the brand is good, provided that it is established for ever. On the one hand it is true, especially when it comes to brands territories. So you can put in

brand building long-term goal, as most experts are coming to believe that the brand – is an important strategy of the organization (area), and some emphasize the brand and has its own development strategy. The category of long-term («eternal») brands in the first place belongs to the territory or settlements, monuments (historic sites) and people.

Need a strategy for continued support of the respective brand. Stability requires brand site for direct proof of his confidence internal (community) and external customers (residents of other areas). At the same time the brand has to adapt and modernize, that is, it must be in a constant state of transformation and requires support. The main core of the brand (eg, landmarks) should be protected at any cost. Brand Manager, whose role is the local government (municipality) should not be treated to the core brand as something frozen in time and space. Here comes the turn and brand strategy brand management, ongoing analysis of competition and the environment.

Key words: .....

Trubavina I.N.

A family-centred approach in social work as a social development strategy of the legal society

Theoretical and methodical bases of social and pedagogical work with a family are given in the research. It is stated that a family is an object of social pedagogics and is able for socialization and development. It is proved that a modern Ukrainian family is in a crisis. A family-centred approach to social and pedagogical work with a family is scientifically grounded. According to this approach protective and security function of a social educator is of prior importance. Social and pedagogical work protects the rights of a family in the society and the rights of family members in a family. This work ensures family socialization and development, overcoming of the family crisis, solving of current life problems. Social and pedagogical work with a family is a subsystem of social work in social service centres for a family, children and youth and is directed at solving family problems.

Key words: family, family rights, family members rights, social and pedagogical work with a family, family-centred approach.

Fedorenko A.S.

Participation of communities in the processes of public development management and public relations in the system of public administration

The article studies the role of communities in processes of public development management and PR relations of departments in the system of state administration. At the present stage PR is perceived as an element of state administration due to the fact that public relations departments use practical and technological scientific techniques. Effective PR services are essential for efficient relations with local communities in the modern period. They will be assigned two main tasks: – to educate the public in activities of governmental institutions, ensuring a favorable climate for implementation of governmental programs; – to inform representatives of public authorities and other persons, who make decisions, about existing and potential reaction of the public to the policies, which are being implemented or are intended to be implemented.

The article suggests ways for overcoming the problem of low level of informational openness of local bodies' activities by correspondingly modifying the current legislation in order to legally secure the right of the public for developing drafts of normative and legal documents or justifying the impossibility of their acceptance.

Keywords: public development management; state administration; civil society; public relations; bodies of power; social relations.

Chervyakova O.V.

Conditions for the functioning and development of public administration in the context of him self-organization

With the use of activity, processing, normative, and sinergistical approaches in the context of self-organization of the system of state administration it is selected and its operating and development conditions are thoroughly analysed.

Keywords: state administration, development, samoorganizaciya, system, terms, functionings.

Olena V. Shershnova, Johan J. Klinkenberg

The Stakeholders Concept in International Social Cooperation Projects

The article considers the key stakeholders in Netherlands-Ukrainian social projects of cooperation (in the field of assisting children to local communities), based on the «Stakeholders concept».

Keywords: «Stakeholders concept», Stakeholders, international cooperation, international projects, community.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Амосов Олег Юрійович, доктор економічних наук, професор, Перший заступник директора Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, м.Харків, Україна

Бакуменко Валерій Данилович, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління, м. Київ, Україна

Боровська Галина Стахівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії, політології та юридичної логіки Львівського державного університету внутрішніх справ, м.Львів

Бульба Володимир Григорович, доктор наук з державного управління, декан факультету підготовки магістрів державного управління, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, м.Харків, Україна

Бухтатий Олександр Євгенійович, кандидат наук з державного управління, завідувачий відділу медіа-комунікацій Адміністрації Президента України, секретар Національної спілки журналістів України, м.Київ

Василик Тетяна Павлівна, аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне

Ватковська Марина Григорівна, кандидат філософських наук, проректор, Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Дніпропетровськ, Україна

Гавкалова Наталія Леонідівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет, м.Харків, Україна

Головчук Оксана Василівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи Карпатського інституту підприємництва Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», м.Хуст, Україна

Злотнікова Лідія Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, Білоруський торгово-економічний університет споживчої кооперації, м.Гомель, Білорусь

Кардаш Сергій Юрійович, викладач кафедри політології Національного університету «Острозька академія», аспірант кафедри

політичних наук та філософії Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Карпей Тетяна Вікторівна, кандидат технічних наук, доцент доцент, Гомельський державний університет ім.Ф.Скорини, м.Гомель, Білорусь

Козакевич Антоніна Станіславівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

Корбутяк Віктор Іванович, кандидат технічних наук, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне, Україна

Кундєєва Галина Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Національний університет харчових технологій, м.Київ, Україна

Klinkenberg Johan J., Volunteer of «Working Hands» Project Stitching «Oekroe» (Rijnsburg, The Netherlands)

Можаровський Валентин Васильович, доктор технічних наук, професор, Гомельський державний університет ім.Ф.Скорини, м.Гомель, Білорусь

Наконечний В'ячеслав Олександрович, студент-магістр II року навчання кафедри менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

Никончук Вікторія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

Омельяненко Віталій Анатолійович, аспірант кафедри економічної теорії, Сумський державний університет м.Суми, Україна

Петрушенко Юрій Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, докторант Сумського державного університету, м.Суми, Україна

Петько Станіслав Михайлович, магістр міжнародної економіки, аспірант КНЕУ імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

Пінчук Сергій Андрійович, магістр державної служби, заступник директора ІГСУ НаУ «Острозька академія», м.Острог

Прокопенко Ольга Володимирівна, доктор економічних наук, професор, Сумський державний університет, м.Суми, Україна

Радченко Олександр Віталійович, доктор наук з державного управління, професор кафедри державної служби, адміністрування та управління, Луганський державний університет ім. Т.Шевченка, м.Луганськ, Україна

Руденко Анна Федорівна, магістр політології Донецького національного університету, м.Донецьк, Україна

Руденко Ольга Мстиславівна, доктор наук з державного управління, доцент, директор Інституту глобальних стратегій управління Національного університету «Острозька академія» м.Острог, Україна

Сквалєцкая Юлія Дмитрівна, аспірант 1-ого курсу навчання факультету соціології та права, кафедри політології, соціології та соціальної роботи, НТУУ «Київський політехнічний інститут», м.Київ, Україна

Студінський Володимир Аркадійович, доктор історичних наук, кандидат економічних наук, професор кафедри політичної економіки, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В.Гетьмана, м.Київ, Україна

Студінська Галина Яківна, кандидат економічних наук, директор Науково-дослідного навчального центру «ПринцепС», м.Київ, Україна

Трубавіна Ірина Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, м.Луганськ, Україна

Федоренко Анастасія Сергіївна, аспірант кафедри фінансів Донецького Державного Університету Управління, м.Донецьк, Україна

Федченко Ольга Володимирівна, аспірант кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м.Харків, Україна

Шершньова Олена Володимирівна, старший викладач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, кандидат наук державного управління, Національний університет «Острозька академія», м.Острог, Україна

Штурхецький Сергій Володимирович, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, кандидат наук державного управління, заступник директора Інституту глобальних стратегій управління Національного університету «Острозька академія», м.Острог, Україна

Червякова Ольга Володимирівна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри державного управління Національного університету біоресурсів і природокористування України, м.Київ, Україна

Якимчук Аліна Юрївна, кандидат економічних наук, доцент, докторант Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне, Україна

ВИДАННЯ

ІНСТИТУТУ ГЛОБАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ Національного університету «Острозька академія»

Серія «Громадянське суспільство»

Практикум із журналістської етики [Текст]: Навчальний посібник / Передм. В.П. Мостового. – В.Ф. Іванов, С.В. Штурхецький. – Під ред. В.Ф. Іванова. – Острог: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – -320 с. (Серія «Громадянське суспільство», Випуск 1).

Пінчук С.А. Безпосередня участь громадян у місцевому самоврядуванні: вітчизняна практика і перспективи [Текст]: монографія / С.А. Пінчук. – Острог: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – -176 с. (Серія «Громадянське суспільство», Випуск 2).

Соціально-інформаційні процеси в державному управлінні та місцевому самоврядуванні [Текст] / матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22 лютого 2012р., м. Острог). – Острог: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 116 с. (Серія «Громадянське суспільство», Випуск 3).

Європейська інтеграція України : сучасні наукові дослідження і розробки / В.Д.Бондаренко, Д.В.Вітер, Л.І.Загайнова, О.М.Руденко, С.В.Штурхецький та ін.; за заг.ред. І.Д.Пасічника, О.М.Руденко. – Острог, ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 66 с. – Додатки : Диск «Європейська інтеграція України». (Серія «Громадянське суспільство», Випуск 4).

Прасюк О. В. Електоральна громадська думка в Україні: сутність, детермінанти поставання та шляхи посилення дієвості : [монографія] / О. В. Прасюк. – Острог: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 180 с. (Серія «Громадянське суспільство», Випуск 5).

Інституційні механізми розширення партнерських зв'язків України з країнами ЄС у соціогуманітарній сфері : [зб. наук. пр. Інституту глобальних стратегій управління / за заг. ред. І. Д. Пасічника, О. М. Руденко]. – Острог, ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 156 с. – Додатки: Диск «Інституційні механізми розширення партнерських зв'язків України з країнами ЄС у соціогуманітарній сфері» (Серія : «Громадянське суспільство» Вип. 6)

Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи: [Монографія] / за заг. ред. О.М. Руденко, С.В. Штурхецького]. – Острог, ІГСУ, Видавництво НаУ «Острозька академія», 2013. – 328 с. – (Серія : «Громадянське суспільство» Вип. 7).

Серія «Медіа-текст в системі культури»

Бондарчук Я.В. Шість днів творення світу (синтез релігійних та наукових концепцій): [монографія] / Я.В.Бондарчук. – Острог, ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 152 с. (Серія «Медіа-текст в системі культури». Випуск 1).

Онлайнова журналістика: специфіка, завдання, аудиторія: [Зб. наук. допов.] / Передм. та впорядк. В.М.Назарук. – Острог, ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 136 с. – Додатки: Диск «Матеріали україно-польського науково-практичного семінару 6-7 лютого 2013 р.». (Серія «Медіа-текст в системі культури». Випуск 2).

Ознайомитися із цими та іншими виданнями, сконтактувати із співробітниками ІГСУ НаУ «Острозька академія» можливо за веб-адресою www.facebook.com/igsu2012

ЗМІСТ

Частина перша. НАУКОВІ ДОПОВІДІ

<i>Амосов О.Ю., Гавкалова Н.Л.</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА СТВОРЕННЯ ДІЄВОГО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ	4
<i>Бакуменко В. Д.</i> АЛЬТЕРНАТИВНІ МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ОСНОВІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ	10
<i>Бульба В.Г., Радченко О.В., Федченко О.В.</i> ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ	18
<i>Головчук О. В.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДІА-ХОЛДІНГІВ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	31
<i>Злотникова Л. М.</i> СОЦІАЛЬНІ ПРОТИВОРЕЧІЯ В ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ	38
<i>Кардаш С. Ю.</i> ЯКІ МОЖЛИВОСТІ МАЄ УКРАЇНА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ПОГЛЯД	47
<i>Карпей Т.В., Можаровский В.В.</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТЕХНІЧЕСКИМ И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ НА БАЗЕ НОВЫХ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ	53
<i>Козакевич А. С.</i> СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	59
<i>Кундєєва Г. О.</i> УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬСТВА	63
<i>Никончук В. М., Наконечний В. О.</i> ФОРМУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	72

<i>Прокопенко О. В., Омеляненко В. А.</i> АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЙ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ	76
<i>Руденко А. Ф.</i> ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: АНАЛІЗ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ	85
<i>Студінський В. А., Студінська Г. Я.</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ БРЕНДОМ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ	92
<i>Трубавіна І. М.</i> РОДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	99
<i>Федоренко А. С.</i> УЧАСТЬ ГРОМАД У ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ І ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	108
<i>Червякова О. В.</i> УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЇЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ	117
<i>Olena V. Shershnova, Johan J. Klinkenberg</i> THE STAKEHOLDERS CONCEPT IN INTERNATIONAL SOCIAL COOPERATION PROJECTS	123
Частина перша. НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ	
<i>Боровська Г. С.</i> ІДЕОЛОГІЧНІ ДОКТРИНИ СОЦІАЛІЗМУ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ МИКОЛИ БЕРДЯЄВА	129
<i>Бухтатий О. Є.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ ТА СВОБОДИ СЛОВА В УКРАЇНІ	132
<i>Василик Т. П.</i> ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МІЖСЕКТОРАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ БЛАГОДІЙНИМ ФОНДОМ «ЗМІЦНЕННЯ ГРОМАД»	136

<i>Ватковська М. Г.</i> УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	140
<i>Корбутяк В. І.</i> РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У ПРОЦЕСІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	145
<i>Пінчук С. А.</i> УЧАСТЬ ГРОМАДИ У РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ОBOB'ЯЗКОВА УМОВА СТАЛОСТІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	148
<i>Петрушенко Ю. М.</i> ТЕНДЕНЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІНСТИТУТІВ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	151
<i>Петько С. М.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА СУЧАСНОГО СВІТУ	154
<i>Руденко О. М.</i> СТРАТЕГІЯ ПАРТНЕРСТВА ЯК ІДЕАЛЬНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	157
<i>Сквалєцкая Ю. Д.</i> ГЕНЕЗИС ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИХ ТРАДИЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ АНОМІЇ	160
<i>Штурхецький С. В.</i> ПЕРЕДУМОВИ ПАРТНЕРСТВА У СПІВПРАЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	162
<i>Якимчук А. Ю.</i> ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ	166
ДОВІДКОВА ЧАСТИНА	
АНОТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	172
АННОТАЦІЇ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	179
SUMMARY IN ENGLISH	186
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	196

Серія «Громадянське суспільство». Випуск 8.

Наукове видання

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ:

Пасічник І. Д., доктор психологічних наук (*співголова редколегії*);

Бакуменко В.Д., доктор наук з державного управління;

Вербець В.В., доктор педагогічних наук;

Зайцев М.О., доктор філософських наук;

Кралоук П. М., доктор філософських наук;

Руденко О.М., доктор наук з державного управління (*співголова редколегії*);

Юськів Б.М., доктор політичних наук;

Штурхецький С.В., кандидат наук з державного управління (*відповідальний секретар*).

Управління суспільним розвитком: глобальні виклики та альтернативи [зб. наук. пр. Інституту глобальних стратегій управління / за заг. ред. О. М. Руденко, С.В.Штурхецького]. – Острог, ІГСУ, Видавництво НаУ «Острозька академія», 2014. – с. – (Серія : «Громадянське суспільство» Вип. 8).

*Під час підготовки збірника наукових праць
було використано матеріали Другої щорічної науково-практичної конференції
за міжнародною участю (м.Острог, 4-6 жовтня 2013 р.)*

*Оргкомітет Другої щорічної науково-практичної конференції за міжнародною участю
висловлює щиро вдячність Фонду Віктора Матчука за надану допомогу*

*Оргкомітет також щиро вдячний Фонду Богдана Гаврилишина за підтримку заходів
в рамках проекту «Громадянське суспільство розпочинається сьогодні» (керівництво
проекту – ГО Українсько-польське товариство ім.Томаша Падури)*

Збірник наукових праць

**УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ:
глобальні виклики та альтернативи**

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Формат 42x30/8. Папір офсетний. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 9,75. Гарнітура «TimesNewRoman». Наклад 100 прим.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво про державну реєстрацію РВ №1 від 8 серпня 2000 року

Виготовлено: видавець Свинарчук Р. В.
(свідоцтво про державну реєстрацію РВ № 27 від 29 липня 2004 року)
Тел. (+38) 067-771-28-70, e-mail: 35800@ukr.net